

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE MİMARLIĞINDA EŞİK OLARAK 1980'LER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BANU UÇAK

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Mayıs, 2018

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ★ FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKİYE MİMARLIĞINDA EŞİK OLARAK 1980'LER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Banu Uçak
502011005**

Mimarlık Anabilim Dalı

Mimari Tasarım Programı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Funda Uz

Mayıs, 2018

İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 502011005 numaralı Yüksek Lisans Öğrencisi Banu UÇAK, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı “TÜRKİYE MİMARLIĞINDA EŞİK OLARAK 1980’LER” başlıklı tezini aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı: **Doç. Dr. Funda Uz**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Jüri Üyeleri: **Doç. Dr. Nurbın Paker Kahvecioğlu**
İstanbul Teknik Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Gözde Kan Ülkü
Pamukkale Üniversitesi

Teslim Tarihi : 04 Mayıs 2018
Savunma Tarihi : 04 Haziran 2018

Annem Yasemin ve Babam Lutfi'ye

ÖNSÖZ

Kendimi bildim bileli hep mimar olmak istedim ve mimarlık eğitiminin bana kazandırdıklarının bir meslekten fazlası olduğuna inandım. Bugün kariyerimin yirminci yılına yaklaşırken, mimar olmanın güç olduğu bir coğrafyada yaşamama rağmen mesleğime duyduğum sevgi gün geçtikçe artıyor.

Güzelliğe ve gördüğüm güzelliği çoğaltıp paylaşmaya duyduğum sevgiyi yeşerten, çocuklarının eğitimi için her türlü fedakarlığa katlanan başta annem Yasemin Uçak ve babam Lütfi Uçak'a, kardeşim Begüm Uçak'a, yoğun iş temposu ve hayat yükü altında zaman zaman zorlandığım tez yazım sürecinde beni sevgisi ile motive eden eşim Emre Güneş'e, pozitif enerjisi ve mütevazı yol göstericiliği ile başta tez hocam

Doç. Dr. Funda Uz başta olmak üzere bu güne kadar üzerimde emeği olan tüm eğitimcilere, yalnızca mimarlık mesleğinde değil, beni hayat yolculuğumda geliştiren ve dirençli kılan tüm işverenlerime ve arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Mayıs 2018

Banu Uçak
Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ	vii
İÇİNDEKİLER.....	ix
KISALTMALAR.....	xi
ÇİZELGE LİSTESİ	xiii
ŞEKİL LİSTESİ	xv
ÖZET	xvi
SUMMARY	1
1. GİRİŞ	5
1.1 Amaç ve Yöntem	5
1.2 Kapsam.....	8
2. TÜRKİYE’DE MİMARLIK MESLEĞİNİN GELİŞİMİ ve EŞİKLER	11
2.1 1980 Öncesi	11
2.2 1980’ler	17
3. AKTÖRLER.....	21
3.1 Doğan Tekeli, SİTE Mimarlık, Tekeli-Sisa	21
3.1.1 Eğitim ve mesleki pratiğe giriş	22
3.1.2 Serbest mimarlık pratiği	24
3.1.3 Tekeli - Sisa ve 1980’ler dönemi üretimi.....	25
3.1.4 Farklı şapkalar ve mesleki temsil.....	30
3.1.5 Tekeli-Sisa ve yayınlar.....	31
3.1.6 80’lerin Tekeli-Sisa pratiğine etkisi.....	32
3.2 Merih Karaaslan- Karaaslan Mimarlık.....	33
3.2.1 Eğitim ve mesleki pratiğe giriş	33
3.2.2 Serbest mimarlık pratiği	35
3.2.3 Karaaslan ve 1980’ler dönemi üretimi.....	37
3.2.4 Farklı şapkalar ve mesleki temsil.....	41
3.2.5 Merih Karaaslan ve yayınlar.....	43
3.2.6 80’lerin Karaaslan mimarlık pratiğine etkisi	44
3.3 Ersen Gürsel – EPA Mimarlık ve Şehircilik Atölyesi	48
3.3.1 Eğitim ve mesleki pratiğe giriş	48
3.3.2 Serbest mimarlık pratiği	49
3.3.3 Ersen Gürsel ve 1980’ler dönemi üretimi	52
3.3.4 Farklı şapkalar ve mesleki temsil.....	56
3.3.5 Ersen Gürsel ve yayınlar	57
3.3.6 80’lerin Ersen Gürsel mimarlığına etkisi	57
4. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ	61
KAYNAKLAR.....	67
EKLER	71
ÖZGEÇMİŞ.....	112

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ADMMA	: Ankara Devlet Mimarlık Mühendislik Akademisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AVM	: Alışveriş Merkezi
BÜ	: Boğaziçi Üniversitesi
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DYP	: Doğru Yol Partisi
FP	: Fazilet Partisi
İBB	: İstanbul Büyükşehir Belediyesi
İTU	: İstanbul Teknik Üniversitesi
KTÜ	: Karadeniz Teknik Üniversitesi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MSGSÜ	: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
ODTÜ	: Ortadoğu Teknik Üniversitesi
RP	: Refah Partisi
TMMOB	: Türkiye Mühendis ve Mimarlar Odaları Birliği
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
YTÜ	: Yıldız Teknik Üniversitesi

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 3 1: SİTE, Yıllara Göre Kazanılan Yarışma Adedi.....	23
Çizelge 3.2: Tekeli-Sisa Yıllara Göre Bina Tipolojisi	25
Çizelge 3.3: Merih Karaaslan’ın Yıllara ve Yapı Tipolojisine Göre Mimari Üretimi	36
Çizelge 3.4: Dönemler ve Yere Göre Ersen Gürsel Yapılarının Tipolojik Dağılımı	51

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa

Şekil 3.1: Anavatan Partisi Genel Merkezi, (Saklar,D. 1994)	27
Şekil 3.2 Halk Bankası Genel Müdürlüğü (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı), (Saklar,D. 1994)	28
Şekil 3.3: Anadolu Hisarı'nda Konut Sitesi, (Saklar,D. 1994).....	29
Şekil 3.4: Aksa Apartmanı (Karaaslan, 1984)	38
Şekil 3.5 Ataman Turistik Tesisleri, Göreme (Karaaslan, 2001)	39
Şekil 3.6: Sürücüler Terasvler Sitesi, (Karaaslan, 2001)	41
Şekil 3.7 Mimarlık, 1986-221, 1987-223, 1987-226.....	42
Şekil 3.8 Mimarlık, 1991-245, 1993-251, 1994-259.....	42
Şekil 3.9: Şefik Gül Villası, Ankara (Karaaslan, 2001)	47
Şekil 3.10: Kayseri Ticaret Odası, Kayseri (Karaaslan, 2001)	47
Şekil 3.11: Aktur, Bodrum (ARKIV).....	54
Şekil 3.12: Manastır Otel Bodrum, EPA Mimarlık Arşivi	55

TÜRKİYE MİMARLIĞINDA EŞİK OLARAK 1980'LER

ÖZET

Türkiye’de mimarlık bir meslek olarak tanımlanabilir hale yaklaşık yüz yıl önce gelmiş ve bu süreçte önemli kırılma noktaları geçirmiştir. Mesleğin bu topraklardaki yolculuğu doğal olarak ülkeninkiyle paralel ilerlemiş; Cumhuriyet dönemi, 1950’ler, 1970’ler, 1980’ler, 2000 ve sonrası toplumsal ve ekonomik hayat kadar mimarlık için de önemli eşikler teşkil etmiştir. Bu çalışmanın merkezini oluşturan olgu; tüm bu kırılma noktaları içinde bugünün mimarlık pratiğinin, ölçeğinin, işveren-müellif modelinin, mimarlığın kamunun ideoloji ve iktidar alanı olarak tanımlanan alanından, neoliberalizmin yarattığı yeni iktidar olan piyasa ekonomisinin aktörleri; yani toplumun, dolayısı ile popüler kültürün alanına doğru kaydığı dönemin ilk nüvelerinin ortaya çıkışının 1980’ler dönemi olduğu öngörüsüdür. 1980’ler döneminin bugünün mimarlık ortamını ve üretimini açıklayacak temelleri barındırdığı varsayılmıştır. Çalışmanın kapsamının belirli döneme odaklanma kararı, neden-sonuç ilişkisi dışında değişimin hızlı ve kalıcı izler bıraktığı mimarlık sahnesinin paydaşları arasındaki ilişkileri kavrama çabası içermektedir.

Döneme ilişkin araştırma iki şekilde yürütülmüştür. Birinci yöntem kavramsal ve tarihsel çalışmalar, ikinci yöntem ise nitel araştırmalar ve sözlü tarih çalışmalarıdır. 1980 yılı ile yaşanan önemli değişiklikler aslen yirmi yıllık bir dönemde geniş bir etki alanına sahip olmasına rağmen bu tez kapsamında 1980-1990 aralığına odaklanılmış, mimarlık mesleğinin ve mimarın kimliğinin bu eşikten nasıl etkilendiğinin belirlenmesi amacı ile dönemin önemli görülen aktörlerinin üretimlerine yönelik incelemeler derinleştirilmiştir. Tüm süreç anlama ve kavramaya yönelik bir çerçeve içinde tanımlandığı için nitel araştırma yöntemleri izlenmiş ve amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır.

Kavramsal çalışmalarla dönemin genel çerçevesi ve mimarlık ortamına etkisi ortaya konulmuş, yapılan nitel araştırma ve sözlü tarih çalışmaları ile dönemin seçilen üç aktörünün yapı üretimi incelenmiş, yapılan görüşmelerle duygu, düşünce ve deneyimlerinden faydalanılarak genel mimarlık ortamına ilişkin ortaya konan çerçevenin belirginleştirilmesi amaçlanmıştır.

Bu nitel çalışmada 1980’lerde mimarlık ortamındaki aktörlerden, hangilerinin üretimleri üzerine odaklanılacağı konusunda; mesleğe çok daha erken, Türkiye’nin farklı ekonomik ve sosyal koşullarında başlayan ve 1980’lerde kurumsallaşma evresine geçen, mesleğe 1980’lerden hemen önce başlayan ve 1980’lerde etkinliğini artıran ve 1980’lerin aurasından uzak yere özgü ve soyut bir dille mimarlık pratiğini sürdüren üç farklı mimarlık pratiği seçilmiştir. Bu üç pratiğin seçilme süreci aslında hem tezin omurgasının oluşturulması, hem de dönemin ruhunun yansıtılması açısından çok önemli bir aşama olmuştur.

Döneme kurumsallaşma evresinde yakalanan Doğan Tekeli (SİTE), dönemin çoğulcu dilini yeni işveren kimliği ile buluşturarak, mimarı popüler kültür kimliklerinden biri getiren Merih Karaaslan ve soyut yöreselci yaklaşımı hem planlama hem de yapı ölçeğinde kalkınmanın en önemli tipolojilerinden biri olan turizm yapıları üzerinden okuma fırsatı veren, ancak her zaman belli bir ölçekte bir mimarlık pratiği sürdüren Ersen Gürsell’in incelenmesi ile dönemin mimarlık mesleğinin değişimine ilişkin vurgusunun ortaya konması hedeflenmiştir. Doğan Tekeli’nin Türkiye’de kurumsal bir mimarlık ofisinin ortağı olarak en uzun soluklu pratiğin ortaklarından biri olması, halen pratiğini sürdürüyor olması son derece önemli görülmüştür. Merih Karaaslan’ın dönemin her anlamda ruhunu yansıtan bir mimarlık figürü olduğu görülmüştür. Ancak bu iki mimarın dışında incelenecek üçüncü figürün belirlenmesi çok kolay olmadı. Kuşkusuz dönemin turizm üzerinden kalkınmacı politikasının yansımalarının izlenebileceği Tuncay Çavdar, yine dönemin Türkiye’si’nin dünyayla entegrasyon arzusunun okunabilmesine imkan sağlayabilecek yurt dışında eğitim alarak Türkiye’ye gelmiş önemli isimlerden Şevki Pekin, yeni yöreselci mimarlık gramerinin önemli temsilcilerinden, Cengiz Bektaş ve Nevzat Sayın gibi isimlerin aralarında olduğu bir çok mimarlık pratiği bu çalışma içinde kendine yer bulabilirdi. Ancak Ersen Gürsell’in planlamacı, mimar kimliği, kariyerinin büyük bölümünde tutarlılıkla, ölçek bağımsız sürdürdüğü, bugün için bile avangart görünebilecek yere ait özgün mimarlık üretimi, 1980’ler gibi şiddetli bir dönemin dahi kendisinin içinden geçip gitmesine izin

verecek bir örnek temsil edildiğine dair inancım nedeni ile bu çalışmaya dahil edilmiştir.

Çalışmanın amacına yönelik değerlendirilmek üzere temel olarak: mimarın iş alma yöntemlerindeki değişim, mimarın kendini ifade ediş yöntemlerindeki değişim, mimarın işverenin değişen yapısı nedeni ile ürettiği yapı tipolojisinde değişim ve dönemin ruhunun mimarların üzerinde bıraktığı izlenime ilişkin sorulara yanıt aranmıştır.

Mimarın Türkiye’de meslek insanı olarak rolü incelendiğinde, gerçekten de 1980’lerin özel ve önemli bir dönem olduğu görülmektedir Tüm dünyada hüküm süren neoliberal ekonomi ve tüm sosyo-ekonomik araçları, Türkiye’de ne kültürel ne de ekonomik koşullar oluşmadan, bir askeri darbe aracılığı ile uygulandığı için neredeyse ülkenin tamamının ayağının altından “halı kaymıştır”. Mimar yine bu dönemin dinamiklerine hem her vatandaş gibi maruz kalmış, hem de bu dönüşümün fiziksel alanla kurduğu ilişkinin öznelerinden biri olmuştur. 1980’lerde devletin küçülmesi, özel teşebbüsün ve yabancı yatırımın güçlenmesi, SİTE’yi zaten uzmanlaştığı sanayi yapıları dışında, Türkiye’ye akan yabancı finans kuruluşları ve yeni yerel sermayeye hizmet verme imkânı yaratarak kurumsallaşma sürecine sokmuştur.

Devletin organlarının yetkilerini merkezden periferiye devretmesi ve periferiye yapılan yatırımlar, daha önce mimardan hizmet talep etmeyen yeni bir profilin, merkez dışı coğrafyalarda oluşmasına neden olmuştur. Bu profilin farklı coğrafyalarda işveren olduğu projelerin mimarı Merih Karaaslan, farklılaşan ve bu nedenle işverenler tarafından daha yüksek pazarlama değerine sahip olduğuna inanılan yapılara imza atmıştır. Karaaslan 80’lerde günlük gazetelere haber olmuş, haftalık bir dergide Ankara’nın en popüler 100 ismi arasında gösterilmiştir. Mesleki çevreler tarafından hem ilgi hem de eleştirilerle karşılanan, kimlik ve dildeki bu farklılaşmanın da 1980’lerde ortaya çıkması tesadüf değildir. 1980’lere neredeyse yirmi yıllık mimarlık diploması 11 yıllık serbest mimar kariyeri ile giren Ersen Gürsel ise dönemin turizm politikalarının yarattığı işveren ve coğrafyalarda mimarlık mesleğini bugün kanunen mümkün olmayan biçimde planlama kimliği ile birlikte sürdürmüştür. Gürsel’in tasarımlarında rasyonel bir modüler soyutlama, yere ait verilerden hareketle bir neo vernaküler dil yaratma arayışında olmuş, mimarın toplumsal sorumluluğunu her daim işveren ilişkilerinde merkeze koymuştur. Türkiye’nin önde gelen sanayici ve yatırımcı figürlerine (Sadi Şener, Güler Sabancı, Sevil Sabancı) tasarımlar yapmış, ancak bu

tasarımlar kişisel konut, butik otel ölçeğini geçmemiş, bir tür intim ve duyarlı iletişimin sonucu olarak ortaya çıkmışlardır. Ne Gürsel, bu isimlerin temsil ettikleri kurumların çok daha büyük ölçek ve bütçeli işlerine talip olmuş, ne o isimler bu konuda özel bir çaba içinde bulunmuşlardır.

1980’li yılların farklı etkileriyle şekillenen bu üç mimari pratiği birer “janr” olarak değerlendirecek, bugün her üçünün de güçlenerek var olan temel eğilimler arasında olduğunu savlamak mümkündür. Mimar bugün; sürekli artan yüksek arsa maliyetleri, bu arsalar üzerine yapılacak inşaat alanını, dolayısı ile geliştirici/müteahhitten karını belirleyecek ana faktör olan mevzuatın belediyeden, belediye değişen koşulları, esnetilebilir gri alanları, maksimum satılabilir/kiralanabilir alan yaratma mecburiyeti, yapı malzeme sektörünün dayatmaları, her biri kendi çeperini ören, zaman zaman bir toplantı odasına sığmayacak kadar sayıca çok tasarım ve uygulama süreci içinde yer alan uzmanların olduğu bir dünyada mesleğini icra etmektedir. Tüm bu paydaşlar 1980’lerde Türkiye’yi etkisi altına alan, ısıtılı imaja sahip, çoğulcu ve fırsat vadeden bir dünyanın yan etkileri olarak mimarın mesleki etkinliğini ve prestijini farklılaştırdılar. Muhtemelen Türkiye’deki hemen her meslek alanı için belli ölçüde benzeşen durum, diğer mesleklerden farklı olarak kalıcı izini, fiziksel çevre ve kent üzerinde mimarlar aracılığı ile bırakmıştır. Bugün de daha çok büyük ve kurumsal şirketlere tasarım yapan hem kendisi hem de yapıları popüler ve satılabilir imajlara sahip tasarımlara imza atan hem de kendi ölçeğini değiştirmeden, en spekülative yapı tipolojilerinde bile bir tür auteur olarak tasarım yaparak, belli bir ölçeğin üzerinde kazancı ve itibarı hedeflemeyen mimarlar mevcut. 1980’lerden bu yana küresel sermaye ile Türkiye’nin kesintisiz entegrasyonu, işveren ile mimarın arasındaki ilişkiyi tümüyle değiştirerek binayı da bir emtia gibi ele alan “geliştirici” kavramı, Türkiye’nin daha da fragmente ve kutuplu sosyo-ekonomik yapısı içinde el değiştiren sermayenin yeni sahiplerinin ihtiraslı ve kâr maksimizasyonunu ön planda tutan yaklaşımları mimarlık mesleğinin etki alanını değiştirmiş ve azaltmış, 1980’lerde nüvelerini gördüğümüz eğilimleri güçlendirmekle kalmamış, çeşitlendirmiştir.

Bu tez, bu değişimin motivasyonunu, öncüllerini ve meslek pratiğine olan etkilerini mercek altına alarak bugüne ilişkin bir iç görüş kazanmak amacıyla hazırlanmıştır.

A TRESHOLD IN TURKISH ARCHITECTURE: 1980'S

SUMMARY

Architecture became an identifiable profession in Turkey approximately a century ago and has gone through several breaking points since then. The journey of the profession in the country was -naturally- in parallel with the history of Turkey, and thresholds such as the Republican era, the 1950s, 1970s, 1980s, and 2000s and beyond were as significant for social and economic life as they were for architecture. Central to this study is the assumption that, among all the breaking points of architecture in Turkey, the 1980s saw the emergence of today's architecture practice and scale, the commissioner-auteur model, and architecture's shift from the sphere of public ideology and government to the sphere of the society and as a result popular culture as the actors of the new market economy created by neoliberal attitudes. It is further assumed that the 1980s harbors the foundations that explain the environment and production of architecture today. The study focuses on a specific period as it attempts to grasp the relationships between the stakeholders of the architecture scene as changes that are beyond causality carve profound and permanent changes into architecture.

Two methods were employed for research on the period. The first method is conceptual and historical research, and the second method is qualitative research and oral history. Although the changes that began in 1980 have had extensive effects over two decades, this dissertation focuses on the period between 1980 and 1990 and goes deeper into the production of the most influential actors of the period to determine how the profession and the identity of the architect were influenced by this threshold. Since the process is shaped within a framework constructed towards comprehension, qualitative survey methods were employed and purposive sampling was used.

Conceptual work provides an overview of the period and explains its impact on architecture; qualitative surveys and oral history study the structures produced by the three selected lead actors in the period; and interviews uncover thoughts, feelings and experiences to further define the framework as it relates to the architecture environment in general.

The qualitative study considered three distinct architecture practices when choosing the 1980s actors that would be its focus: an actor who was involved in the practice long before the 1980s, under different economic and social conditions, and evolved into a large-scale business in the 1980s; an actor who started the profession immediately before 1980 and expanded their activity during the decade; and an actor who continues to employ a locally-sensitive and abstract language that remains detached from the aura of the 1980s.

The studied architects are Doğan Tekeli (SITE), who was going through the process of institutionalization during the period; Merih Karaaslan, who combined the pluralistic language of the period with the newly-emerging commissioner identity; and Ersen Gürsel, who provides an opportunity to explore the period based on touristic structures

as one of the most significant typologies of both planning and structure-scale development, and continues to practice architecture on a certain scale with an abstract and locally-conscious approach.

The fundamental questions of the study are the changes in the architect's methods of obtaining a commission, the change in the architect's means of self-expression, the change in the typology of the structures designed by the architect as a result of changing commissioner attitudes, and the impression that the spirit of the period left on architects.

The 1980s bears a special significance on the role of the architect as a professional in Turkey. Although neoliberal policies and their socio-economic instruments were dominant across the world, they were implemented in Turkey as a result of a military coup and without any of the cultural or economic conditions present, which caused the floor to shift beneath almost the entire country. The architect was exposed to the dynamics of the period like all other citizens but has also become one of the subjects in the relationship between this transformation and the physical space. Policies towards a smaller government and more foreign investment or private enterprise in the 1980s helped SITE become a large-scale institution as it provided service not only to industrial companies where the firm had expertise, but also to financial institutions and burgeoning local capital.

As the State decentralized and delegated its tasks, more investment was made in the periphery, leading to the emergence of a new profile in the provinces that did not previously have a tradition of commissioning architecture services. Merih Karaaslan, architect to projects commissioned by this profile in different geographical areas, designed buildings that stood out and was therefore considered to have more marketing potential by their commissioners. Karaaslan was featured in daily newspapers in the 1980s and was named among the top 100 most popular figures in Ankara by a weekly magazine. It is not a coincidence that the differentiation in identity and language, which garnered both interest and criticism from professional circles, in the 1980s. Ersen Gürsel, who had received his degree nearly 20 years ago and had been an independent architect for 11 years in 1980, was a practicing architect and a planner, a practice legally not permitted today, worked with commissioners and locations that emerged as a result of tourism policies. Gürsel has pursued rational abstraction and a neo-vernacular based on local data in his designs, always making the social responsibility of the architect central to his dealings with commissioners. He made designs for the leading industrialists and investors in Turkey (Sadi Şener, Güler Sabancı, Sevil Sabancı), but these designs were limited to residences or boutique hotels in scale, always the result of intimate and sensitive communication. Gürsel never offered to undertake commissions that were of larger scale and budget by the corporations represented by these individuals, and his commissioners never insisted that he take these commissions.

If one were to consider these three architectural practices shaped by the various relationships in the 1980s as distinct genres, it may be argued that all three are among the fundamental trends that continue to thrive to this day. The architect of today practices in an area constrained by ever-increasing property costs, the changing proportions of buildable area which ultimately determines the size of the structure and the profit of the contractor or developer, gray areas that are susceptible to stretching, the requirement to maximize sellable/rentable area, the motives of the construction materials industry, and a legion of specialists that each build their own perimeter with

designs and execution processes that sometimes overflow from meeting rooms. These stakeholders all played a part in transforming the professional practice and prestige of the architect as the side effects of a glamorous, pluralistic and promising world that took Turkey under its influence in the 1980s. Although the situation may have been similar in all professions in Turkey, the case was different for architects as the circumstances left an indelible mark on the physical environment and the city at their hands. Even today, there are architects who design for large corporations, create projects that are popular and marketable in terms of both image and structure, undertake auteur designs in the most speculative of structure typologies, and do not seek further recognition or profit by expanding their scale. The continuous integration of Turkey into global capital since the 1980s, the concept of "developer" that considers the structure a commodity and transforms the relationship between the commissioner and the architect, and the ambitious, profit-maximizing attitudes of the new owners of the capital that changed hands under the increasingly fragmented and polarized socio-economic structure of Turkey changed and reduced architecture's sphere of influence, as well as diversified and intensified the trends initially observed in the 1980s.

This dissertation attempts to provide insight for the present day by examining the motives and precursors of this change, and its impact on the practice of architecture.

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın ana eksenini; Türkiye’de mimarlığın bir meslek olarak tanımlanabilir hale gelmesinden itibaren geçirdiği yüz yılı aşkın değişim ve dönüşüm süreci içinde önemli kırılma noktalarından biri olan 1980’lerin mimarlık aktörlerini ve mimarlık yapma pratiğini incelemektir. Yapılan çalışmanın temel motivasyonu, 1980’ler döneminin bugünün mimarlık ortamını ve üretimini anlayacak bazı dinamikleri tanımlamayacak temelleri barındırmasıdır. 1980’lerde dramatik, iç çelişkilerle dolu ve güçlü bir ivmeyle değişen Türkiye’de mimarın rolü, mesleki pratiği ve etkinliği farklılaşmıştır. Cumhuriyetin kuruluş yıllarında vatanperver, idealist memur olan genç mimarlık mesleği, bugün yirmi yıldır inşaat sektörü merkezli büyüyen Türkiye ekonomisinin önemli aktörlerinden biri haline gelmiş, memurluktan serbestliğe terfi etmiş ancak etki, yetki alanında bazı açılardan erozyon olarak tarif edilebilecek bir değişim, deplasman kaybı ve farklılaşma yaşamıştır. Bugünün dinamiklerini anlamaya ilişkin çabanın, ancak mesafe koyup, izlerini takip etmekle mümkün olması nedeniyle 1980’ler döneminin incelenmesi hedeflenmiştir. Bu kapsamda belirli bir dönemi derinlemesine çalışarak, ileriye dönük eşikleri araştırırken; tarihi doğrusal bir çizgi olarak kavrama çabasıyla çok katmanlaşan süreçlerin birbirlerini etkileme potansiyeline odaklanılmıştır. Zizek (2004), çizgisel “organik” bir olaylar akışı yaşantısının, önceki olaylara organik bir bütün tutarlılığını geri dönüşlü olarak sonun verdiğini maskeleyen zorunlu bir yanılsamadan bahseder. Bu yanılsama ihtimalini olağan ve gerçek kabullenerek yapılan çalışmada bir döneme odaklanma kararı, neden-sonuç ilişkisi dışında değişimin hızlı ve kalıcı izler bıraktığı mimarlık sahnesinin paydaşları arasındaki ilişkileri kavrama çabası içermektedir.

1.1 Amaç ve Yöntem

Döneme ilişkin araştırma iki şekilde yürütülmüştür. Birinci yöntem kavramsal ve tarihsel çalışmalar, ikinci yöntem ise nitel araştırmalar ve sözlü tarih çalışmalarıdır. Kavramsal çalışmalarla dönemin genel çerçevesi ve mimarlık ortamına etkisi ortaya

konulmuş, yapılan nitel araştırma ve sözlü tarih çalışmaları ile dönemin seçilen üç aktörünün yapı üretimi incelenmiş, yapılan görüşmelerle duygu, düşünce ve deneyimlerinden faydalanılarak genel mimarlık ortamına ilişkin ortaya konan çerçevenin belirginleştirilmesi amaçlanmıştır.

Çok aktörlü, çok sesli ve çok renkli 1980'ler, Hall ve Jacques a göre “Yeni Zamanlar” olarak tanımlanan dönemi, anlamlı bir bütünlük içinden okuyabilecek kadar daraltmak ve kapsamını belirlemek için önce farklı boyutları ile geniş bir literatür çalışması yapılmıştır (1995). Öncelikle dönemin ruhunu anlamak için sosyal bilimler ve popüler kültür kavramına ilişkin metinlerden yararlanılmıştır.

Döneme bakılmak istenen çerçevenin geniş kapsamına ilişkin fikir sahibi olmak adına; Türkiye’de mimarlık mesleğinin gelişimi ve mesleğin önemli aktörleri üzerine 19.yy sonundan bu güne olan dönemi kapsayan kaynaklar incelenmiştir. Ayrıca mimarlık mesleğinin uygulama alanı olan yapı üretiminin kanuni çerçevesini belirleyen imar kanunlarının değişimi Türkiye’nin yakın tarihinin politik, ekonomik ve sosyal açılardan incelenmesiyle okumalar derinleştirilmiştir. Bu çalışmalar sonucunda belirginleşen Cumhuriyet dönemi, 1950’ler, 1970’ler, 1980’ler, 2000 ve sonrası olarak tarflenebilecek önemli eşikler incelediğinde bugünün mimarlık pratiğinin, ölçeğinin, işveren-müellif modelinin, mimarlığın kamunun ideoloji ve iktidar alanı olarak tanımlanan alanından, neoliberalizmin yarattığı yeni iktidar olan piyasa ekonomisinin aktörleri; yani toplumun, dolayısı ile popüler kültürün alanına doğru kaydığı dönemin ilk nüvelerinin ortaya çıkışının 1980’ler dönemi olduğu öngörülmüştür. Ayrıca İstanbul başta olmak üzere büyük şehirler ve kentleşmeye ilişkin bazı kaynaklardan 1980’lerin kentleşme süreçlerinin değişimi incelenmiştir. Tüm bu paradigma değişiklikleri, çoğulculuğun, çelişkili varoluşların hem içe kapanış hem de özgürleşmenin eş zamanlı yaşandığı 1980’lerin eşik olarak çok boyutlu ve katmanlı bir dönemi tarif etmesi nedeni ile dönemin önemli aktörleri üzerinden, dönemin ruhuna ilişkin bir okunma yapılması amaçlanmıştır.

1980 yılı ile yaşanan önemli değişiklikler aslen yirmi yıllık bir dönemde geniş bir etki alanına sahip olmasına rağmen bu tez kapsamında 1980-1990 aralığına odaklanılmış, mimarlık mesleğinin ve mimarın kimliğinin bu eşikten nasıl etkilendiğinin belirlenmesi amacı ile dönemin önemli görülen aktörlerinin üretimlerine yönelik incelemeler derinleştirilmiştir. Bu değişim mimarlık ürünlerinin tektonik, biçimsel bağlamının değişiminden çok mimarın meslek insanı olarak mesleğini icra

metodolojisinin değişimi, işveren-ürün ilişkisi, mimarın mesleki kimliğinde yaşanan değişimler açısından okunmaya çalışılmıştır. Tüm süreç anlama ve kavramaya yönelik bir ereve içinde tanımlandığı için nitel araştırma yöntemleri izlenmiş ve amaçlı örneklem yöntemi kullanılmıştır (Kümbetoğlu, 2005). Amaçlı örneklemde birey veya gruplar araştırma amacına dayanan belirli bir kriter veya özelliğe bağlı olarak seçilmektedir. Bu kapsamda incelemeler genelleme yapma amacından çok derinlemesine anlamaya yöneliktir. Bu nedenle dönemin aktörleri içinde geniş bir örneklem kitlesi yerine, küçük ancak amacına uygun bir örneklem grubu oluşturulmuştur. Bu kapsamda örneklem grubu içinde seçilen aktörlere açık uçlu sorular sorulmuş, yanıtlar kaydedilmiş ve araştırma konusunun detaylı olarak incelenmesi hedeflenmiştir. Derinlemesine görüşme yoluyla sosyal dünyada görünür halde bulunan birçok olgu, süreç ve ilişkinin görünümünden çok özüne inilmesi, bunların ayrıntılarının kavranması ve bütüncül bir şekilde anlaşılması hedeflenmektedir (Kümbetoğlu, 2005).

Bu nitel çalışmada 1980’lerde mimarlık ortamındaki aktörlerden, hangilerinin üretimleri üzerine odaklanılacağı konusunda; mesleğe çok daha erken, Türkiye’nin farklı ekonomik ve sosyal koşullarında başlayan ve 1980’lerde kurumsallaşma evresine geçen, mesleğe 1980’lerden hemen önce başlayan ve 1980’lerde etkinliğini artıran ve 1980’lerin aurasından uzak yere özgü ve soyut bir dille mimarlık pratiğini sürdüren üç farklı mimarlık pratiği seçilmiştir.

Döneme kurumsallaşma evresinde yakalanan Doğan Tekeli-Sami Sisa, dönemin çoğulcu dilini ve desantralize olan mimarlık üretimini, yeni işveren kimliği ile çalışma metodolojisini temsil eden ve kendini eleştirilere rağmen özgürce ortaya koyan Merih Karaaslan ve soyut yöreselci yaklaşımını hem planlama hem de yapı lğinde ağırlıklı sermaye girişi ve kalkınmanın en önemli tipolojilerinden biri olan turizm yapıları üzerinden okuma fırsatı veren Ersen Grsel’in incelenmesi ile dönemin mimarlık mesleğinin değişimine ilişkin vurgusunun ortaya konması hedeflenmiştir. Bu mimarlık pratiklerine ilişkin periyodik yayınlar, konferans bildirileri, monografilerin de içinde olduğu literatür çalışması dışında ilgili pratiklere ilişkin sözlü tarih çalışması yapılmıştır.

Çalışmanın amacına yönelik değerlendirilmek üzere temel olarak: mimarın iş alma yöntemlerindeki değişim, mimarın kendini ifade ediş yöntemlerindeki değişim, mimarın işverenin değişen yapısı nedeni ile ürettiği yapı tipolojisinde değişim ve

dönemin ruhunun mimarların üzerinde bıraktığı izlenime ilişkin sorulara yanıt aranmıştır. Görüşmelere hazırlık yapılabilmesi için her mimarlık pratiğinin üretimi geniş kapsamlı olarak öncesinde incelenmiş, yapı üretim sayısı, üretildikleri coğrafya, tipolojik özellikler gibi konular sayısal olarak ortaya konmuştur. Ayrıca ilgili mimarların kendilerini özgün bir mimari figür olarak ortaya koyma yönündeki istekleri; yayın yapma, arşivleme, konuşma ve mimarlığın inşa boyutu dışında aktif olma çabası da dikkate alınmıştır. Tüm bu veriler yapılan nitel araştırma ve sözlü tarih çalışmaları ile desteklenerek döneme ilişkin çapraz bir okuma yapılması hedeflenmiştir. Görüşmeler sözlü tarih çalışmaları için Türk Tarih Vakfı'nın belirlediği temel ilkeler gözetilerek gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kişiler hangi çalışma amacıyla görüşüldüklerine, yapılan çalışmanın kapsamına yönelik bilgilendirilmişlerdir ve yapılan görüşmeler izin verildiği ölçüde sesli kayıt altına alınmıştır. Görüşmelerin deşifresi bu çalışmanın eki olarak verilmekte olup, diğer kaynaklara gösterilen özen gösterilerek alıntılar aynı standartlarda yapılmış ve konuşmaların bütünlüğünün korunması, yanlış ifadelerde bulunmadan ve içeriği bağlamının dışına taşıyacak şekilde kullanılmamıştır. Sözlü tarih çalışmalarının kişilerin belleği, kendi gündemleri, kaygıları, öne çıkarmak veya paylaşmayı tercih etmedikleri kimi olguların olabileceği kabulü ile çalışmaya dahil edilmiş, söz konusu tanıklıkların içerebileceği bu kısıtların, gerçeğin ne olduğunu anlamaktan çok, dönemin bıraktığı ize ilişkin farklı veriler ortaya koyduğu varsayılmıştır.

1.2 Kapsam

Mimarlık tarihsel bir bilgidir. Yapılı çevre ve buna etki eden faktörler karmaşık ilişkiler ağı ve neden sonuç ilişkileri ile var olurlar ve katmanlaşırlar. Bu anlamda mimarlık zaman söz konusu olduğunda tek yönlü ve doğrusal değil, çok yönlü olarak üretilir. Değişim ve bugün “kentsel” ifadesinin yanında görmeye alışkın olduğumuz dönüşüm kavramları aslında mimarlık söz konusu olduğunda kendiliğinden bir olağanlık tanımlar.

Mimarlık ürünlerinin bu karmaşık ilişkiler ağı içinde anlamlandırılması, diğer sanat ürünlerine kıyasla oldukça zordur. Zira mimarlık, ekonomik, toplumsal ve siyasi süreçlerin doğal sonucudur, çoğunlukla döngüsel olarak tetikleyicisidir ve aynı zamanda işlevsel olmalıdır. Mimarlık da tıpkı diğer bilgi alanları ve kültürel pratikler gibi, dünya ile ilişki kurma yöntemlerinden biridir ve anlam ve değeri, ürünün yaşam

bütünselliği içinde kurduğu ilişki içinde oluşur (Tanju, 1999). Bu bakış açısıyla mimarın değişen rolü, mimarlık ürününün kalıcılığı ve toplumsallığı nedeni ile sadece mimarlar üzerinde değil gündelik hayat üzerinde de kalıcı izler bırakan bir süreçtir. Mimar hem bu değişimin toplumun bir ferdi olarak hem bu değişimin içinde yer alır, hem de bu değişimin araçsal bir enstrümanı olan kentsel mekânı şekillendiren aktörlerden biri olur.

Mimarlık ürünlerinin toplumsal süreçlerin doğal bir sonucu olduğu varsayımından hareketle bu tez özelinde Türkiye'nin 1980'li yıllarda yaşadığı eşğin, mimarlık mesleğinin icrası üzerindeki etkileri araştırılmaktadır. Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin yaşadığı önemli eşikler içinde 1980'ler döneminin neoliberalist politikalar geçiş ve küreselleşme ile entegrasyon başta olmak üzere başat dinamikleri, bugünü kavramak için etkin izlekler geliştirme potansiyeli varsayımıyla incelenmiştir.

Siyasi, ekonomik ve toplumsal hayatta yaşanan kırılma; mimarlık ürününün biçimsel özellikleri üzerinden değil, Türkiye'de mimarın bir figür ve mimarlık ofisinin bir pratik olarak 1980'lerde yaşanan ekonomik, siyasi ve toplumsal kırılma ile dönüşümden nasıl etkilendiği araştırılmaktadır. Mesleğin icrası ve yapı üretim süreçlerinde yaşanan olası dönüşümlerin izleri dönemin üç farklı aktörünün meslek pratiğinin incelenmesi ile okunmaya çalışılmıştır. Bu döneme bakıldığında Türkiye'de mimarlık pratiğini sürdüren tüm aktörlerin incelenmeye değer olduğu halde, pratikleri var etme biçimiyle dönemin etkilerini özümseyen, olduğu gibi kalan ve doğrudan bu dinamiklerle varlık kazanan pratikler, farklı bakış açıları sağlayacağı için seçilmiş, araştırma mümkün olduğu durumda Doğan Tekeli, Ersen Gürsel gibi mimarların kendisi veya döneme tanıklık edenlerle yapılan görüşmelerle zenginleştirilmesi hedeflenmiştir. Çalışma kapsamında ele alınan mimarlık ofislerinden SİTE, 1954'den günümüze kadar kesintisiz mimarlık pratiğini sürdüren istisnai bir örnek olması sebebi ile önemlidir. 1980'de başlayan keskin dönüşüme çeyrek aşırı geride bırakmış, kendi ekonomisini ve üretim mekanizmasını oturtmuş olarak yakalanan ofisin genel üretimi içindeki 1980-1990 arasındaki on yılına odaklanılarak dönemin getirdiği değişim incelenmiştir. SİTE'nin ayrıca, neoliberal politikaların ülkemizdeki mimarı olarak bilinen Turgut Özal'ın kurduğu Anavatan Partisi genel merkez binasının mimari müellifi olması da simgesel olarak önemli bulunmuştur.

Seçilen ikinci mimarlık pratiği, Karaaslan Mimarlık, hatta 1972 yılında mimarlık mesleğine atılan Merih Karaaslan'ın kendisidir. 1980 eşğine dönemin en önemli

işvereni olan kamunu yarışmalarından edindiği gelir ve bilinirlikle yakalanan genç mimar Merih Karaaslan'ın zamanının ruhu ile neredeyse birebir örtüşen kariyeri incelenmiştir.

Hem yapı, hem planlama ölçeğinde Akdenizli, modern formlarda ancak yerellik arayışında örnekler veren Ersel Gürsel'in ağırlıklı Ege ve Akdeniz sahilleri için tasarladığı ağırlıklı tatil siteleri, oteller ve konutlardan oluşan yapıların zamansız dili, EPA'nın değişken ortaklık yapısına rağmen değişmeyen ölçeği, zanaatkar ve butik hizmet üreten bir mimarlık pratiğinin, 1980'lerden nasıl etkilendiği ayrıca ele alınmıştır.

İncelemeye konu olan mimarlık ofisleri; yapı üretim süreçleri, tipolojik dağılımı, iş alma biçimleri ve mimar olarak kendilerini konumlandırma süreçleri açısından incelenmiş, bu süreçlerin dönemi tanımlayan ortak verileri tanımlama potansiyelleri araştırılmıştır.

2. TÜRKİYE’DE MİMARLIK MESLEĞİNİN GELİŞİMİ ve EŞİKLER

1980’ler Türkiye’sinin mimar kimliğinin birey ve mimarlık pratiğinin süreç olarak varlığında bir eşik tanımladığı önermesini irdelemeden önce çalışmanın bağlamını oluşturmak amacıyla; mimarın bir kimlik olarak ve mimarlık mesleğinin bir süreç olarak Türkiye’deki tarihi 1980’lerin sonuna dek dönemin önemli ekonomik ve politik gelişmelerle birlikte özetlenmiştir.

2.1 1980 Öncesi

Tanyeli’nin ifade ettiği gibi Türkiye’de mimar; birey olarak neredeyse 1950’lere kadar görülmemektedir (2007). Osmanlı döneminde taahhüt hizmetiyle birlikte esnaf kimliği ile var olan mimar Cumhuriyetin ilanından sonra devlet eli ile girişilen kalkınma hamlesi sayesinde meslek olarak ortaya çıkmış, kalfalar ve mühendislerden sıyrılmayı başarmış ancak yabancı mimarlarla da rekabet etmek zorunda kalmıştır. Bilgin’e göre Türkiye’de mimarlık pratiği, 50 yıldır, 20. yüzyılın en cazip ve en iddialaşmaya değer sorunsalı olan kentleşme süreçlerinde aktif ve iddialı bir aktör olarak katılma inisiyatifini ve şansını elde edememiş, deyim yerindeyse ona “kıyısından bakmakla” yetinmiştir (2007). Bilgin, tamamen patronaj ilişki örüntülerine ve küçük üretime dayalı olan ve Türkiye ekonomisi içinde kilit bir rol oynayan inşaat sektörünün bünyesinin bir aktör olarak mimarı dışladığını, mimarı kendi gerçekliğine dahil edemediğini savlar (Bilgin, 2007).

Cumhuriyetin ilanından 1950’lere, çok partili döneme geçene kadar yine bugün anladığımız anlamda serbest mimar figüründen bahsetmek mümkün değildir. Devletin neredeyse tek işveren kimliği ile yapı üretimini yönlendirdiği, özel sektör sermayesininse çok kısıtlı olduğu bu dönemde mimar; hala büro sahibi bir serbest meslek erbabı olmaktan uzaktır, neredeyse memur kimliğine bürünmüştür (Tanyeli, 2007). Mimarın devlet memuru kimliğinin istisnası akademi içinde yer alması ve üniversite imkanları ile, üniversite sınırları içinde bir büro sistemi kurgulaması ile oluşan durumudur. Bunun en önemli örneği olan oluşum, 1930’larda kurulmuş, Devlet

Güzel Sanatlar akademisi içinde yer almıştır. Bu ofisin proje üretim sürecinde; öğrenciler, kendi hocalarının projelerinde tekniker olarak yer almaktadırlar (Tanyeli, 2007)

Cumhuriyetin ilk yıllarında kamusal alanda yapı yapma ihtiyacı ve ölçeği, bütçe ve teknoloji konusundaki eksikliğe rağmen oldukça fazladır ve mimari ürünlerin niteliği bu yoksunluklara rağmen yüksektir. Söz konusu dönemde neredeyse tek iş veren kamu otoritesidir, sermayenin kamu dışındaki azlığı ve müteşebbis kimliğin yokluğu nedeni ile yine serbest mimarın çalışma alanı yok denecek kadar azdır.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Vedat Tek bireyselleşmiş mimar olarak göze çarpan nadir örneklerden biridir. Tek, Cumhuriyetin inşası için çalışan idealist ve kanaatkâr memur kimliğini reddederek, 1923-1925 arasında Ankara’da tasarladığı aralarında meclis binası, mebus evleri, hakimiyet-i milliye matbaası, Atatürk evi gibi Cumhuriyet’in ikonik yapıları için ödeme yapılmasını ısrarla talep etmiş, bu tavrı nedeni ile Cumhuriyet dönemi mimarlık faaliyetlerinden dışlanmıştır (Batur, 2003). Hatta kendi mimarlık anlayışını yansıtan bir konutu kendisi için tasarlayarak bir tür “statement” yapan bilinen ilk Türk mimarıdır. Türkiye’de hala böylesi bireyselleşmiş mimar kimliği tavrı oldukça az görülmektedir. Tanyeli’ne göre Vedat Tek’in Osmanlı elitinden gelen aile bağları, mesleğinin özgül alanının sınırlarını belirlemesinde ve kamu otoritesi karşısında dahi verdiği hizmete ilişkin değer biçmesinde önemli rol oynamıştır (2007). Dönemdaşı ve Vedat Tek ile birlikte Birinci Ulusal Mimarlık döneminin önemli isimlerinden Mimar Kemaleddin Bey ise tüm kariyerini devlete hizmet eden bir memur olarak geçirerek dönemin mimar kariyerine örnek teşkil etmektedir.

Bu dönemde, birçok genç mimar, çoğunlukla genç cumhuriyetin desteğiyle yurt dışında buldukları eğitim ve çalışma imkanının ardından, yaşlarından beklenmeyecek büyüklükte ve önemde yapılar inşa etme fırsatı bulmuşlardır. Bu hızlı başlayan kariyerler genellikle anıtsal, tek bir yapının hayata geçmesi ile başlamış, sonrasında ya yok olmuş ya da anonimleşmiştir. Şevki Balmumcu ve Ankara Sergievi örneğinde olduğu gibi yaptığı ilk yapının kariyerinin tek yapısı olduğu mimarlık pratikleri de azımsanamayacak sayıdadır. İşveren merkezi otorite olduğu için mimarların kariyerinin sürekliliği, nihai ürünün dili ve tekniği de işverenle ilişkinin dinamikleri tarafından belirlenmiştir. Bu süreçte devlet yüksek kademesi ile ilişkilerin niteliği mimarların kariyerleri açısından son derece önemli bir faktör haline

gelmektedir. Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümünün ardından Seyfi Arkan'ın kariyeri, Vedat Tek'in Ankara bürokrasisiyle girdiği mücadele sonucu İstanbul'da kendi imkanlarıyla sürdürmek zorunda kaldığı kariyeri, Orhan Arda'nın Anıtkabir ile başlayıp biten kariyeri, Ankara Garı dışında bir yapısını bilmediğimiz Şekip Akalın'ın kariyeri bunlara örnektir (Tanyeli, 2007). Ayrıca Anadolu'nun birçok yerinde, çoğu da belli kalitenin üzerinde inşa edilen cumhuriyetin ihtiyaç duyduğu yapıların mimarları anonimdir, isimleri mimarlık tarihi içinde yer almaz.

Cumhuriyetin ilk yıllarında Avrupa'daki ekonomik ve siyasi buhrandan etkilenen entelektüellerin kaçış rotası üzerindeki Türkiye Cumhuriyeti mimarlık alanında bu durumu lehine değerlendirmiştir. Bu dönemde Bruno Taut, Holzmeister gibi dünyaca ünlü mimarlar Türkiye'de yine kamu hizmetinde çalışmış, Türk mimarlık eğitiminde etkin ve izleri hala süren roller üstlenmişlerdir. Tanyeli'ye göre 1950'ler öncesinde mimarlık fazlasıyla idealize edilmiş, ideolojik mesajlar vermesi beklenmiş, ama belki de aynı nedenlerle ekonomize edilmemiştir (2007). Bu dönemde günümüzde bildiğimiz anlamdaki mimarlık ofisleri ve mimar kavramı henüz oluşmamıştır. Bu kavramların oluşması için sermayenin oluşması, mimarın işveren ilişkisinin doğal düzene geçmesi, mimarlık ürününün bir rant aracına dönüşmesi gerekecektir.

Devletçi bir anlayışla kurulan Türkiye Cumhuriyet'inde bu anlamdaki ilk eşik 1950'lerde yaşanmıştır. Devletin denetimci ve kendine yeterli olmaya çalışma prensibiyle kapalı ekonomik yapısı serbest pazar ekonomisine doğru evirilmeye başlamış ve çok partili döneme geçiş genel seçimler aracılığı ile yaşanmıştır. Temmuz 1946'da CHP'nin iktidar olmasıyla sonuçlanan ilk çok partili seçim yapıldıktan dört yıl sonra, 14 Mayıs 1950 tarihinde yeni bir seçim yapılmış ve Demokrat Parti, CHP'nin altmış dokuz sandalyesine karşılık, dört yüz sekiz sandalyeyle seçimi kazanmıştır. Çok partili ilk seçimlerden, 1947 yılından başlayarak ABD, Marshall Planı kapsamında Türkiye'ye kredi vermeye başlamış, liberal ekonomik politikalarla yatırımlar teşvik edilmiştir. Uygulanan ekonomi politikaları bekleneni vermemiş, yatırımların yine de büyük çoğunluğun devlet eliyle yapımı bu dönemde de sürmüştür.

Demokrat partinin ortaya çıkmasıyla toplumsal hayat önemli değişikliklere uğramış, politik tek seslilik sona ermiş ve bunun uzun vadede önemli sonuçları olmuştur. Yüzyıllardır politik kararlardan uzak tutulan geniş kitlelerin ülke hayatında söz sahibi olmaya başlaması bir bilinçlenme süreci yaratmıştır. Bu süreçte halkın kendini tanımladığı kimlik biçimlerinin arasında ilk olarak partililik de girmiştir. Öncelikli

olarak oy kaygısı ile yapılan kırsal alana ilişkin yatırımlar, yapılan yollar köyün ve kasabaların yapılarını değiştirmiş, merkezle buluşturmuştur (Belge, 1984)

Sınırlı da olsa liberal politikalar, sermayenin az da olsa güçlenmesi, yabancı para girişi gibi etkenler Türkiye’de “Birleşmiş Mimarlar” ve “SİTE (Doğan Tekeli-Sami Sisa)” gibi mimarlık bürolarının kurulmasına olanak vermiştir. Devlete bağımlı, memur kimliği ile üretim yapan mimar kavramı bu dönemde serbest mimara evrilmeye başlamıştır. Bu tezin inceleme alanına giren SİTE, bu günkü adıyla Tekeli-Sisa ortaklığı o dönemde kurulan ve halen devam eden bir mimarlık pratiği olması açısından Türkiye özelinde tek ve önemlidir.

Türkiye 1950’lerde devletin ekonomi üzerinde mutlak egemenliğini gevşetmesinin dışında yapı üretimindeki denetiminin azaldığı da gözlemlenmektedir. Türkiye ilk gecekondulu olgusu ile 1950’lerde köyden kente yaşanan göç olgusunun sonucu olarak tanışmıştır. Gecekondular bu dönemde henüz rant elde etme aracı olarak değil, kente göçte bir tür emniyet supabı olarak, sadece barınma amaçlı illegal konut oluşumları olarak görülür. 1954 yılında Mimarlar Odası’nın kuruluşu, mimarlığı mesleki örgütlenmesi adına önemli bir adım olmuştur. 1950’lerin ikinci yarısından itibaren İstanbul’dan başlayarak Türkiye, gelecekte kentlerin dönüşümünün en önemli dinamlarından biri haline gelecek Yap-Sat Müteahhitlik kavramı ile tanışmıştır. Neredeyse hiç sermayesiz, arsanın, yapı bittikten sonra arsa sahibi ile paylaşılması modeli konutlardan ve mimarların müteahhitliğinde başlamıştır. Kısa bir süre sonra bu taahhüt modeli mimarların tekelinden çıkarak “Laz Müteahhit” kavramıyla klişeleşen yapıda varlığını sürdürmüştür (Tanyeli, 2004).

Türkiye’de çok partili seçim döneminin, demokrasi getirmesi umuduyla iktidara getirdiği Demokrat Parti iktidarı 27 Mayıs 1960 darbesi ile sonuçlanmıştır. Demokrat Parti iktidarının son yılları muhalefete karşı beklenmedik sertlikte uygulamalara sahne olmuş, 1960 darbesi demokrasiye vurgu yapan bir şekilde, toplumun geniş kesimlerinden de destek alarak gerçekleşmiştir. Paradoksal olsa da 1960’da cunta tarafından yapılan anayasanın Türkiye tarihinin en demokratik anayasası olduğu dile getirilmektedir. 1960’lar çok partili demokratik düzenin bir darbe ile kesintiye uğramasına rağmen Türkiye’nin aynı zamanda planlı bir ekonomik yönetimle tanıştığı dönem olmuştur (Keyder, 1983) Yeni anayasanın yarattığı özgürlükçü zeminde 1960 sonrası politik hayatta o güne kadar Türkiye’de görülmeyen sosyalist partiler ve bir sol sendikal hareket oluşmuştur (Belge, 1984). 1960’larda tarımın makineleşmesi

sonucu açığa çıkan iş gücü ile artış gösteren köyden kente göç hareketi, 1970'lerde hızını artırmış, gecekondulaşma olgusu önemli bir sorun haline gelmiştir. Göç hareketleriyle, yalnız büyük şehirler değil, Anadolu'daki bazı merkezler de hızla genişlemiştir. Gecekondu mahalleleri büyük arazilere yayılmış, ekimize olmuş ve buralarda yepyeni yaşam tarzları kurulmuştur.

Kuban, 1950'lerden sonra gelişen Türk mimarlığını; toplum geleneğinde var olmayan yüksek teknolojili yapılar (havaalanları, alışveriş merkezleri v.b.), konut ve iş alanını kapsayan, çağdaş yaşam ve düşünceden etkilenen, fakat yerel kültürü yorumları ile oluşan ve burjuvalaşmaya başlayan kentlilerle, kentlileşemeyen köylülerin sahip çıktığı yapı grubu ve gecekondu olmak üzere üçe ayırır (1997). Bu üç yapı tipolojisinden ikisinin mimarlık hizmetine gereksinimi vardır ve farklı patronajlar söz konusudur. Yüksek teknolojili yapılar olarak ifade edilen havaalanları ve AVM gibi yapılar küresel sermaye, ulusal sermayenin el değiştirmesi ile yeni kentli olmuş kitle de ikinci yapı grubunun işverenidir. Gittikçe artan göç ve kentleşme olgusu ile 1950'lerden itibaren karşı karşıya kalan Türk kentlerinde yapıların büyük bölümü ya mimarsızdır ya da mimarlık bir imzaya indirgenmiş bir bürokratik süreci tanımlar, mimarlık hizmeti vermek imkânı süreç açısından gittikçe kısıtlanmıştır. Hala kamunun yatırım gücünü elinde büyük ölçüde tutmasına rağmen mimar, ticaret erbabı olarak, Türkiye'de ofis yöneticisi bir kimliğe bu dönemde evrilmeye başlamıştır. Bu tezin inceleme alanı içinde yer alan SİTE ortaklığından Doğan Tekeli, yarışmalar ve tavsiye usulü ile alınan işlerden sonra ilk defa Lassa Lastik Fabrikası'nın yatırım sürecinden haberdar olduğunda iş almak üzere işvereni ziyarete gittiğini ifade etmiştir (Tekeli, 2012). Suha Özkan, doğrudan Doğan Tekeli'nin girişimi ile müellifliği elde edilen Lassa Lastik fabrikasını Türk mimarlığının opus magnum olarak nitelendirmektedir (1994). Mimarın sermaye sahibi ile doğrudan ilişki kurmaya başlaması, yeni bir kavram olarak mesleğin icrasına ilişkin süreci de değiştirmiştir. Bu döneme kadar sanayi yapıları konusunda hatırı sayılır bir uzmanlık geliştiren Doğan Tekeli ve Sami Sisa ortaklığı, bu görüşme aracılığı ile ileride Türkiye'nin kaderi üzerinde etkin olacak Turgut Özal ile tanışma fırsatı bulacak, kendisini yabancı mimarlarla çalışmak fikrinden vaz geçirip, işi alacaklardır (Tekeli, 2012). Aslında bu küçük anektod, ülkede biriken sermaye, mimarlık örgütlenmesindeki kurumsallaşma ve deneyim birikiminin ilk nüvelerini ortaya koymasından önemlidir.

Bu arada kuruluşundan 1960'a kadar siyasi iktidar ile çatışmasız iletişim içinde olan mimarlar odası 27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra, ihtilali destekleyen bir tutum sergilemiştir (Şentek, 2010). Bu tarihten itibaren ülkenin ve dünyanın içinde bulunduğu öğrenci ve halk hareketleri ekseninde Mimarlar Odası da hızla siyasallaşan bir tavır içine girerek, mesleki konulara ilişkin tavır almanın ötesinde “Mimarlar Odası Toplum Hizmetinde” sloganı ile kendine daha siyasi bir pozisyon belirlemiştir Bu tavrın içinde Boğaz Köprüsü'ne Hayır gibi kentsel konular kadar “Özel Yüksek Okullar Kapatılmalıdır” gibi toplumsal ve sosyal konular da kendine yer bulmuştur.

1961 Anayasası devlet planlamasını bir Anayasa Kurumu haline getirmiş, ekonomik kalkınmanın ancak planlama yoluyla gerçekleşebileceği konusunda kamuoyunda bir algı oluşmuştur. Bu dönemde ODTÜ'de ilk defa 1961-1962 eğitim öğretim yılında Şehir ve Bölge Planlama bölümü kurularak lisans düzeyinde öğrenci almaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda mimarlık mesleği, kentsel tasarım ve planlamadan uzaklaştırılacak ve parsel ölçeğinde yasal olarak yetkilendirerek, plan yapma yetkisi şehir ve bölge planlamacılarına devredilecektir.

Türkiye 1970'lere politik gerginliklerin tırmandığı bir ortamda girmiştir. Hızlı ve dengesiz kapitalistleşmenin marjinalize ettiği kesimler muhalif kimlikler haline gelmiş, toplumun hemen hemen tüm kesimlerine yayılan bir çatışma ortamı oluşmuştur. Bu kesimlerden bazıları eski egemen tabakalardır ve tek parti döneminin yöntemlerini özlemleri henüz bitmemiştir. Eğitimli gençler çoğunlukla sol politikaları desteklemekte kendi katıksız ifadesini arayan gelenekçi, milliyetçi kesimle çatışmaktadır. (Belge, 1984).

1970'ten itibaren Türkiye'de siyasi olarak kaotik, iktidarın el değiştirdiği bir dönem yaşanmaya başlamış, bu belirsizlik toplumsal hayatta şiddetin neredeyse sıradanlaştığı bir döneme evrilmiştir. Sağ-Sol fraksiyonlar arasında yaşanan çatışmalar, petrol krizi, yüksek enflasyon döneme damgasını vurmuştur. Türkiye'de toplumsal muhalefetin çatışma ortamına dönüştüğü bu dönemde politikadan etkilenmeyen bir coğrafi alan veya kesim neredeyse kalmamıştır. Öte yandan 1970'li yılların sermaye ithalini kolaylaştırıcı nitelikteki serbestleştirme hareketi, işçiler, müteahhitler ve bankacılık hizmetleriyle dışa açılımı sağlamış, 1980'lerin “dışa açılma” politikalarını etkilemiştir. (Kazgan, 2002). 1970 yılına Süleyman Demirel başkanlığında 32. Hükümet ile giren Türkiye Cumhuriyeti'nde, 1971 Siyasi muhtırası, partisiz kurulan Nihat Erim hükümeti dahil olmak üzere koalisyonlar aracılığı ile on iki hükümet kurulmuştur.

Siyasi istikrarsızlık, sokaklara taşınan öğrenci olayları, sağ-sol çatışması ve ekonomik sıkıntıların ülkeyi ittiği çatışma ortamının mimarlık mesleğinin üretiminde, büroların etkinliği dışında bir tür toplumculukla karşılık bulmuştur. TMMOB Mimarlar Odası, bu dönemde yalnız meslek alanını ilgilendiren sorunların değil, mimarlığı etkileyen politik, sosyal ve ekonomik tüm süreçlerin içine aktif bir şekilde dahil olmuş “toplum için mimarlık” sloganıyla faaliyetlerini yürütmeye başlamıştır. 1969 yılı aralık ayında Mimarlar Odası’nın düzenlediği seminerin Gürol Gürkan imzalı açılış bildirisi “Mimarlıkta Devrime Doğru” başlığı ile mimarlığın kapsama alanından çok daha geniş bir çerçeve içinde, toplumcu bir bakışla ele alınması gerektiğinin altını çizen dönemin ruhunun kavranması adına önemli bir örnektir (Gürkan, 1969).

2.2 1980’ler

1970’li yılların başından itibaren Türkiye dahil dünyanın içinde bulunduğu ekonomik kriz ve istikrarsızlık ortamı yeni liberal politikaların güç kazanmasına sebep olmuştur. Uz’un 2014’te değindiği gibi 80’li yıllar, tüm dünyada ekonomik ve toplumsal politikalardaki neoliberal yaklaşım ve uygulamaların olumlu-olumsuz yönleriyle yaşandığı, kuramsal çalışmalarda dillendirildiği adıyla “yeni zamanlar”, Türkiye’de sıklıkla kullanılan tanımıyla ise “değişim yılları”dır (Hall ve Jacques, 1995). Dünyada yükselen yeni liberal ekonomi doktrini devletin ekonomik hayat üzerindeki rolünün azaltılması ve serbest piyasa ekonomisinin güçlendirilmesi, kamunun elinde bulunan ekonomik kuruluşların özelleştirilmesi ve özel sektörün etkin biçimde faaliyetlerinin sağlanması anlamına gelmiştir. Türkiye’de etkin biçimde neoliberal politikaların uygulanmasına 24 Ocak 1980 Kararları ile başlanmıştır. 24 Ocak kararları bir istikrar programı olarak ortaya çıkmış ancak etkileri itibarıyla büyük bir yapısal dönüşümün başlangıcı olmuştur. Bu dönüşüm, ülkede her alanda olduğu gibi mimarlık ve fiziksel çevre konusunda önemli bir kırılma noktasının belirleyicisi olarak en yüksek ivmeye Türk siyasi tarihine Özalp Yılları olarak tanımlanabilecek bir dönemde ulaşmıştır. Yeni liberal politikaların ekonomik, kültürel, toplumsal ve siyasal alanda etkin hale gelmesi kamu yönetimi alanında ve anlayışında da değişimi beraberinde getirmiştir. Kamu yönetimindeki dönüşüm, belediyeler aracılığı ile Türk mimarlığı ve mesleğin icrası için de yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.

Bu dönemde belediyeler, özellikle altyapı yatırımları için, uluslararası sermayeyi çekecek araçlar haline gelmiş ve yeni kurulan büyükşehir belediyeleri için “büyük

projeler” zamanı olarak görülmüştür. (Kartal, 2000). Hall ve Jacques’a göre bu dönemden başlayarak küresel olarak da kentler kolektif biçimde anlam üretme ve dünyadaki yerlerini tanımlama süreçleriyle ilgilendikleri yerler oldukları takdirde vardılar (1995). Ulus-Devlet karşısında kent yönetimlerinin güçlenmesine acil ihtiyaç vardır ve kent yaşamının iletişimsel ekolojisi ve kültürünü desteklemede yerel yönetimin rolünü üstlenebilecek başka bir güç yoktur (Hall, Jacques, 1995).

Yeni liberal ilke ve politikalar, Türk belediye sisteminde; büyük şehirlerde örgütsel çeşitliliğe gidilmesi, imar planlama yetkisinin merkez dışına dağıtılması, bireysel konut sisteminin önem kazanması, belediyelerin mali ve istihdam yapılarında değişiklikler ve belediyelerde alternatif hizmet sunma yöntemlerinin çeşitlenmesi gibi çeşitli eğilimleri beraberinde getirmiştir. (Aydınlı, 2003). Bu eğilim 1984 yılında çıkarılan 3030 sayılı “Büyükşehir Belediyelerinin Yönetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun” ile somutlaştırılmıştır.

1980 sonrasında daha önce tümüyle merkezi yönetimin elinde olan imar planlama yetkileri belediyelere devredilmiştir. 4 Aralık 1981 günü çıkarılan 2561 sayılı yasa ile büyük şehirlerin yakın çevresindeki yerlerin ana belediyelere bağlanması kararlaştırılmış, 8 Mart 1984’te Büyükşehir Belediye Kararnamesi kabul edilmiştir. 1980’li yıllarda büyükşehir belediyesi sayısı artarak toplam sayı 1989’da 8’e ulaşmıştır. Bu çerçevede 03.05.1985 tarihli 3194 sayılı İmar Kanunu, merkezi yönetimin imar planları üzerindeki onaylama yetkisini kaldırarak, belediye sınırları içindeki yerlerin nazım ve uygulama imar planlarının belediyelerce yapılacağını hükme bağlamıştır.

Bu dönemde büyükşehir belediyeleri sahip oldukları kaynak ve yetkilerle aslında küresel sermayeye entegre küresel kentler yaratma politikalarının aktif birer oyuncusu haline gelmişlerdir. 1984-1989 yılları arasında İstanbul Büyükşehir Belediye başkanı olarak görev yapan Bedrettin Dalan (ANAP), bu dönemde Üsküdar sahili düzenlemesi, Tarlabası’ nın istimlakı ve Tarlabası Bulvarı’nın açılması, Haliç ve tarihi yarımada da yapılan kapsamlı imar hareketlerine imza attı. Yine aynı dönemde İzmir Büyükşehir Belediye başkanı Burhan Özfatura (ANAP), TANSAS’ ı kurdu ve halka arz etti. Ankara Büyükşehir Belediyesi’nde benzer bir atılım dönemi doksanların başında Murat Karayalçın’ın belediye başkanlığı döneminde yaşanmıştır. Bu dönemlerin geçmişte yaşanan büyük imar hareketlerine göre en önemli farkı,

Gürbilek' in ifade ettiği gibi, Dalan gibi yerel yöneticiler bu dönemde şehre biçim verirken bunu bir gösteriye dönüştürerek, gösteriyle karmaşık bir metropolün sorunlarını çözüyormuş gibi görünebilmekte, bu imajı gerçek kılabilmektedirler (2001). Örneğın bu dönemde şehir Dalan'ın gözlerinin simgelediğı bir vitrine dönüşmüştür (Gürbilek, 2001).

Turgut Özal iktidarı ile birlikte her alanda olduğı gibi, yapı üretimi üzerinde de etkin ve yönlendirici olan merkezi devlet bürokrasisinin egemenliğı son buldu. Türkiye'nin dışa açılması, bilgisayar teknolojisinin ve pek çok yeni yapı malzemesinin ülkeye girmesi, yapı üretiminde devletin etkisinin azalarak, özel sektöre olanak sağlanması çeşitliğı de beraberinde getirdi. 1980'ler özel sektörün ağırlık kazanmasıyla, mimarlık etkinliklerinin öncelikle Ankara'dan İstanbul'a kaymasına neden olmuştur. (Hasol, 2017, Tanyeli, 2004). Daha sonra tüm Anadolu kentleri, daha önce mimarlık hizmetinin müşterisi haline gelmiştir.

Tüm bu ekonomik, kamusal ve sosyal değışimlerin ışığında mimarlık hizmetinin neredeyse altmış yıldır ana işvereni olan devletin rolü değışmiş, devlet yatırımları destantralize olmuştur. 1980'lere dek ağırlıklı üç büyük şehirde talep edilen mimarlık hizmeti Anadolu kentlerine yayılmış, yapı üretiminin rantla kurduğı doğrudan ilişki ve özel sektörün güçlenmesiyle yap-sat apartman bloklarının, konut sitelerinin, iş hanları, oteller" ve çarşıların mimarın çalışma alanları arasına girmesiyle sonuçlanmıştır.

1980 aynı zamanda üniversitelerin, dolayımı olarak mimarlık eğitiminin de keskin bir virajını temsil etmektedir. 6 Kasım 1981'de çıkarılan 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu ile YÖK kuruldu. Bundan sonra 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanununun 2301 ve 2766 sayılı kanunla değışik maddelerince özellikle solcu olduğı düşünölen 71 Üniversite personeli YÖK tarafından görevlerinden uzaklaştırıldı. İlk uzaklaştırmalar Şubat 1983'te başlamıştır. Genelkurmayın açıklamalarına göre toplam 4891 kamu personeli görevden alınmış ve 38 profesör, 25 doçent, 10 yardımcı doçent 1402'lik olmuştur. Ancak 1402'lik olmak istemediğinden bizzat istifa yolunu seçenler de dahil edildiğinde bu sayının 20.000 civarında olduğı öne sürölmektedir. Türkiye'deki askeri darbe, üniversite hocalarının çalışma imkanlarının ortadan kalkması ve bir tercih yapma zorunluluğı içine girmeleri, kamusal olan her şeyin çok katı bir disiplin altına alınması mimarın rolünü ve etkinlik alanını da dramatik şekilde etkilemiştir.

Korkmaz'ın ifade ettiği gibi 1980 askeri darbesi ve ekonominin serbest pazar ilkelerine göre yeniden örgütlenmesi ile küresel ekonomiye entegre olma kararı büyük şiddetle bütün kamusal alan baskı ve yasaklalar temelinde yeniden inşa ederken, ekonomik alanın yapısal zeminini tam da sağlam bir şekilde oluşturmadan liberalle tirmi tir (2007).

3. AKTÖRLER

Dönemin etkileri, mimarlık mesleğinde üç farklı yaklaşımı temsil eden ve 1980’lerde etkin olan üç mimarlık pratiği üzerinden okunmaya çalışılmıştır. 1980’lerde Türkiye’nin ilk kurumsal mimarlık bürolarından birinin, kurumsallaşma sürecini pekiştiren Doğan-Tekeli ve Sami Sisa, 70’lerde mimarlık yarışmaları ile adından söz ettiren ve 1980’leri kendi sözünü üretme çabasıyla yoğun bir yapı üretimi pratiği ile sürüren, postmodern-kitch eleştirileriyle, mimarlığa yeni bir soluk, mimarca ele alınmayan mahalle ölçeğindeki apartman gibi yapı tipolojilerine yeni soluk getirmesiyle aldığı övgüleri birlikte göğüsleyen Merih Karaaslan, 1970’lerden 2010’a dek Ege ve Akdeniz’de tasarladığı turizm yapıları, tatil konutları ve kentsel planlama projeleri ile yöreye özgül koşulları önde tutan ve konvansiyonel, yapı üretim pazarının tipolojik olarak içinde, tasarım ve üretim yöntemleri açısından dışında kalan Ersen Gürsel mimarlığı incelenmiştir. Mimarlıkta üç farklı yaklaşımı temsil eden yapılardan ikisi günümüzde hala aktif olarak ofislerini şahsen veya kurumsal olarak sürdürmektedirler. Bu uzun soluklu yolculuk içinde 1980’ler döneminin tanıklıkları ve üretiminin incelenmesi dönemin mimarlık üretiminin değişiminin izlenmesi açısından önemli bulunmuştur.

3.1 Doğan Tekeli, SİTE Mimarlık, Tekeli-Sisa

Türkiye’nin en uzun soluklu ve halen üretime devam eden mimarlık ofisi olarak Tekeli-Sisa ve bu pratiğin halen aktif temsilcisi Doğan Tekeli, Türkiye’de 1980’lerden itibaren mimarlık ortamındaki değişimi tüm aşamalarıyla üretimin içinde yaşayan bir aktör olarak incelenmiştir. Bu uzun soluklu pratiğin temsilcileri olarak, Doğan Tekeli ve Sami Sisa’nın Türkiye’de tasarım pratisyeninin pozisyonunu yeniden tanımladıkları ve profesyonel rolünü netleştirdikleri iddia edilmektedir (Ekincioğlu, 2011). Bu bölüm kapsamında Doğan Tekeli’nin uzun soluklu mimarlık kariyerinin 1980’ler döneminden nasıl etkilendiği, mimarlık pratiği olarak Tekeli-Sisa’nın

dönüşümü, üretimi, meslek insanı olarak Doğan Tekeli'nin aktif mimarlık dışı oynadığı roller üzerinden incelenmiştir.

3.1.1 Eğitim ve mesleki pratiğe giriş

Doğan Tekeli 1929 yılında Isparta'da doğmuştur. İzmir Atatürk Lisesi'nde başarılı bir fen bölümü öğrencisi olan Doğan Tekeli, dönemin popüler dalları olan Makine veya İnşaat mühendisliği yerine, kendisine biraz daha sanat içerikli bir eğitim verildiğine inandığı mimarlık fakültesini tercih ederek İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'ne kaydını yaptırmıştır. Yüksek Matematik, Tasarı Geometri, Topoğrafya gibi teknik derslerin ağırlıkta olduğu ilk yılın ardından Yapı kürsüsünün etkin olduğu bir eğitim geçiren Tekeli'nin mimarlık kariyerinin gelişmesinde etkin figürlerden başında kürsü başkanı Emin Onat gelmiştir. Emin Onat, Bonatz ve İstanbul Teknik Üniversitesi'nin Doğan Tekeli'nin mimarlığı üzerindeki etkisi dönemin içe kapalı, global dünyadan kopuk Türkiye'si değerlendirildiğinde daha net kavranabilecektir. Das Ideale Heim ve Moderne Bauformen dışında yabancı kaynak olmayan dönemin Türkiye'sinde mimarlık mesleğinde gelişim için tek yöntem fakültedeki usta çırak ilişkisiydi. Doğan Tekeli bu dönemde aynı zamanda üretken bir mimar olan Emin Onat'tan hem etkilenmiş hem de kurduğu olumlu ilişkiyi kendisinin vefatına kadar sürdürmüştür. Doğan Tekeli mimarlık fakültesi üçüncü sınıfta, Emin Onat'ın asistanları Doğan Erginbaş ve İsmail Utkular'ın öğrencilikte girip kazandıkları Çanakkale Şehitleri Anıtı yarışmasından cesaret bularak, İzmir Merkez Bankası Mimari proje yarışmasına katılma kararı almıştır. Sınıf arkadaşı Ergun Onaran ile yarışmaya hazırlanan Tekeli, katılım için gerekli imzayı Emin Onat'ın asistanı Orhan Bolak'tan alarak yarışmaya katılmış ve kariyerinin devamında ortağı Sami Sisa ile kırılmaz bir rekora sahip olacağı yarışma birinciliklerinin ilkinin kazanmıştır.

Doğan Tekeli'nin mimarlık eğitimi aldığı dönemde Emin Onat etkisinde İstanbul Teknik Üniversitesi ve Sedat Hakkı Eldem'in etkin olduğu Güzel Sanatlar Akademisi iki farklı yaklaşımı temsil eder. Rasyonalist, Alman ekolünde, matematik ve mühendislik eğitiminin de eksiksiz verildiği İstanbul Teknik Üniversitesi ekolünün Doğan Tekeli'nin mesleki pratiğinde izlenmesi de mümkündür.

1952 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesinden Yüksek Mimar Mühendis olarak mezun olan Doğan Tekeli, İzmir Belediyesi Proje Bürosu'nda çalışmıştır. 1954 yılında, üniversiteden uzaktan arkadaş olan Doğan Tekeli ve Sami Sisa'nın, askerlik

dönemlerinde ortak olarak SİTE' yi kurmasıyla günümüzde Tekeli-Sisa Mimarlık Ortaklığı adını alan Türkiye'nin bildiğimiz en uzun soluklu ortaklığı ve bildiğimiz anlamda kurumsal olarak varlığını 65 yıl boyunca devam ettiren Türkiye'nin tek mimarlık ofisinin ilk adımları atılmıştır. Kariyerlerinin ilk dönemlerinde birkaç tanıdığa yapılan küçük ölçekli işler dışında neredeyse tamamen yarışmalar aracılığı ile ofislerini ayakta tutmuşlardır. Özellikle ofisin kuruluşunu takip eden ilk yirmi yılda toplam altmış yarışmadan ödül kazanarak çıkan o dönem ki adı ile SİTE mimarlığın mimarlık pratiğinin şekillenmesinde yarışmaların önemi büyüktür. Yarışmalar, 1950'ler ve 1960'lar boyunca genç mimarların kendini ispatlaması için demokratik bir yol olarak ortaya çıkarken, bir yandan da dünyanın farklı coğrafyalarında bu denli genç mimarların üstlenemeyecekleri ölçekte ve önemde yapıları inşa etme şansı yaratarak tecrübe kazanmalarına imkân tanımıştır. 1953'ten, 1970'lere dek girilmiş toplam yetmiş beş yarışmada altmış ödül alan ve yarışmalardan birinci ödüle değer bulunan tam 18 yapıyı inşa etme imkânı elde eden ofis, bu anlamda kırılması zor bir rekoru da elinde tutmaktadır. (Çizelge 3.1).

Çizelge 3 1: SİTE, Yıllara Göre Kazanılan Yarışma Adedi.

Dönem	Yarışma Sayısı
1950'ler	24
1960'lar	36
1970'ler	2
1980'ler	2
1990'lar	3
2000'ler	8
	75

Yarışmalar, o dönemin ifadesiyle “konkurlar” mesleğe atılmak adına genç mimarlar için belki de tek yol olarak Doğan Tekeli ve Sami Sisa için önemli fırsatlar sunmuş, 1970'lerin başına dek neredeyse ofisin tek geçim kaynağı olmuştur. Türkiye mimarlığında mesleki pratiğini bu biçimde şekillendirenlerin “konkurcu mimar” olarak anılmasına neden olan bu yol aslında oldukça meşakkatli ve yıpratıcı bir süreçtir. Sürekli bir biçimde kazanarak, hazırlanılan yarışmayı ve gündelik hayatı finanse etmeyi gerektiren “konkurcu mimarlık” pratiği, Türkiye’de başka bir meslek alanında olmayan özgül bir yaklaşım olarak göze çarpmaktadır. Türkiye mimarlığında

Tekeli-Sisa ikilisinin çağdaşı, hatta daha genç kuşaklardan onlarca konkurcu mimar olmasına rağmen halen mimarlık üretiminde bu kadar etkili olan bir başka mimarlık pratiği göze çarpmamaktadır (Tanyeli, 2001).

Tekeli'nin anılarında, kariyerlerinin ilk on beş yılında, ağırlıklı yarışmalar üzerinden proje yapma imkanı buldukları dönemde; inşa edilen tüm projelerin ortak sorunlarını; proje bedellerinin düşüklüğü, devletten istihkak almanın güçlüğü, kontrollük sürecinin yarışmayı kazanan ekibe verilmemesinden kaynaklı sorunlar, değişen siyasi iktidarlar nedeni ile uzayan süreçler, mimarın entelektüel emeğinin karşılığının sadece para olarak değil, saygı olarak da verilmemesi olarak göze çarpmaktadır (Tekeli, 2012).

Yine de 1960'ların sonuna dek Bayındırlık Bakanlığı'nda görev yapan Orhan Alsaç gibi, yetkin, mimarla iletişim kurmayı bilen, şartname yazım süreçlerinde aktif olarak görev almış bürokratların varlığı ile zorlukla, biraz da mecburiyetten yarışmalara katılmaya devam eden ikili, 1972 yılında KTÜ tecrübesinden sonra devletle iş yapmama kararı almış ve kariyerlerinin kalanında çok büyük ölçüde bunu uygulamışlardır. Bu dönem aslında Merih Karaaslan'ın mimarlığa atıldığı, Ersen Gürsel'in akademisyen olarak Side ve çevresi Turizm Planlaması yarışmasını kazandığı dönemdir. Tekeli-Sisa bu dönemde artık yarışmalar olmadan da ofisi ayakta tutacak bir bilinirlik ve müşteri portföyüne sahip olduğu için artık sorunlu süreçleri olan Bayındırlık Bakanlığı yarışmalarından çekilmeyi tercih etmiştir. Ancak Karaaslan kendi anılarında da ifade ettiği gibi, bu yarışmaların ağır, baskıcı programları ve mimarı neredeyse teknik bir görev insanı olarak konumlandıran olumsuz tavrının etkilerini etkin bir şekilde yaşayarak mesleğe adım atmıştır. Gürsel'in birincilikle kazandığı uluslararası yarışma, SITE ekibine yıllarca sıkıntılar yaşatan Bayındırlık Bakanlığı yarışmalarından değil, Turizm ve Tanıtma Bakanlığı'nın açtığı Türkiye'de ilk defa düzenlenen bir modeldi. SITE' nin bu dönemde müellifi olduğu Rumelihisarı Düzenlemesi, İstanbul Manifaturacılar Çarşısı gibi hem ölçek hem nitelik açısından önemli ve özgün tasarımlar zaman zaman ofisin mali olarak para kaybetmesine neden olacak kadar uzun ve karmaşık süreçlerle hayata geçmiştir.

3.1.2 Serbest mimarlık pratiği

Çok partili döneme geçildikten sonra, 1950-1960 arasında neoliberal ekonomiye adım atan Türkiye, 1960 İhtilalinden sonra hızla yabancı firmaların üretim yapmaya başladığı bir döneme sahne olmuş ve mimarlık doğal olarak bu yeni gelişen müşteri

grubuna da hizmet vermiştir. Batur’a göre mimarlık açısından özel sektörün büyük sanayi yapıları en ilgi çekici çalışma alanlarıdır (Batur, 1984). Yüksek kar marjları ile çalışan bu kuruluşlar, görsel değeri olan yapılar talep ederek mimarlık hizmetinde bir eğilim ve düzeyi belirlemişlerdir ve Tekeli-Sisa bu eğilimde öne çıkan grupların başında gelmektedir. Tekeli-Sisa ikilisinin 1960’larda 9, 1970’lerde 13 endüstri yapısını tasarlayıp uygulama imkânı bulması da dönemin ruhunu göstermesi açısından kritiktir (Çizelge 3.2). Bu dönem, Tekeli-Sisa’nın “konkurcu” kimlikten sıyrılarak, Türkiye’nin öncü serbest meslek pratiklerinden birini inşa etmeye başladıkları bir süreç olmuştur.

Çizelge 3. 2: Tekeli-Sisa Yıllara Göre Bina Tipolojisi.

	Dekorasyon	Eğitim Kültür Rekr.	Endüstri	Konut	Sağlık	Ticaret Turizm	Ticaret Turizm Konut	Ulaşım	Yönetim	Toplam
1950'ler			1	3		2			4	13
1960'lar		7	9	2	1	4			2	25
1970'ler		1	13	4					3	29
1980'ler	7	1	5	7		3			4	27
1990'lar	1	3	2			1	1	1	5	14
2000'ler		4	9	7		3		4	6	33
İnşa Edilmiş	8	19	39	23	1	21	1	5	24	141

3.1.3 Tekeli - Sisa ve 1980’ler dönemi üretimi

Tekeli-Sisa, 1980’lerde artık Citybank gibi Türkiye’ye yeni giren finans kuruluşlarına iş yapabilecek alt yapıyı kurmuş, kurumsallaşma eşiğine gelmiş bir mimarlık ofisi olarak dönemin çalkantılı ekonomik ve siyasi ortamından görece daha az etkilenmiştir. Neoliberal politikalar ile dünyaya açılan Türkiye ekonomisi, bir anda uluslararası bankalar için önemli bir pazar haline gelmiştir. Tekeli-Sisa ofisi bu yeni iş alanı için ofis tarihinde ilk ve son kez iç dekorasyon projeleri üretmiş ve bu şubeler ofisin gelirinde hızlı ve görece önemli bir yer kaplamıştır. Doğan Tekeli ile yapılan söyleşide, kendisi 1980’lerin kendisinde çok derin iz bırakmadığını ifade etmiş, ofisin çalışan sayısını korudukları, rutin dışı bir sorunla karşılaşmadıkları bir dönem olarak tanımlamıştır (Uçak, EK A, 2018). 1980 yılına Eczacıbaşı için Ayazağa’da projelendirilen Gentamisin Fabrikası ile giren ofis Ülker Bisküvi ve Çikolata Fabrikası (İstanbul), Topkapı, Birleşik Alman İlaç Fabrikası Ek Blokları (İstanbul) İslam Ekonomi Araştırma Enstitüsü (Cide), Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı (Ankara),

Şişe Cam Genel Müdürlüğü (İstanbul), Sandoz İlaç Fabrikası (İstanbul) gibi çok sayıda büyük ölçekli endüstri ve sanayi yapısına imza atmıştır. Bu dönemde neredeyse tamamı kurumsal sermaye grupları, sanayiciler ve bankalardan oluşan işverenlere verdiği hizmet ile ofisin 1980’lerde kurumsallaştığı, bir sonraki on yılda imza atacağı teknolojik ve büyük ölçekli (havalimanı, karma işlevli kent merkezinde kule projeleri) projelerin hem tecrübe hem de işveren açısından alt yapısının oluşturulduğu söylenebilir.

1980’li yıllarda Tekeli-Sisa yapı üretiminin simgesel önemdeki binası, Ankara’da inşa edilen Anavatan Partisi Genel Merkez binasıdır (Şekil 3.1). Büyük bir halk desteği ile, askeri darbe sonrası yapılan ilk genel seçimle iktidara gelen Anavatan Partisi’nin simgesi olacak bu yapı için neredeyse ortada bir program olmadan çalışmaya başlandığı anlaşılmaktadır (Uçak, Tekeli ile Söyleşi, EK A., 2018). Özal ve parti yöneticilerinin büyük ve anıtsal olmak kaydı ile yapının dili konusu konusunda ise Tekeli-Sisa’nın ortaya koyduğu genel tektonik çizgiye sadık kaldığı görülmektedir.

Doğan Tekeli ile yapılan söyleşide, Anavatan Partisi Genel Merkezi projesi için dönemin Ulaştırma Bakanı İbrahim Özdemir’in görevlendirildiğini, Özdemir’in de Doğan Tekeli’nin akademik kadrosunda bulunduğu Maçka Teknik Okulu’ndan mezun olması nedeni ile kendisini uzaktan tanıdığını aktarmıştır (Uçak, Tekeli ile Söyleşi, EK A., 2018). Turgut Özal bir süre sonra İbrahim Özdemir’e Lassa sürecinden tanıdığı Doğan Tekeli’ye işin verilmesi talimatını vermiştir. Tekeli aynı görüşmede yapının kalabalık kitleleri ağırlama işlevi ve Özal müzesi talebi dışında programına ilişkin fazla detay olmadığını aktarmıştır.

Şekil 3.1: Anavatan Partisi Genel Merkezi, (Saklar,D. 1994).

Özal'ın Türkiye'yi global ekonominin bir parçası yapma arzusu, partisini ikonik bir mimari eserle ölümsüzleştirme isteğiyle bütünleşmiştir. ANAP Genel Merkez binası, Tekeli-Sisa'nın 1994'de yayınlanan ikinci monografik yayınları, Projeler-Yapılar'ın da kapağında yer almaktadır. Tekeli ile yapılan söyleşide (Uçak, Tekeli ile Söyleşi, EK A., 2018), Tekeli'nin kendi anı kitabında (2012), çok önemli bir yapı olarak vurgulanmamasına rağmen, 1990'lı yıllarda ANAP Genel Merkezi binasının son yirmi yıllık mimarlık üretimini temsil edecek denli önemseddiği görülmektedir.

Tekeli-Sisa için 1980'lerin en önemli yapılarından biri Halk Bankası Genel Müdürlüğü binası olmuştur (Şekil 3.2). Halk Bankası'nın 1983 yılında açtığı yarışmaya geçmiş yarışmalardaki olumsuz tecrübeler nedeni ile katılım konusunda son derece isteksiz yaklaşan Tekeli-Sisa ekibi, bankanın bakanlıklardan farklı, adeta bir özel sektör kurumu olduğuna dair yetkililerden alınan güvence sayesinde katılma kararı almıştır (Tekeli, 2012). Yarışmada birinciliği elde eden Doğan Tekeli-Sami Sisa ekibi 1990 yılında projenin tamamlanma aşamasında yapının Hazine Müsteşarlığı'na devredildiğini öğrenmiştir. Bina açılınca Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın yapıya birlikte taşındıkları, tasarımda ön görülen personel sayısının üç katı personelin yerleştiğini öğrenen ekip, gerekli iç mekân tadilatlarına müdahil olmamışlardır (Tekeli, 2012).

Şekil 3. 2 Halk Bankası Genel Müdürlüğü (T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı),
(Saklar,D. 1994).

Halk Bankası için bir yönetim yapısı tasarlama işi yaklaşık on yıl sonra 2000 yılında yine Doğan Tekeli-Sami Sisa tarafından projelendirildi ve inşa edilmiştir.

Tanyeli, kamusal alanda var olabilme ve üretebilme olanağını kökünden yok eden 1980 askeri darbesinin ardından doğan kamusal alan açmazının toplumun iç mekâna çekilme refleksiyle sonuçlandığını savlar ve bu refleksin mekânsal davranış örüntülerinden biri olarak da “paranoya”yı tanımlar (2007). Kentin tekinsizliğinden duyulan paranoyanın kontrol edilebilir ve güvenli bir fiziksel çevre inşa etmek yönünde bir ihtiyacı tetikleme ile mimarlık ortamı içe kapalı sitelerin (gated community) kent sahnesine girişi ile kendine yer bulur. Bu bağlamda meslek pratiğini icra eden Tekeli-Sisa’ nin 1980’lerdeki üretimini okuduğumuzda Tanyeli’nin önerdiği toplumsal paranoya refleksinin mimari mekâna dönüştüğü “konut site”lerini görmek mümkün. Büyükhanlı Sitesi, Ortaköy Huzur Konutları, Anadoluhisarı Konut Sitesi (Şekil 3.3) bu yaklaşımın önemli örneklerindendir. 1980’lerde literatüre giren bu site kavramı, 1990’larda Türkiye’nin küresel sermayenin bir parçası haline gelmesi ile

birlikte ölçek olarak büyüyecek, Metrocity örneğindeki gibi karma işlevli yapılara evirilecektir.

Şekil 3.3: Anadolu Hisarı’nda Konut Sitesi, (Saklar,D. 1994).

Doğan Tekeli ile yapılan söyleşide, bu konut sitelerine ilişkin “gated-community/güvenlik” vurgusu sorulduğunda kendisi konunun bu boyutunun önemsiz olduğunu, asıl motivasyonun sermaye biriktirmiş kimi kesimlerin kooperatifler aracılığı ile konut üretiminin bu döneme rastladığını ifade etmiştir (Uçak, Tekeli ile Söyleşi, EK A., 2018).

Bu dönemde tasarlanmış ancak hayata geçmemiş İstanbul ve Ankara’daki toplu konut projeleri de 1984 toplu konut yasasının getirdiği potansiyel bir iş alanı olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca bu dönem ofisin Abu Dabi, Basra ve El Karj gibi farklı coğrafyalarda yoğun olarak üretim yaptığı bir dönemdir. Tekeli- Sisa’da bu dönemde Çavuşoğlu-Kozanoğlu müteahhitlik grubuna hem danışmanlık hem de proje hizmeti vermiş Bağdat, Tripoli ve Libya’da yoğun çalışmalar yapmışlardır (Uçak, Tekeli ile Söyleşi, EK A., 2018). Türkiye’deki mimarlar müteahhitler aracılığı ile bu dönemde yurt dışımda, ağırlıklı Rusya ve körfez coğrafyasında çalışma imkânı bulmuşlardır. Aynı dönemde Yapı Merkezi’ne danışmanlık yapan Ersel Gürsel, Yapı Merkezi ile birlikte Cezayir ve Umman’da, Baytur ile Rusya’da proje yapma fırsatı yakalamıştır.

3.1.4 Farklı şapkalar ve mesleki temsil

Türkiye’de neredeyse serbest mimarlık pratiğinin ilk örneklerinden birinin kurucu ortağı Doğan Tekeli, bir mimarlık figürü olarak ticari faaliyetlerini sürdürmesinin yanı sıra, eğitim, meslek örgütlenmesi ve yerel yönetimlere danışmanlık gibi farklı şapkalarla mesleki etkinliğini sürdürmüştür. Bugün oldukça kanıksanmış bu yaklaşım mimarın özgün, etkin ve akil bir konumlanmayla, toplumsal bir figür haline dönüşmesi açısından önemli bir eşik temsil eder. Tekeli, 1956 yılında Güzel Sanatlar Akademisi’nde asistanlık, 1961-1971 yılları arasında İTÜ Teknik Okulu Mimarlık Bölümü’nde proje dersi öğretmenliği yapmıştır. Kuruluş çalışmalarına katılarak 67 sicil numarası ile üye olduğu Mimarlar Odası’na 1957’de bir dönem başkanlık yapmıştır. Başkanlığı döneminde Menderes’in ünlü İstanbul imar süreci ile karşı karşıya kalan Tekeli, oda örgütlenmesi içinde Menderes’e bir mektup yazılması sürecini koordine etmiştir. Mektup Menderes tarafından Oda’yı kapatma tehdidi ile karşılanmıştır.

Doğan Tekeli 1985-1987 yılları arasında Anavatan Partisi’nden İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı olan Bedrettin Dalan’ın başkanlığı döneminde İstanbul Büyükşehir Belediye’sinde Danışma Kurulu’nda görev almıştır. Tekeli, üç tane üniversite rektörü (BOUN, YTÜ, MSGSÜ), Tekeli ile birlikte iki serbest mimar, Prof. Semavi Eyice, Prof. Faik Yaltırık ve Sanat Tarihçisi Nermin Sinemoğlu’ndan oluşan kurulun aslında Dalan’ın siyaseten konumunu yumuşatan, meşrulaştıran bir işlevi olduğunun bilincinde olduğunu ifade etmiştir (Uçak, Tekeli ile Söyleşi, EK A., 2018). Ancak bu kurul sayesinde bazı konularda olumlu etkiler yaratabileceği umudu ile çalışmalara katılmıştır. Kurul haftalık olarak toplanmakta, önemli yapılar, Anıtlar Kurulu’nu ilgilendiren konular, kuruldan önce Danışma Kurulu’nda tartışılmaktadır. Dalan, Tekeli ve Sanlı’yı, Boğaziçi imar kanununun emsali değiştirmeden mimarın yaratıcılığını kullanabileceği esneklikte oluşturması için görevlendirmiştir ancak çalışma tamamlandıktan sonra Belediye komisyonunda değiştirilerek kabul edilmiştir. Tekeli, görev süresi içinde Beyazıt, Taksim meydanları ve Tarlabası caddesinin bulvar haline getirilmesi için kentsel tasarım yarışmaları düzenlenmiş, Tekeli de yarışma süreçlerine, şartname oluşturma aşamasında aktif rol almıştır. Danışma kurulunun en sansasyonel konularının başında Swissotel’in inşaa süreci olmuştur. Öncelikle yapının yerine itiraz eden kurul, yerin değiştirilmeyeceğini öğrenince Tekeli’nin çabalarıyla daha uygun bir yapı yapılması için Japon müellifler ile bir müzakere süreci yürütür.

İBB Danışma kurulundan birinci yılın sonunda istifa eden Tekeli, Dalan'ın yoğun ısrarları ile iki yıl kurul üyeliğini sürdürmüştür. İki yıl sonra Dalan'ın seçimleri kaybetmesiyle kurul görevi de sona ermiştir. Tekeli, Dalan'ın siyasi baskı altında kalmadığı durumlarda kurulu ve kararlarını uygulama yönünde bir gayreti olduğunu belirtmiştir (Uçak, Tekeli ile Söyleşi, EK A., 2018).

Doğan Tekeli ayrıca 1984 yılında Uluslararası Arap birliği Genel Merkezi proje yarışmasında jüri üyeliği yapmış, 1988'de Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Milli Komite üyeliğine seçilmiş, 1992'de Ağa Han Mimarlık Ödülü Jürisi'nde görev yapmış ve 1994-1995 yılları arasında aynı kurumun yönetim kurulunda yer almıştır.

3.1.5 Tekeli-Sisa ve yayınlar

Tekeli-Sisa'nın mimarlık pratiğinde 1960'ların sonundan 1970'lerin ortasına dek süren dönemde “konkurcu” kimlikten sıyrılarak bugün bildiğimiz anlamda serbest mimarlık pratiğine geçiş dönemi yaşanmıştır. Bu anlamda Tekeli-Sisa' nın o güne dek tüm çalışmalarını içeren kitaplarının yayınlandığı tarih olan 1974, belki de geçişin artık tamamlanıp bu ülkedeki ilk gerçek serbest mimarlık pratiğinin kurumlaştığı tarihtir (Tanyeli, 2001). Mimari yayın alanında daha önce Seyfi Arkan ve Çinici'lerin küçük çaplı denemeleri olmuş ancak, Türkiye mimarlık tarihinde o güne dek böylesine kapsamlı bir monografik yayın ortaya konmamıştır. Tekeli-Sisa'nın kendi mimarlık pratiğini böyle bir retrospektif bilinç içinde görmesi, Türkiye tarihine eşi neredeyse görülmemiş yoğunluktaki mesleki üretimlerini arşivlemeleri ve sonunda bir yayına dönüştürmeleri Türkiye'de serbest mimarlık mesleğinin doğuşunu simgeleyen önemli bir eşik temsil etmektedir. Bu ilk yayın; Tekeli-Sisa' nın, kendilerini özgün bir figür, bir tasarımcı olarak uzun yıllardır tanımladıklarını, buna yönelik arşiv, fotoğraf çalışmalarını aksatmadan yürüttüklerini, gerekli bütçe ve zamanı ayırdıklarını gösteren tekil ve öncü bir tarihsel duruma işaret etmektedir. Doğan Tekeli, o yıllarda Ankara Radyo'sunda dinlediği bir programda iki önemli mimarlık tarihi hocasının çağdaş Türk mimarlığı hakkındaki eleştirel diyaloglarını dinlemiş, “Türk mimarlığı bugün sıfırdır” ifadelerine içerleyerek, Türkiye'de de bir şeyler yapıldığını kanıtlamak adına Batı'da 15.yy'dan bu yana örneklerine rastlanan mimari monografi türünde bir kitap yayımlamaya karar vermiştir (Tekeli, 2012). İki yıllık bir hazırlık süresinden sonra Projeler, Uygulamalar 1954-1974 adıyla, siyah beyaz ve ciltli basılan kitabı yirmi yıl sonra, ikilinin meslek yaşamlarının 40. Yılında, 1994'te yayınlanan Projeler-Yapılar/

Doğan Tekeli-Sami Sisa 1954-1994 adlı monografisi izledi. İkinci yayın 1970’lerde inşa edilen serbest mimarlık pratiğinin, 1980’lerin rüzgarını ardına alarak mimarlık pratiğinin kurumsallaşmasını simgelemesi açısından çok önemlidir. Sonradan Tekeli-Sisa’ ya dönüşecek SİTE’ nin kurucu ortağı Sami Sisa’nın vefatından yıllar sonra Doğan Tekeli, “Mimarlık Zor Sanat” isimli bir anı kitabını yayımlamış, meslektaşları kadar meslek dışından da bu geniş tarihi kesite ilgi duyan kesime mimarlık mesleği perspektifinden kendi anılarını aktarmıştır. 46 yıl boyunca ortağı Sami Sisa ile sürdürdüğü toplam 60 yıllık mimari birikimini “toplumu ve özellikle işverenleri iyi bir yapı elde etmenin koşullarına ilişkin bilinçlendirme” amacını güderek paylaşmıştır (Tekeli, 2012). Tekeli-Sisa pratiğinde, özellikle Doğan Tekeli’nin mimarın iletişimin rolünü ve önemini Türkiye’de en erken kavrayan isimlerin başında geldiğini söylemek mümkündür.

3.1.6 80’lerin Tekeli-Sisa pratiğine etkisi

Doğan Tekeli ve Sami Sisa, Türkiye’nin ekonomik olarak ciddi bir kriz içinde olduğu, Türkiye’nin küresel sermaye entegrasyonunun arttığı dönemde, kurumsallaşmış zaten tecrübeli olduğu sanayi yapıları, yönetim yapıları yanında, banka dekorasyonu ve konut projeleri yapmış, Türk müteahhitlerle yurt dışına açılmıştır. Tekeli, 1980’ler boyunca sabit sekiz kişilik bir kadroları olduğunu ve temelde bir pazarlama faaliyeti içinde bulunmadıklarını ifade etmiştir (Uçak, Tekeli ile Söyleşi, EK A., 2018)

Ekincioglu’na göre, Tekeli-Sisa ikilisinin sürdürülebilir bir mimarlık pratiğini uzun yıllar başarıyla yürütmesinin temelinde başarılı işveren-müellif diyalogu yatmaktadır. Söz konusu iletişim, ekibin, konkurcu kimliğinden sıyrıldığı ve serbest mimarlık pratiğine dönüştükleri 1970’lerde oluşmuş, 1980’lerden itibaren pekişmiş ve 2000’lerde artık kurumsal sürekliliğin ve kalitenin önemli bir bileşeni olmuştur. Özkan’a göre 1980’li yıllarda Tekeli-Sisa mimarlık pratiğinde hem özgüvenin pekişmesi hem de toplumun (işverenin) güvenin kazanılması söz konusudur (1994). Tekeli, Tanyeli ile söyleşisinde “müşterinin sevdiği mimar” kavramından bahseder ve Tekeli-Sisa ortaklığının da mimarlığı bir hizmet alanı olarak ele alan bir yaklaşımda olduklarını ve müşteri ile iletişimi önemsediklerini vurgular (1994). 1980’ler Tekeli-Sisa mimarlığında bu diyalogun dilinin kurumsallaştığı, özel sektörden ve yeni müteşebbisten iş alınan, yurt dışında Türk müteahhitlere danışmanlık-proje hizmetlerinin verildiği, iş merkezleri, sanayi yapıları, konut siteleri, yönetim yapıları

ve banka tipolojisindeki üretimle dönemin küreselleşme entegrasyon boyutunu temsil etmektedir. Ayrıca tecrübeli bir mimar olarak, İBB’ nin Danışma Kurulu’nda aldığı görevle, kentin küresel sermaye ile tanıştığı bu döneme farkı bir kimlikle şahit olmuş, İstanbul’un yaşadığı dönüşüm sürecinin karar mekanizmasının sınırlı etki alanı olan bir paydaşı olarak yer almıştır.

Tanyeli sistem içinde, bir yanda tasarım ve projelendirme hizmetlerini sadece yasal ve teknik bir zorunluluk olduğu için talep eden geniş bir gruba iş yapan “nominal” mimarlar, fiyatını ödeyebilen (ya da ödemekten kaçınmayan) küçük bir azınlığa “butik” niteliğinde tasarım sunan bir küçük mimar grubundan bahseder (Tanyeli, 2001). Bu iki grubun dışında sadece gelişmiş ülkelerde görülen ve yapı üretiminin çoğundan sorumlu olan üçüncü; kurumsal ve rasyonel çizgide üretim yapan bir mimar grubunun varlığına işaret eder (Tanyeli, 2001). Tekeli-Sisa’nın 64 yıldır kesintisiz süren mimarlık faaliyeti ile Türkiye’nin ilk ve tek kurumsallaşmış mimarlık pratiği olarak Tanyeli’nin işaret ettiği üçüncü mimar grubunun temsilcisidir. Onları Türk mimarlığının tarihinde önemli bir kilometre taşı kılanın, geç 1970’ler, erken 1980’ler döneminde, konkur matematiğini dönüştürerek oluşturdukları ve bu ülkenin daha önce hiç tanımadığı rasyonalite temelli mimari kurumlaşmadır.

3.2 Merih Karaaslan- Karaaslan Mimarlık

Merih Karaaslan Türkiye mimarlık ortamında hem kişilik özellikleri hem de 1980’lerin getirdiği iklimin etkisiyle farklı bir renk olarak 70’lerden 2000’lere dek etkin isimlerden biri olmuştur. Merih Karaaslan’ın mimarlık üretimi aslında 1980’li yılların neoliberalist politikalarının Türk mimarlığı üzerindeki etkisinin neredeyse açık bir tercümesi olarak da okunabilir.

3.2.1 Eğitim ve mesleki pratiğe giriş

1949 yılında Kayseri’de dünyaya gelen Merih Karaaslan, Çocukluğunu Kayseri’ye 36 km uzaklıkta bir Kapadokya köyü olan İncesu’da geçirdi. Kapalı, üretime dayalı kırsal bir ekonominin içinde, İslam kültürünü içselleştirmiş dedesiyle 10 yaşına kadar büyüyen Karaaslan, Cumhuriyetçi, Batılı değer yargılarına sahip anne ve babasının yanında ortaokul ve lise yıllarını geçirmiştir. Çocukluğunun ve ergenlik yıllarının Türkiye’nin İslami toplum geçmişi ve Batılı, rasyonel bakış açısı arasında bocalayan ikilemini bizzat yaşayarak büyüdüğünü, karakterinin bu ikilemle şekillendiğini anlatan

Karaaslan, 1968 yılında İTÜ Mimarlık Fakültesi'ne kayıt yaptırır (Karaaslan, 2001). Dönemin yaygın yaklaşımı ile öncelikle mühendislik eğitimi tercih eden Karaaslan, bu mümkün olmayınca mimarlık fakültesine girmiştir. Okulun ilk günü karşılaştığı “Renk Şekil Atölyesi”ndeki heykel ve resimleri görünce büyük hayal kırıklığına uğrayan Karaaslan, dekanlıkta Sedat Gürel'e eğitimine devam etmek istemediğini, mühendislik eğitimi almak istediğini ifade etmiş, Sedat Bey'in ilk iki yıl mühendislik ve mimarlık eğitimi arasında pek fark olmaz, daha sonra geçiş yapabilirsin cevabıyla okula devam etme kararı almıştır. Aradan yirmi yıl geçmiş olmasına karşın İstanbul Teknik Üniversitesi'nin tıpkı Doğan Tekeli'nin döneminde olduğu gibi mühendislik nosyonuna da sahip mimarlar yetiştirmeye devam ettiği görülmektedir.

Karaaslan'ın İstanbul Teknik Üniversite'sinde eğitim aldığı yıllarda (1968-1972) 1940'larda Türkiye'ye gelen, fakültenin kuruluşunda etkin olan Alman hocalar artık yoktular. Ancak onların yetiştirdikleri kadrolar aracılığı ile ekolleri halen etkindi, özellikle proje derslerinde modern mimarlık merkezli eğitim yaklaşımı sürdürülüyordu. Merih Karaaslan 1972 yılında İTÜ Mimarlık fakültesini üçüncülükle bitirdiğinde İstanbul'da iş bulamadı. Serbest mimarlık ofislerinin kurumsallaşmadığı, sahipleri ve birkaç çalışandan ibaret olduğu bir ortamda yeni mezun genç bir mimara talep yoktu. Bu ortamda Karaaslan, ADMMA (bugünkü Gazi Üniversitesi)'nde asistan olarak çalışmaya başladı. Asistan olarak çalışırken yarışmalara katılarak mimarlık pratiğini sürdürme kararı alan Karaaslan da Doğan Tekeli'den yirmi yıl sonra, aynı okuldan mezun olarak, Tekeli ile benzer şekilde mimarlık kariyerine “konkurcu” mimar olarak devam etmek durumunda kaldı. 1975 yılına kadar Mahmut Tuna ile birlikte girdikleri on yarışmada hiç elenmeden derece alarak, mimarlık kamuoyunun dikkatini çektiler.

Yarışmalar Karaaslan'ın mimarlık çevresine girebilmesi ve para kazanabilmesi için tıpkı Tekeli'nin kariyerinde olduğu önemli bir araç olmuştur. Karaaslan, 1960'lardan itibaren kamunun en önemli yapı elde etme biçimi olan konkurların 1970'lerde, dönüştüğü kısıtlayıcı biçimin; yaygın adıyla “Bakanlık Prensiplerinin” mimarlık üzerindeki olumsuz etkisini de sıkça dile getirdi (Karaaslan, 1984). Çatı eğiminden, yağmur oluklarına, doğramalardan kaplama malzemelerine kadar, bakanlığın bakım ve maliyet odaklı taleplerinin de etkisi ile büyük bir baskı altında ve çokça yapı üreten Merih Karaaslan, usta-çırak ilişkisi yaşamayan bireysel üretim yapan bir mimar olarak Türkiye mimarlık sahnesinde yerini aldı. Batur'a göre yarışma koşullarına Bakanlık

tarafından ekonomi amacıyla getirilen kısıtlamaları yarışmaların ruhunu temsil etmesi beklenen yenilikçi tasarımlardan çok uzlaşmaları teşvik etti (1984). Karaaslan, meslek çevrelerinin yabancı mimarlara oranla yarışmalar sayesinde genç yaşlarda üretebildiği yapıların niteliği ve ölçeğini şaşkınlıkla karşıladığını kendi biyografisinde dahi vurgulamıştır (Karaaslan, 2001). Tanyeli, Karaaslan mimarlığı hakkında oluşturulan dosyada “Karaaslan’ı Suçlamalı mı?” başlıklı metnin girişini, Karaaslan’ın mesleğe atıldığı mimarlık ortamının altyapısını oluşturan ve 1980’lere dek Türkiye’nin en büyük işvereni olan devletin mimarlık ürünü elde etme mekanizması olan yarışmalarda takındığı katı ve kısıtlayıcı tutumun meslek pratiğine ve dolaylı olarak Karaaslan mimarlığının alt yapısını hazırlayan koşullara ayırmıştır (1993). Tanyeli’ne göre 1950’lere dek daha dolaylı müdahaleci bir tutumda olan devlet, bu tarihten itibaren yarışma süreçlerinde tanımladığı katı programlar ve kısıtlamalarla mimarı neredeyse “mutlak” bazı veriler içinde üretmeye itmiş, dünyada tartışmacı bir ortama evirilen yarışmaların Türkiye’de neredeyse diyalogsuz olarak tanımlanabilecek bir mimari tasarım modeli olarak bürokratik bir iş haline getirmiştir (1993). Mimarın uygulama sürecinden dışlandığı, ürün elde etmenin bir “evrak” işi haline getirildiği bu süreçte yarışmaların gençlerin piyasaya atılabilmeleri için neredeyse yegâne yol haline geldiği bir mimarlık ikliminde “konkurcu mimar” figürünün bir uzantısı olan Merih Karaaslan, genç yaşında yarışmalar sayesinde önemli sayılabilecek ölçekte projelere imza atma şansı bulmuştur. Ancak kendisinin de dile getirdiği gibi bu tür mimarlık pratiği kendisini usta-çırak ilişkisinin dışında, doğal işveren-mimar diyaloglarından ve bilgi alışverişinden yoksun kılan yalnız bir figür olarak konumlanmasıyla sonuçlanmıştır (Karaaslan, 2001). Bu yalnızlık, 1980’lerin genel aurası ile buluşunca, Türkiye mimarlığında daha önce görülmemiş rejiyonalist formların, özgürce ifadesi için bir tür kolaylaştırıcı altlık oluşturmuş olabilir.

3.2.2 Serbest mimarlık pratiği

Karaaslan mimarlık eğitimini 1972 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi’nde tamamladıktan sonra çeşitli üniversitelerde yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak dersler verdi, yarışmalara katıldı ve aynı zamanda serbest olarak mimarlık mesleğine devam etti. Yarışmalardaki birinciliklerine rağmen 1980’den itibaren Ankara’da tasarladığı apartmanlarla, Ankara’da bilinirlik elde etmiş, yarışmalar dışındaki proje elde etme yöntemini oluşturarak serbest mimarlık pratiğini işler hale getirmiştir.

70'lerde mimarlık mesleğine atılan Merih Karaaslan kariyerini bu ortam içinde şekillendirmiş ve aramızdan ayrıldığı 2002 yılına dek otuz beş ilde, yüz otuz bir projeye imza atmıştır. Kariyerinde parladığı 1980'li yıllarda imza attığı elli dört yapısının %65'i Ankara dışındaki Anadolu iller için tasarlanmıştır. Ağırlığını yarışmalar yolu ile elde edilen Hükümet Konakları, özel sektöre yapılan oteller ve yönetim binalarıyla, Ankara'daki yap-satçı dönemin apartmanlarından oluşan bu dönemde Karaaslan'ın ofisi kabaca bir hesapla yılda 4-5 proje üretmiş olmalıdır (Çizelge 3.3). Seksen ve doksanlı yıllarda Karaaslan'ın ofisinde yılda ortalama on beş uygulama projesinin çizildiği düşünülecek olursa, üretim yoğunluğu ve hızının dönemin ne kadar üzerinde olduğu daha net anlaşılacaktır (Özbay, 1992).

Çizelge 3.3: Merih Karaaslan'ın Yıllara ve Yapı Tipolojisine Göre Mimari Üretimi.

	Alışveriş/Çarşı	Apartman	Belediye Sarayı	Eğitim	Endüstri	Hükümet Konağı	İç Mimari	Karma İşlev	Kentsel Tasarım	Konut Sitesi	Kültür	Ofis/ İş Hanı	Otel	Sağlık	Spor	Tek Ev	Ulaşım	Yönetim	Toplam
70-80				2		2												1	5
Ankara				1															1
Antalya						1													1
Çankırı						1													1
İstanbul				1															1
Nazilli																		1	1
80-90	6	6	2	1	1	6				4	1	6	8	2	2	1	1	7	54
Afyon	1																		1
Alanya													1						1
Ankara	2	6	1	1						3		3	1					2	19
Antalya													1		1				2
Balıkesir																		1	1
Bursa																	1		1
Çankırı													1						1
Çorum												2							2
Edirne	1																		1
Erzurum																		1	1
Gaziantep														1					1
Hatay			1									1							2
İstanbul															1				1
İzmir						1					1								2
Kayseri					1	1										1		2	5
Muğla						2													2
Nevşehir	2												3						5
Tip						1				1				1					3
Tokat																		1	1
Zonguldak						1													1
Aydın													1						1
90-2000	7	1	1	4		2	2	2	8	14	7	6	4	4		3	3	4	72
Afyon	1																		1
Aksaray	1																1		2

Çizelge 3.4 (devam): Merih Karaaslan’ın Yıllara ve Yapı Tipolojisine Göre Mimari Üretimi.

	Alışveriş/Çarşı	Apartman	Belediye Sarayı	Eğitim	Endüstri	Hükümet Konağı	İç Mimari	Karma İşlev	Kentsel Tasarım	Konut Sitesi	Kültür	Ofis/ İş Hanı	Otel	Sağlık	Spor	Tek Ev	Ulaşım	Yönetim	Toplam
Ankara	1	1		2			1	1	3	10		1				3		3	26
Antalya							1												1
Batman						1													1
Bursa											1	1							2
Çorum	1									1									2
Edirne			1														1		2
Gaziantep												1							1
İstanbul										1									1
Kayseri										1			2					1	4
Kırıkkale														1					1
Konya	1								2										3
Mersin											2								2
Muğla						1								1					2
Nevşehir	1								1		2		1						5
Osmaniye														1					1
Rize				1										1					2
Safranbolu	1																		1
Sakarya											1								1
Samsun										1									1
Şanlıurfa									2			1	1				1		5
Tarsus								1											1
Tip											1								1
Trabzon				1															1
Varşova												1							1
Zonguldak												1							1
Toplam	7	3	3	7	1	10	2	2	8	18	8	12	12	6	2	4	4	12	131

3.2.3 Karaaslan ve 1980’ler dönemi üretimi

Merih Karaaslan’ın bu dönemde, sermayenin güçlendiği ortamda Türk mimarlığına ilişkin en önemli katkısı, mahalle arası apartmanları için yeni bir dil arayışı içine girmesi olmuştur. Dönemin toplumsal iklimi içinde, yap-sat olarak nitelenebilecek yapı stoğunun üretiminde, yapının özgünlüğü, daha da önemlisi “mimar” kimliğinin gündeme gelişi açısından bu yapılarının önemi büyüktür. Karaaslan’ın bu yaklaşımla tasarlayıp inşa ettiği ilk yapı olan Aksa Apartmanı (Karaaslan, 1980) dikkat çekici kırılmanın önemli simgelerinden biridir (Şekil 3.4). Karaaslan apartmanlara ilişkin bu yaklaşımını sıradan konuların da mimari iddialara neden olabileceğini gösteren bir olgu olarak nitelendirmiştir (Karaaslan, 2001). Gelir getirecek bir meta olarak tasarlanan apartmanın artık pazarlama etkisi ve görselliği ön planda tutulmaktadır. Temel imar kurallarına uygun, yapısal önemli değişiklikler getirmeyen Karaaslan

apartmanları, kendilerini türdeş örneklerinden ayırtıcı cepheleriyle “dikkat çekici” olmuştur. İlker Aksu ile yapılan görüşmede bu dönemde Gaziosmanpaşa’da projesi yapılan bir apartmanın hemen yan parselde benzer metrekaireler ve imar durumundaki bir inşaatla göre iki misli fiyata satıldığını aktarmış, bu durumun kendisine “mimarının gücünü gösterdiğini ifade etmiştir (Uçak, EK C, EK D, 2018). Bu dönemde neoliberal ekonomi ve dolayısı ile serbest piyasa rekabetine sahne olan mimarlığın “pazarlama” kavramı ile tanıştığı, Merih Karaaslan’ın da bu kavramın amaçlamadan da olsa öncü uygulayıcılarından biri olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 3. 4: Aksa Apartmanı (Karaaslan, 1984)

Bu çalkantılı dönemin başlangıcındaki yarışmalar Merih Karaaslan’ı geniş kesimlere tanıtan en önemli araç olmuştur (Uçak, EK C, EK D, 2018). Ama kariyerinin dönüm noktası, kendisini de Türk mimarlığının tartışmalı figürlerinden biri haline getiren eşik 1985’te, Ertan Ergin ile tasarımını gerçekleştirdikleri Ataman Turizm Tesisleri projesi (Şekil 3.5) olmuştur. Yine 80’lerin ikinci yarısında patlayan turizm furçasının özgün bir örneği olan Ataman Turizm Tesisleri aslında Göreme’deki, SİT alanı ile çevrili iki evin peri bacaları ile birlikte bir otele dönüştürülme projesi idi. Karaaslan’da bu projeyi Anadolu’daki kültüre, mimariye yönelmesini sağlayan sürecin başlangıcı olarak nitelendirmektedir (Karaaslan, 2001)

Şekil 3. 5 Ataman Turistik Tesisleri, Göreme (Karaaslan, 2001).

Bu proje Merih Karaaslan'ın kimi çevrelerce seçmeci, kimi çevrelerce post modernist olarak tanımlanan, kendisinin “Anadolu medeniyetlerine” olan ilgisi ve sevgisi ile açıkladığı bir dönemin başlangıcı oldu. Tanyeli'nin 1980'lerin getirdiği mekânsal davranış örüntülerinden “nostalji, “parodi” ve “estetik” kavramları ile örtüşen bu tavır dönemin mimari aktörleri tarafından “aşk-nefret” ilişkisiyle karşılandı. Merih Karaaslan'ın bu dönemden sonra belirginleşen seçmeci tarihsel tutumunu, tarihsel bağlamından kopuk, kitch olarak tanımlayan kesimin karşısında, Karaaslan'ın yaklaşımını taze bir nefes, özgürleşmiş ve özgün bir hareket alanı olarak okuyan bir yaklaşım yer aldı. Eski uygarlıklardan mimari formları tasarımına taşma biçimi zaman zaman bir kolaj olarak adlandırılırken, zaman zaman “yere ait üretim”, “kültürün yeniden inşası” olarak tanımlandı. Bu iki yaklaşım aslında yaklaşık on yıl gecikmeli olarak Türk mimarlığında modern-post modern tartışmasının bir vechesi olarak da nitelendirilebilir. Kuban'a göre Türkiye gibi tüketim toplumu olmaya özenen, fakat kısa sürede ekonomik yapısıyla bu olanağa sahip olmayan az gelişmiş bir ekonomide en ileri teknoloji ne kadar üretilebilirse Post-Modern yapı uygulaması da o oranda üretilebilirdi (2002). Kuban, Post-Modernizmin mimari düşünceye serbestlik getirdiğini, her tür klişeyi ve akademizmi tahtından indirdiğini, mimarları bilinmeyen yeniyi aramaya yönelttiğini savlar (Kuban, 2002). Tüm bu tartışmaların ortasında

iddiası olan biçimleri yaratırken iddialı bir dille savunan Karaaslan ve mimarlığının bir “popüler kültür” nesnesine dönüştüğünü savlamak da mümkündür.

Karaaslan’ın konut alanında en çok kabul gören başarısı, 1989 yılında tasarlanan Sürücüler Terasvler Sitesidir. Şekil 3.7’de görülen, Terasvler sitesi, yapıldığı yıl hem 2. Ulusal Mimarlık Ödülleri’nde Proje Dalında ve hem de Serbest Mimarlar Derneği tarafından verilen ödüle değer görülmüştür. İki yılda inşaa edilen projeyi Karaaslan bir “landmark” olarak tanımlar ve pazarlamaya esas olan tanıtımın mimariyi ve mimarı öne çıkaracak şekilde yapıldığını ifade eder (Karaaslan, 2001). Proje ticari olarak büyük bir başarı kazanmış, yalnızca mimarlık ortamında değil, kamuoyunda da Merih Karaaslan’ın tanınan bir figür olmasını sağlamıştır. Mimarlık dergilerinin dışında, Sürücüler Terasvler projesi “Yeni Ankara’nın Evleri” başlığı ile Hürriyet Gazetesi’nde tam sayfa haber olmuş, Tempo Dergisi Ankara’nın 100 ünlü kişisi arasında Merih Karaaslan’a da yer vermiştir (Karaaslan, 2001). Merih Karaaslan, Terasvler Sitesi’nin ticari başarısını ve bunun mimari başarının bir unsuru olduğuna dair fikrini şu sözlerle dile getirir;

5 Nisan 1993 ekonomik krizine rağmen evler çabuk satıldı. Eser beğenilmiş ve ticari bir başarı sağlanmıştı. Böylece sanatsal bir çalışmanın aynı zamanda ticari geçerliliğinin (yap-sat düzeni içinde bile) mümkün olabileceği görülmüştü. Tasarımımız konut konusundaki statükocu ve bağınaz yaygın düşünceye ciddi bir karşı çıkış olmuştu (Karaaslan, 2001).

Merih Karaaslan, tasarımını birlikte geliştirdiği Mürşit Günday ile birlikte yapı tamamlandığında Terasvler’e taşınmıştır. Tekeli, 1994’de Tanyeli’nin kendisi ile yaptığı söyleşide yakın zamana kadar TRT’nin, mimarlardan bahsedilmesini reklam olacağı gerekçesiyle kategorik olarak reddettiğini ifade etmiştir. 1980’lerin sonuna dek bir mimarın Türkiye’nin devlet televizyonunda kendisinden bahsedilmesi için ölü olması gerekmekteydi (Tanyeli, 1994). Karaaslan’ın Terasvler Sitesi ile kazandığı popülerlik, pazarlamanın mimarın adı kullanılarak yapılması, kendisinin günlük gazete ve popüler dergilerde bir figür olarak yer alması, Tekeli’nin ifade ettiği durumla birlikte okunduğunda, mimarın rolünde ve mesleği icra etme yöntemlerindeki kırılmanın boyutu daha net okunabilmektedir.

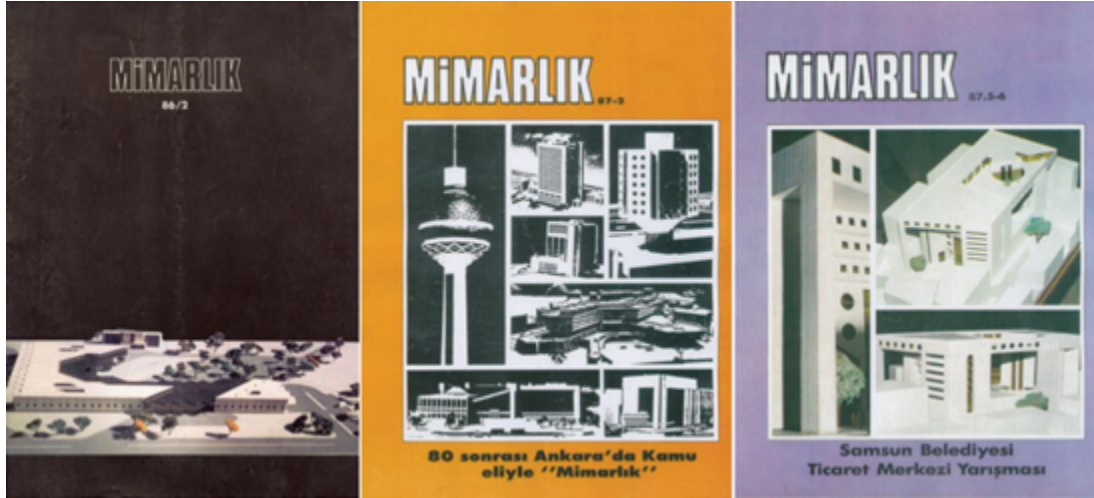

Şekil 3. 6: Sürücüler Terasevler Sitesi, (Karaaslan, 2001).

3.2.4 Farklı şapkalar ve mesleki temsil

Merih Karaaslan, serbest mimar kariyerinin yanı sıra, üniversitelerde yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak çalışmış, ayrıca mimarlığa ilişkin sivil toplum örgütlerinde aktif olarak rol almıştır. Karaaslan 1985-1990 yılları arasında Mimarlar Odası'nın mesleki yayın organı olan Mimarlık Dergisi'nin yayın yönetmeni olmuş, derginin içeriği ve kimliğinde değişimlere yaratmıştır. Karaaslan'ın yazı işleri müdür olduğu ağırlıklı olarak mimarlık icra edenlerden oluşan 1986 yılı dönemi yayın kurulu, Mimarlık dergisinde o güne dek görülmemiş bir yaklaşımı sergilemiş, Karaaslan yönetiminde mimarlık dergisinin içeriğini meslek pratiğine geniş yer ayıracak şekilde değiştirmiştir. Karaaslan'ın genel yayın yönetmeni olduğu dönem dergi içeriğindeki bu değişim dergilerin kapaklarına da yansımıştır. Mimarlık dergisi tarihinde ilk defa mimarlar ve yapıları kapağa taşınmış, 1980'lere dek kapakta yer alan soyut temsiller,

bu dönemde yerini yapı uygulamaları, yarışmalar ve mimar profillerine bırakmıştır (Evirgen, 2018).

Şekil 3. 7 Mimarlık, 1986-221, 1987-223, 1987-226.

Şekil 3.8 Mimarlık, 1991-245, 1993-251, 1994-259.

Ayrıca yine Karaaslan'ın Genel Yayın Yönetmeni olduğu dönemde Mimarlık Dergisi adına 1989 yılında Gelişim yayınları ile anlaşılmıştır. Böylece dergi yönetim basım ve reklam sürecinden çekilmiş olur. Bir süre finansal sebepler ile yalnızca aidatlarını ödeyen Oda üyelerine gönderilen dergi; iki yıl boyunca aynı zamanda gazete, dergi bayilerinde ve kitapçılarda para ile satılır. Derginin soyut temalardan mimarlık pratiğine doğru değişen yayın çizgisi, mimarın bireysel olarak görünürlüğünün artması ve Mimarlar Odasının yayınının her kesimden tüketiciye ulaşacak şekilde bir baskı ve dağıtım ağı içinde örgütlenmesi aslında Merih Karaaslan'ın 1980'lerden itibaren kendi kişisel pratiğinde de gözlemlediğimiz bir tavrın uzantısıdır. Mimarın görünür, popüler

bir figür olarak piyasa ilişkilerinin merkezinde konumlanmasına dair bu tavır, Türkiye’de cumhuriyet döneminden bu yana görmeye alıştığımız mimar profilinden dramatik şekilde farklıdır. Karaaslan’ın simgelediği, 1980’lerde hayatımıza giren mimar figürü artık modernist, toplumun üzerinde ve dışında, toplumu müreffeh kılacak çözümlere sahip bir kimlik olarak görülmez.

Ayrıca 1992-1994 yılları arasında Mimarlar Odası genel sekreterliği yapan Karaaslan, bu dönemde Fikir ve Sanat Eserleri Kanunun hazırlanması sürecinde hükümet komisyonunda görev almış, yasalaşmasında etkin olmuştur. Mimarın toplumsal sorumluluğuna vurgu yapan önceki Oda yönetimlerinin tavırlarından farklı olarak Karaaslan mimarın pratik alanda mesleğini icrasını kolaylaştırma ve haklarını koruma yönünde çalışmalarda etkin rol almıştır. Karaaslan ayrıca Serbest Mimarlar Derneği’nin kurucu üyelerinden biri olarak yönetiminde yer almıştır.

3.2.5 Merih Karaaslan ve yayınlar

Bir mimarın kendi üretim gücünün öneminin farkında olması, kurumsallaşma sürecinde, arşiv oluşturma ve yayın üretmesi önemli bir göstergedir. Karaaslan bu anlamda bir monografik yayın oluşturma aşamasına 2000’lerin başında ulaşır. Türkiye’de o yıllarda örneği son derece az olan mimari monografilerden biri olan “Merih Karaaslan: Yapılar Anılar 1”, sadece bir proje monografisi olmakla kalmaz, mimarın o güne dek üretiminin düşünsel arka planını da anlattığı anılarıyla bezeli bir yayın olarak hazırlanır. Merih Karaaslan mimarlık tarafından hazırlanıp basılan, metinlerin ve fotoğrafların çoğunun Karaaslan’a ait olduğu bu yayının ilerleyen yıllarda yeni oluşacak yapı stoğu ile ikincisi kitap için de en azından niyet olarak öncü olarak kurgulandığı anlaşılmaktadır. Maalesef Karaaslan’ın beklenmedik vefatı nedeni ile bu mümkün olmamıştır. Karaaslan’ın sadece projelerini yayınlamakla yetinmeyip, ailesini, geçmişini, kendisini şekillendiren faktörler ile birlikte düşünsel altyapısını da ortaya koyması Türkiye mimarlığı için farklılaşan bir yaklaşım olmuştur. Ayrıca, aldığı ödüller, yer aldığı yayınlar da dahil olmak üzere detaylı biçimde başarılarını da bu yayında birinci ağızdan aktaran Karaaslan’ın, takdir edilmeyi bekleyen mimardan,

kendini tanıtan ve tanımlayan mimara dönüşüm sürecini temsil etmesi de dikkate değerdir.

3.2.6 80'lerin Karaaslan mimarlık pratiğine etkisi

Türkiye’de 1980’lerden bu yana, neredeyse kırk yıldır mimarlığa ilişkin tartışmaların merkezine “yerellik” ve “kültürel sentez” kavramları oturmuştur. Tanyeli, bu tartışmaların özünü mimarlıkta anlamın ölümünü kavramama, mimarlık bilgisine içkin bir anlam atfetme çabası olarak görmektedir (2017). Merih Karaaslan ise bu tartışmaları bugün alıştığımız haliyle ilk gündeme taşıyan aktörlerden biridir. Tartışmalara konu olan projelere imza atmasının bir diğer doğal sonucu da meslek içinde de popüler bir kimlik haline gelmesi olmuştur.

Dönem yayınlarından (Arredemento Dekorasyon 1993/3) ve kendi kaleme aldığı monografik yayın Merih Karaaslan Yapılar Anıtlar 1’de bu tartışmanın boyutunu ve Karaaslan’ın bu tartışmaları dışlamayan, aksine elverişli bir araç haline getiren, sadece bir mimar olarak değil, kült bir figür olarak kendini inşa etme çabalarını izlemek mümkündür. Kendisinin bürosunu kurmasından itibaren büro şefi olan İlker Aksu’da eleştirilere yönelik yaklaşımını “işine yarayanları dinlerdi, geliştirici bulurdu” olarak ifade etmiştir. (Uçak, EK C, EK D, 2018). Prof Abdi Güzer’in Merih Karaaslan’a ilişkin makalesinin “İki Merih Karaaslan” başlığı bile mimarlık dünyasının bu tartışmalı ve farklı kimliğine yaklaşımına ilişkin bir ipucu vermektedir (Güzer, 1993). Güzer, 1980 sonrası çoğulculuk ve serbestlik ikliminin “modern sonrası” anlayışının izinde Karaaslan yapılarını değerlendirirken yöresel ve ulusal tartışmalarını gündeme getiren Karaaslan’ı bir yandan bağlamsal olmaya çalışırken imajların kolajıyla kitch’e varan bir yapı üretiminin eşiğine geldiğini ifade ederken, diğer yandan da gelenekselin dışında bir mimarlık üretiminin ortaya konma çabasını, mimarlık dünyasının dışladığı yap-satçı konutlardan, periferide üretilen yapılara dek geniş bir alanda üretim yapmasının da önemine dikkat çekmiştir (Güzer, 1993). Karaaslan’ın hem tipolojik denemeleri hem de yapının kentsel mekanla kurduğu ilişkideki yöresel referanslı toplanma ve dağılma alanlarının ortaya koyduğu potansiyelin hakkını vermekten de geri durmaz.

Tanyeli, Merih Karaaslan’ın 1980’lere dek uygulanan iki yarışma projesi olan Antalya Hükümet Konağı ve Boğaziçi Üniversitesi İşletme Fakültesi yapılarının sessizce Bayındırlık Bakanlığı kurallarıyla mutabakat kuran ve yeni bir söz söylemeyen yapılar

olduğunu vurgularken, yine yarışma ile elde edilen Aliğa Hükümet Konağı projesinin Boston Belediye Binası'nın ½ ölçekli bir kopyası olduğunu vurgular (1993).

Karaaslan'ın üretiminin mimarlık eleştirisi ortamının dayatması değil, şahsi dinamiklerle bağlamsalcı-eklektik bir dile dönüşmesinin mimari kalitesinin tutarsızlığı üzerinde dönemin mimarlık otoriteleri neredeyse bir mutabakata varmış görünmektedir (Güzer, Tanyeli, Özbay, 1993). Frampton'un Critical Regionalizm kavramının bir tür tercüme denemesi sayılabilecek Otel Arınna, Oran Şefik Gül Villası, Göreme Ataman Turizm tesisleri gibi yapıların uygulama niteliği açısından problemli yapılar olmuşlardır.

Tanyeli'nin "Karaaslan'ı Suçlamalı Mi" başlıklı makalesi de kendisinin kıyasıya eleştirilen bir figür olduğu açıkça hissettirmektedir (1993). Tanyeli, bir yandan eleştirileri makul bulmakta, bir yandan da Karaaslan'ın içinde üretmeyi öğrendiği mimarlık ortamının bir mimarı besleyebilecek mekanizmalarından uzaklığına dikkat çekerek, eleştirileri meşrulaştırırken; mimarlık ortamına da sorumluluğu paylaştırmaktadır (1993). 1993 yılında, dört farklı mimarın tek bir mimarlık pratiğini eleştiren yazılarından oluşan bir dosyanın tamamı Türkiye'de o güne dek yaşanmayan bir tür kırılmanın izlerini taşımaktadır (Güzer, Tanyeli, Özbay, Kocagöz, 1993). Bu dosya, çok üretim yapan, alışılmış biçimler ve işverenler için tasarlamayan, popüler bir figür adına hazırlanmıştır. Mimarlık ortamının gündeminde çokça yapı üreten, tasarım yaklaşımına entelektüel bir bağlam kazandırma gayreti içinde, hatta mimarlar odası yönetiminde aktif rol üslenen, Mimarlık dergisi genel yayın yönetmenliği yapan, eğitimci olan ama aynı zamanda bir ticaret erbabı kimliğini yok saymayan, ortamın getirilerini içselleştirip hedefleri doğrultusunda yeniden üretebilen bir figür olarak Merih Karaaslan, Türk mimarlığı için alışılmışın dışında bir profil oluşturmaktadır.

Karaaslan'ın öne çıkan bir başka özelliği, Türkiye'de o güne dek yapı yapılmamış coğrafyalarda ve işveren profili için tasarım yapmasıdır. 1980'den sonra desantralize olan kamu erkinin güçlendirdiği yerel yönetimler ve bu şehirlerdeki yeni sermaye Karaaslan Mimarlığın önemli müşterisi olmuşlardır. Çizelge 3.3'de görüleceği gibi Karaaslan, 1980-1990 aralığında üç büyük şehrin dışında toplam on yedi şehirde, elli dört yapı tasarlamış ve inşa etmiştir. 1980'lerde toplumun o güne dek yüksek kültür ile kendini ilişkilendirmemiş kesimlerinin de görünür olduğu bir ortamda Karaaslan çok farklı profilde işverenlerle çalışmıştır. Türkiye mimarlığında bugün alışılmış bir

durum olan bu yaklaşımın öncülerinden biri olarak Merih Karaaslan görülebilir. Farklı görüşleri nasıl ikna ettiğine dair Merih Karaaslan yaklaşımını şöyle ifade etmiştir;

“Yerel yönetimlerle birlikte çalışmalarımız Ankara Altındağ, Iskenderun, Afyon, Edirne Meriç, Zonguldak, Şanlıurfa, Çorum, Bursa, İzmir, Edirne, Elazığ, ve İstanbul kentlerinde sürmektedir. Bu belediyelerin siyasi kimlikleri birbirlerinden farklıdır; ANAP, DYP, CHP, RP (FP) li belediyelerle çalışılmıştır. (O sırada MHP’li yönetim yoktu). Bazen seçimler Sonucu belediye başkanı ve siyasi kimliği değişmiş, ancak çoğu kez bizim çalışmalarımız sürmüştür. Bunun en temel nedeni ülke ve cumhuriyetin temel ilkelerine, laiklik, demokrasi ve hukukun üstünlüğüne bağlı bağımsız aydın tavrımızı korumamız, önyargısız diyalog ve iletişim çabamızı sürdürmemizdir. Bu süreçte içerik konusunda aynen, fakat iletişim üslubunda ve terminolojisinde farklı tutumlar gereğinde çok etkili olmuştur. Örneğin sosyal demokrat bir kitleye sunuş yaparken karar verme teknikleri konusunda katılım, açıklık, webe terimler kullanılırken muhafazakâr bir kitle aynı konu Hz. Muhammed’in bir hadisinde geçen “istişare ediniz” sözüyle daha iyi açıklanabilmiştir” (Karaaslan, 2001).

Karaaslan mimarlığında, 1980’lerin ikinci yarısından sonra Şefik Gül Villası (Şekil 3.9), Kayseri Ticaret Odası (Şekil 3.10) gibi tarihsel formları seçmeci üslupta birleştiren yapıların sayısı artmıştır. Biçimsel olarak tarihten ödünç alınan formların, bilinen modern metriklerle “kolajı” 1980’lerin ortasından sonra Merih Karaaslan mimarlığının alameti farikası olmuştur. Gürbilek, 1980’lerde, Türkiye’de ilk kez yaygın olarak tüketilebilecek bir “pop tarih” kuruluşundan bahseder ve bunu mümkün kılan şeyin, imgelerin tarihsel yükünden kurtartan, geçmişi bir alıntıdan ibaret kılan, tümüyle keyfi ve nedensiz bir dilin çeşitli alanlarda yaşanabilmesi olarak savlar (2001).

Merih Karaaslan reklamcılıkta yaygın bu yaklaşımın mimarlıkta en somut örneklerini veren isimlerden biridir.” Sadece bu bile 80’lerden önce görmeye alışkın olmadığımız, 90’lardan sonra ise varlığına alıştığımız bir mimarlık yapma eğilimi ile mimarlık entelijyansasının ilk tanışma anının göstergesi sayılabilir. Batur’a göre Önceki dönemlerden farklı olarak prestij ve güç gösterisi amacıyla kullanmaktan çekinmediği

olanakları, özel sektörü yapı yatırımlarında ve tasarım eğilimlerinin yönlendirmede daha aktif, giderek belirleyici kılmaktadır (1984).

Küçümseme, anlamaya çalışma, şaşırtma ve kabullenme arasında gidip gelen mimarlık dünyasının saygın aktörleri, “ben de Teras Evler’de oturuyorum” diyerek kendi tasarladığı yapının pazarlamasına katkı koyduğuna inanan bir mimarlık figürü ve kapitalist üretim biçimiyle karşı karşıya kaldılar.

Şekil 3. 9: Şefik Gül Villası, Ankara (Karaaslan, 2001).

Şekil 3. 10: Kayseri Ticaret Odası, Kayseri (Karaaslan, 2001).

2000’lerde Anadolu medeniyetlerinin formlarının kolajlarının Türk-İslam sentezi ve Selçuklu imgelerine dönüşmesi bu yaklaşımın imgeleri değişmesi dışında daha da derinleşerek piyasada ve en sonunda kamuda kabul gördüğünü bizlere gösterdi. Belki de o dönemden bu yana yaşanan en önemli değişiklik, mimari seçmecî formların entelektüel gerekçelendirme yöntemiyle meşrulaştırma çabasının tamamen ortadan kalkması oldu. Periferde dünya mimarlık tartışmaların faz farkıyla yaşandığı Türk mimarlık ortamı, 80’lerde bağlamsal tartışmalara yine faz farkı ile katıldı ancak bundan sonra o tartışmalara çıpalayarak kapitalizme doğrudan eklemelenmesine karşın, yeni ve farklı diskurlardan uzak, kendi bağlamsal varoluşunun fasit çemberine kısıklı kaldı. Merih Karaaslan bu miladın önemli bir temsilcisidir.

3.3 Ersen Gürsel – EPA Mimarlık ve Şehircilik Atölyesi

Gürsel, 1980’lerin ortasından itibaren dönemin turizm alanındaki liberal politikasının yarattığı mimari ihtiyaçlara, dönemin reflekslerinin dışında, özgün cevaplar arayan bir kimlik olarak hem Türk mimarlığı için hem de 1980’lerin ruhunu kavramak açısında önemlidir. Gürsel 1980’lere ilişkin jenerik hemen hiçbir kavramla özdeşleşmeyecek kariyeri, karakteri ve yapı üretim dili nedeni ile bu dönemi kavramak adına önemli bir anahtardır. 80’lerin eşik olarak öne çıkan yönlerini, bu yönlerin varlığı ile gerekçelenen pratikler üzerinden okumak kadar, bu değişimin içinden geçip gitmesine izin verecek kadar esnek, bir o kadar da değişmez parametrelere örülü Ersen Gürsel mimarlığının ve kişiliğinin incelenmesin de dönemin ruhunu kavramaya yönelik araştırmaya katkı koyması amaçlanmıştır.

3.3.1 Eğitim ve mesleki pratiğe giriş

Tarihi yarımadanın çeperinde Fatih, Çarşamba’da yetişen, Vefa Lisesi’nden mezun olan Gürsel, çocukluğunun İstanbul’unun, kenti deneyimleme şeklinin ve babasının mesleği olan marangozluğun hem kişiliğinde hem de mimarlık ve kentsel planlamaya bakışını şekillendirmede önemli bir etkisi olduğunu ifade etmiştir (Karabey, H., Özbay, A., 2017). 1962 yılında Beux Arts ekolünde eğitim veren Devlet Güzel Sanatlar Akademisi Yüksek Mimarlık Bölümü’nü bitiren Gürsel, hem baba mesleği olan marangozluğun zanaatkar yönünü içselleştirmesi, hem de Akademi geleneğinden gelmenin etkisi ile dönemin rasyonalist yaklaşımını temsil eden İTÜ geleneğinden gelen mimarlardan ayrılan bir mesleki pratik içine girmiş, sezgisel, soyutlayan,

malzeme ile hemhal olmuş bir tasarım yaklaşımını her ölçekte benimsemiştir. Dönemin mimarlık bölüm başkanı Utarit İzgi'nin Akademiyi kurumsallaşma süreci için ortam yaratarak sınav yöntemi ile asistan kadrolarının belirleme kararının ardından Ersen Gürsel, 1969 yılında sınavla Şehircilik Kürsüsü'nde asistan olarak çalışmaya başlamıştır. Sırasıyla Seyfi Arkan, Mehmetali Handan ve Tarık Carım'ın derslerine asistan olarak katılan Ersen Gürsel, üç farklı hocanın üç farklı ekolünden derinlemesine faydalanmıştır. Özellikle Tarık Carım'ın tasarımın sınırlarını aşan, bölge ölçeğinden ülke ölçeğine geçen ve şehir planlama sürecini tasarım dışında ekonomi, sosyal yapı kent sosyolojisi alanlarıyla ilişkilendiren bu yaklaşım Gürsel üzerinde derin etkiler bırakmıştır.

Gürsel, dokuz yıllık akademik yaşantısı boyunca koruma planları ve kentsel ölçekte planlama alanlarında çalışmalar yapmıştır. Bu dönemde Side Antik Kenti Sit Koruma Planlaması üzerine yöntem araştırması, Haliç ve Çevresi Koruma Planı üzerine yöntem araştırması, İstanbul Kent Planlaması ve Yeşil Alan düzenlemeleri, bilimsel çalışmalarının başında gelir. Ersen Gürsel'in 1967-1968'de İspanyol Hükümeti'nin bursu ile İspanya'da yaptığı bir yıllık araştırma-inceleme gezisi kendisinin Akdeniz mimarisine duyduğu ilgiyi pekiştirmiştir.

3.3.2 Serbest mimarlık pratiği

Ersel Gürsel, Akademi'de Şehircilik kürsüsünde asistanken EPA Mimarlık ve Şehircilik Atölyesi'ni 1969 yılında "Side ve Çevresi Turizm Planlaması" yarışmasında birincilik ödülünü paylaştığı Nihat Güner ve Mehmet Çubuk'un katılımıyla kurmuş ve serbest meslek kariyerine başlamıştır. Bu yarışmada Gürsel, Çubuk ve Gürler'den oluşan ekibin aldığı birincilik koruma ve planlama ikilisini buluşturan bir öneriler araştırması olarak Türkiye mimarlık tarihinde önemli bir kilometre taşıdır (Batur, 2017). Atölye, 1973 yılında Aktur Datça ve Bodrum Tatil Siteleri projeleri ile yarışma dışı profesyonel hayata başlamış, 1977 yılında atölye kurucularından Nihat Güner ve Mehmet Çubuk'un akademik faaliyetlerini sürdürmek amacıyla ortaklıktan ayrılmalari ile 1987 yılına kadar Ersen Gürsel tarafından tek başına yürütülmüştür.

Gürsel ilk iki yılında babasının marangozluk atölyesine de devam ettiği bu on yıllık bağımsız dönemini, ortaklıklardan kopma ve gerilimden uzaklaşma dönemi olarak tanımlamıştır (Karabey, Özbay, 2017). 1987 yılında EPA Mimarlık ve Şehircilik

Atölyesine Haluk Erar ortak olarak katılmış, 2011’ yılında Erar’ın vefatına dek ortaklıkları sürmüştür.

Ersen Gürsel; 1978-1980 yılları arasında Turizm Bankası’nın İstanbul’daki proje yürütücülüğü görevini de üstlenerek, Sultanahmet ve Çevresi Düzenlemesi Projesi’ni gerçekleştirmiştir. Gürsel ayrıca 1983-1984’de Cezayir Kent Merkezi üzerine tarih ve turizm yerleşmeleri, 1985’te ABD’de turistik tesislerin planlaması, oteller, eğlence merkezleri, Pasifik Adaları üzerindeki turistik tesisler ve otel zincirleri, 1985’te Güney İspanya sahil kentlerinde, 1986’da Ege, Yunan Adaları’ndaki turistik tesislerde, 1988-1990’da Sovyetler Birliği’nde yeni konut alanları ve turizm yerleşmeleri konularında araştırmalarda bulunmuştur. Gürsel, 1998 yılından sonra da Antalya bölgesinde bugüne dek devam eden turistik konaklama projeleri üretmektedir.

Ersen Gürsel’in mimari üretimi bir yarışma ile Akdeniz Bölgesi’nde başlamış, biraz Side’deki yarışmanın başarısının etkisi, biraz da kendisinin de tercihleriyle yoğun olarak Ege ve Akdeniz bölgesinde sürmüştür (Çizelge 3.4).

Çizelge 3.5: Dönemler ve Yere Göre Ersen Gürsel Yapılarının Tipolojik Dağılımı.

	1960-1979	1980-1990	1991-2000	2000 sonrası
Anıt	1			1
Ankara	1			
İzmir				1
AVM				1
Volgograd				1
Eğitim	1			1
İstanbul				1
Madrid	1			
Kentsel Planlama	4	3		9
Antalya				1
Bastion		1		
Bodrum		1		2
Göcek				1
İstanbul	1	1		2
İzmir				1
Kastamonu	1			
Side	1			
Yalova	1			1
Asos				1
Konut		7	6	12
Antalya				1
Ayvalık				2
Bodrum		6	3	5
İstanbul		1	2	4
İzmit			1	
Kültür		1	2	2
Datça			1	
İstanbul		1	1	2
Ofis				1
Adana				1
Rekreasyon			2	1
Ankara				1
Bodrum			1	
İstanbul			1	
Restorasyon		1		2
Ayvalık				1
İstanbul		1		
Side				1
Spor			3	

Çizelge 3.6 (devam): Dönemler ve Yere Göre Ersen Gürsel Yapılarının Tipolojik Dağılımı.

	1960-1979	1980-1990	1991-2000	2000 sonrası
İstanbul			3	
Turizm	2	9	9	7
Antalya				6
Bodrum	2	6	5	
İzmir		1		
Marmaris			2	
Pitsunda		1		
Side				1
Şarköy		1	1	
Sapanca			1	
Ulaşım				1
Ören				1
Yaşlılar Evi				2
İstanbul				2
Yönetim				1
Side				1
Toplam	8	21	22	41

Kendisi ile yapılan söyleşide hiçbir zaman işverenle temasa geçmek, proje almak için bir gayret içinde bulunmadığını belirten Gürsel, projelerinin tamamına yakını referanslarla hayata geçirme şansı bulmuştur. Geniş kadrolar açabilecek çok fazla proje talebi ile karşılaşmasına rağmen, kontrol edebileceği boyutta işleri, anlayabileceği müşteriyi, kendisinde tasarım dürtüsü uyandıran araziye seçmeyi tercih eden Gürsel, mimarın topluma karşı sorumluluğunu ön planda tutarak uygun gördüğünde gelen işleri reddetme özgürlüğünü kullanmıştır (Özbay, Karabey. 2017).

3.3.3 Ersen Gürsel ve 1980’ler dönemi üretimi

Ersen Gürsel 1980’lerin ikinci yarısından itibaren Ege ve Akdeniz kıyılarında turizm alanında kentsel tasarım ve mimari tasarım ölçeğinde tasarımlara imza atmıştır.

Türkiye’nin 1960’lardan sonra yükselişe geçen Turizm politikaları içinde 1972 yılında kabul edilen Seyahat Acentaları ve Seyahat Acentaları Birliği Kanunu ve 1982 yılında kabul edilen Turizm Teşvik Kanunu önemli eşikler oluşturmaktadır. 12.03.1982 tarihinde kabul edilen 2634 sayılı “Turizm Teşvik Kanunu” ile Türkiye’de turizm bölgelerinin, alan ve merkezlerinin tespiti ve buralarda turizmin geliştirilmesi adına potansiyel girişimcilere sağlanacak olanakların geliştirilmesi sağlanmıştır. Özal döneminin liberalleşen ekonomi politikası kapsamında turizm yatırımlarını

geliştirmek amacıyla yatırımcılara teşvikler sağlanmış, planlı bölgelerdeki orman ve hazine arazileri uzun süreli kiralama yöntemiyle özel sektöre devredilmiş, kaynak sorulmadan yatırımcıların yurt dışından kaynak aktarması mümkün kılınmıştır. Tüm bu adımların ardından 1980’lerde turizm yatırımlarındaki gelişmeler mimarlar için yeni bir iş alanının oluşmasına neden olmuştur. Bu dönem imar planlarında öngörülen yapılanma koşulları dışında mimarların tasarımlarını etkileyen hiçbir koşul olmaması, turizm yapılarının mimarların özgürce tasarım yaptıkları bir alan olmasını sağlamıştır (Gürsel, Volkan 2016). Gürsel bu özgürlük alanını kendine özgü bir dille, neoliberal ekonomik düzenin mesleki ve kültürel alan üzerindeki baskısını yok sayarak, toplum yararı ilkesini gözeterek, yeri, kültürel değerleri sosyal içerikle bütünleyerek yorumlamıştır.

Gürsel mimarlığının erken dönem ürünlerinden Aktur Tatil siteleri (1976), hem planlamadan mimarlık ölçeğine geçişin ilk örneği olması, hem de Ege ve Akdeniz kıyılarında ağırlıklı olarak sürececek, turizm yapıları ve planlama çalışmalarının ilk uygulamaları olması adına önemlidir. Halen popüler ve aktif olarak kullanılmakta olan Aktur Bodrum ve Aktur Datça yerleşmeleri, Türkiye’de tatil sitelerinin önemli örneklerindendir. Kuşadası ve Burhaniye’de kaymakamlık yaptıktan sonra Muğla valisi olan Özer Türk’ün öncülüğünde, iç ve dış turizme aynı zamanda hizmet verecek tatil siteleri modeli oluşturmak amacı ile 2500 ortaklı kurulan Aktur A.Ş., denenmiş olan farklı bir turizm yapısı geliştirme modeli ortaya koymuştur. Özer Türk bu modeli Aktur’lardan önce ilk kez 1969’da Artur’da denemiş, Burhaniye’de mimar Behruz Çinici’nin tasarladığı bir tatil sitesini hayata geçirmiştir.

Türkiye’nin kıyısı en uzun ili olan Muğla’da, iç ve dış turizme aynı zamanda hizmet verecek tatil siteleri modeli oluşturmayı hedefleyen Aktur A.Ş. için Ersen Gürsel hem Datça hem de Bodrum’da birer tatil sitesi tasarlamıştır (Volkan, 2016). Şekil 3.11’de görülen Aktur Tatil Siteleri proje müellifi seçimi, davetli yarışmayla belirlenmiş ve imar planı, kentsel tasarım ve mimari projeler birlikte projelendirilmiştir. Datça ve Bodrum Aktur’ların tasarımlarının temeli arazi verileri olmuş, biri yamaç, diğeri düz bir araziye konumlanan her iki tatil sitesi, modüler yapı birimlerinin farklı şekillerde gruplanması ile, küçük meydanlar, sokaklar ve vistalar oluşturarak, sakin ve nitelikli bir mimarı dışında zengin bir sosyal alan yaratmışlardır. Bugün hala yapımından kırk yıl sonra değerli birer mülk olan bu iki tatil sitesi, zamansız, yere özgü, günün akımlarını dışlayan tasarım yaklaşımının başarısını göstermesi açısından önemlidir.

Gürsel, tatil sitesinin yoğunluk programının getirdiği ölçek ve yoğunluk sorununu, yarımadanın zaman içinde oluşmuş sokaklarında, vernaküler mimarinin bina ölçeğine dönerek çözmeyi başarmış, kendiliğinden oluşmuş gibi, sıradan olabilen bir yerleşik doku kurmuştur (Aysel, 2017).

Şekil 3.11: Aktur, Bodrum (ARKIV)

Tokçuoğlu'na göre Türkiye'de Turizm tarihi 1963-1983 yılları arasındaki devletin girişim ve öncülüğünde yaşanan planlı dönem ve 1983'den günümüze devam eden liberalleşme dönemi olarak değerlendirilebilir (Savaşır'ın 2018'de atıfta bulunduğu gibi). Aktur'lar, Türk Turizminin planlı döneminin ürünleri arasındadır.

Türkiye'de Turizm Teşvik Yasası'nın 1982 yılında yürürlüğe girmesinden sonra, kitle turizminde hızlı bir artış yaşanmıştır. “Turizm bölgesi”, “turizm alanı” ve “turizm merkezi” kavramları bu yasa ile beraber gündeme gelmiştir. Bu kapsamda 1984– 1990 yılları arasında turizm ortalama %12,1 büyüyen bir sektör olmuştur (Turizm Bakanlığı, 1998, s57). Bu büyüme yerel yönetimleri de turizm alanında etkin politikalar üretmeye sevk etmiştir.

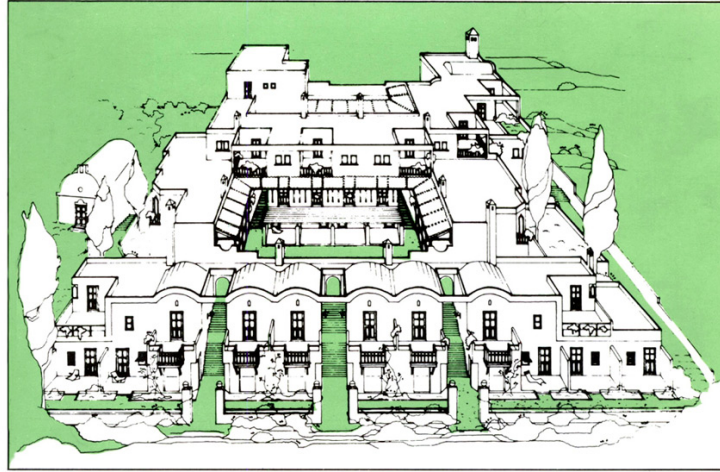
1986 yılında, Anavatan Partisi'nden belediye başkanlığını yürüten Mehmet Kocadon'un doğrudan çağrısı üzerine Ersen Gürsel; Bodrum'da Bitez ve Ortakent-Yahşi Yalıları İmar Planı'nı hazırlamak üzere davet edilmiştir. Bu davet Gürsel'in Side için yaptığı planlamanın referansı ile gerçekleşmiş¹ ve Gürsel'in Bodrum

¹ Ersen Gürsel ile yapılan 31 Mart 2018 tarihinde yapılan kişisel görüşmeden alınmıştır. Görüşme notları Gürsel'in talebiyle kaydedilmemiştir.

yarımadasında günümüze dek devam eden uzun soluklu farklı ölçeklerdeki çalışmaların ilki olmuştur. Bodrum’da, belediye için başlattığı planlama süreci için 1986 yılında Haydar Karabey, Oya Erar, Gönül Şahin, Orhan Demir ve Betül Sayın’dan oluşan bir ekip kuran Ersen Gürsel, oldukça kapsamlı ve bugün dahi örneği görülmeyen şekilde kamu otoritesinin de desteğini de alarak, tüm projelerin Bodrum halkı ile iç içe hazırlandığı bir tasarım şeffaf bir planlama süreci yürütmüştür. Ersen Gürsel’in 1986 yılında Bodrum’da Bitez ve Ortakent-Yahşi Yalıları İmar Planı ile başlayan Bodrum Yarımadası’ndaki çalışmaları turistik konaklama üniteleri, konut projeleri ve uygulamaları ile kentsel planlama çalışmaları bugüne dek aralıklarla sürmüştür.

1980’lerin ikinci yarısından itibaren Ege ve sonrasında Akdeniz’de de hükümetin teşvik ettiği turizm alanlarında farklı ölçeklerde konut ve ağırlıklı turizm yapıları tasarlayan Ersen Gürsel, bu dönemde fiziksel planlamadan kentsel tasarım ve mimari tasarım ölçeğine geçmiştir (Savaşır, 2018).

Gürsel’i mimarlık ortamına tanıtan en önemli mimari projelerin başında yine Bodrum’da 1986 yılında tasarladığı Manastır oteli gelmektedir. Gürsel, Şekil 3.12’de görülen projenin tasarım sürecinin merkezine arazide var olan 17. yüzyıldan kalma küçük bir mezarlık şapeli, 5 adet Selvi ve 300 yıllık çam ağacı aldığını belirtmiştir.

Şekil 3. 12: Manastır Otel Bodrum, EPA Mimarlık Arşivi

Hatta binayı ziyaret edenlerden biri, otele dair yazdığı yazıda yapıdan çok 300 yıllık çam ağacını anlatmış, yapıyı neredeyse yok sayan bu gözlemin kendisini çok mutlu

ettiğini ifade etmiştir (Uçak, 2018). Gürsel başarılı bir mimari tasarımın neredeyse hep oradaymış gibi, fark edilmeyen bir yapı olduğuna inanmaktadır.

Gürsel'in tasarımları her ölçekte içinde bulunduğu coğrafyaya bağlı, karakterini “yer” den alan yapılar tasarlama çabasını içinde barındırır. Gürsel'in Side planlama süreciyle başlayan tasarım serüveninde soyut, sistematik bir modüler sistem içinde yer ve kullanıcıyla bütünleşik bir kurgu oluşturma çabası her zaman gözlenmektedir.

3.3.4 Farklı şapkalar ve mesleki temsil

Ersen Gürsel, Güzel Sanatlar Akademisi Şehircilik Kürsü'sünde asistanlık görevini sürdürürken, 1968 öğrenci olayları içinde aktif olmuş ve Devlet Güzel Sanatlar Akademisi'nde Asistanlar Sendikası kurulum sürecinde yer almıştır. Gürsel, aynı dönem Mimarlar Odası'nın yayın planlama çalışmalarında da aktif rol oynamış, 1969 seçimlerinden sonra da “toplum için mimarlık” mottosunun geliştirildiği dönemde 1971-1972 yılları arasında yönetim kurulu üyesi olarak Mimarlar Odasında yönetimde yer almıştır. Ersen Gürsel, mimarlar odasında görev yapmasının kendi siyasal bilincinin gelişmesine çok katkısı olduğunu ifade etmektedir. (Karabey, H., Özbay, A., 2017).

Gürsel, 1979'de Çevre Dergisi yayın kurulu üyeliği, 2006-2007 yılları arasında İTÜ'de, 2001-2003, 2004-2005 ve 2007-2008 yılları arasında MSGSÜ' de konuk öğretim görevlisi olarak görev yapmıştır. Ersen Gürsel ayrıca, 2000 yılında kurulan Ulusal Ahşap Birliği kuruluş çalışmaları içinde yer almış ve ilk yönetim kurulu başkanı olmuştur.

Serbest Mimarlar Derneği'nin de kurucu üyesi olan Ersen Gürsel, 2005-2007 yılları arasında yönetim kurulu üyesi, 2013-2015 yılları arasında da yönetim kurulu başkanı olarak görev yapmıştır.

Gürsel kariyeri boyunca birçok yerel yönetime ücretsiz danışmanlık hizmeti vermiştir Bodrum'un çeşitli meydanlarında ve kıyılarına, Ayvalık'ta, Side'de ve yaşadığı semt olan Moda'da verdiği bu “görünmez” hizmetler kamusal yaşama doğallıkla katılmıştır (Albayrak, Cengizkan, 2017). Kadıköy Meydanı'nda yer alan eski Kadıköy Belediye Meclisi Binası'nın kütüphaneye dönüşümü, Tophane-i Amire' nin (Haydar Karabey ile birlikte) yeniden işlevlendirilmesi, 2006 SOS İstanbul İSMD Öğrenci Yarışması: Galataport, 2010 Beyoğlu'nun kıyıları sergisi, Kastamonu, Kütahya, Göcek, Yalova belediyeleri için yapılan kamusal alan düzenlemeleri Gürsel'in mimarın toplumsal

sorumluluğu olarak ele alarak bedelsiz mimarlık, tasarım ve planlama hizmeti verdiği projelerin sadece birkaç tanesidir.

3.3.5 Ersen Gürsel ve yayınlar

Ersen Gürsel 56 yıllık mimarlık mesleği içinde bir monografik kitap yayınlamamıştır. Gürsel, 2014 yılında Mimarlar Odası Ulusal Mimarlık Sergisi ve Ödülleri programı çerçevesinde tüm meslek yaşamı boyunca verdiği eserleri ve hizmetleri nedeniyle verilen Mimar Sinan Büyük Ödülü'ne değer görülmüştür. Mimarlar Odası tarafından her dönem, bu ödüle layık görülen mimarların eserlerini bir arada sunmak, meslek çevresi ve toplumla paylaşmak amacıyla, Ödül programı kapsamında bir panel, bir sergi ve bu içeriği sunan bir yayın hazırlanmaktadır. Ersen Gürsel'e ilişkin ilk yayın bu kapsamda 2017'de yayınlanan Müge Cengizkan ve Gizem Albayrak editörlüğünde hazırlanan Yere Ait: Ersen Gürsel Mimarlığı kitabıdır. Ersen Gürsel'in kişiliği, kariyeri ve mimarlığa yaklaşımı göz önünde tutulduğunda bu durumu olağan karşılamak mümkündür. Hayatı boyunca egoyu geride bırakarak, tevazu ile üreten, hayatın içinde kaybolacak yapılar yapmayı hayal eden bir mimarın kendi üretimini kitaplaştırmaması tutarlı ve beklenen bir tavidir. Gürsel, mimarlık ve topluma duyduğu sorumluluğu, kendi çalışmalarını paylaşarak değil, toplum için üreterek taşımayı tercih etmiştir.

3.3.6 80'lerin Ersen Gürsel mimarlığına etkisi

Gürsel'in mimarlığının üretildiği coğrafyayı ve yapı tipolojisini şekillendiren 1980'ler, mimari pratiğini sürdürme, işveren ilişkileri ve son kertede mimari tektonik üzerinde görünür etkiler bırakmamıştır. Aslında 1970'lerden günümüze kadar dönemin hâkim dili, kapitalizmin getirdiği rekabet koşulları ve kurumsallaşan mimarlık pratiği düşünüldüğünde Gürsel mimarisinin rasyonel, yere özgü, soyutlama becerisi ve değişmeyen çizgideki üretimi ayrışan bir yaklaşım tanımlar. Değişmeyen çizgide üretimden bahsederken Gürsel'in butik bir mimarlık pratiği yürüttüğünü ifade etmek mümkün olmaz. Kentsel planlamadan, tekil konuta, tatil sitelerinden, kültür merkezine kadar, farklı ölçeklerde proje üreten Gürsel, kendisi ile yapılan söyleşide Türkiye'nin geçirdiği sosyo-ekonomik değişimler ve iş alma süreçlerinden bahsederken sürekli olarak "denge" kavramı üzerinde durmuştur (Uçak, 2018). Gürsel, genç bir mimar olarak Side yarışmasıyla başlayan, Aktur'lara devam eden büyük ölçekli, çok paydaşlı, yerel yönetimleri içeren süreçlerde tasarım yaparak mesleğe atıldığı için ağır bir

sorumluluk duygusu geliştirmiş, bu duyguyu içselleştirmiş ve işverene karşı kariyeri boyunca bu sorumluluğun gerektirdiği dengeli bir iletişim kurma çabası içinde olduğunu ifade etmiştir. Gürsel, ayrıca kendisinin de çocukluğundan erken mimarlık dönemine kadar aktif olarak içinde bulunduğu baba mesleği olan “marangozluk” mesleğinden sabır, işveren ile saygı çerçevesinde mesafeli ilişkiler kurma ve işverenin/kullanıcının bir veri olarak tasarım sürecine entegre edilmesi gibi kavramları edindiğini ifade etmektedir (Uçak, 2018)

Neredeyse mimarsız mimarlık denebilecek, yere özgü, mekanla yaşam kurma iddiasındaki bu yaklaşımı Gürsel mimarlığında 80’lerin ikinci yarısında Bodrum ve çevresinde hayata geçirdiği Torba 83 Tatil Evleri, Kınalıda Erder’ler Evi, Bitez Okaliptüs Oteli, Bodrum Kızılağaçtaki Yula Evi’nde de gözlemlemek mümkündür. 1980’lerin yarattığı sermaye artışı ve bunun içinden pay kazanmanın en önemli yöntemlerinden olan imajlar dünyasına Gürsel, Türkiye’nin en kıymetli kıyılarında vernaküler sözlükten ödünç alınmış bir grameri kullanmış ve mimar egosunu geri planda tutmayı bilinçli bir tercih olarak ortaya koymuştur. Hatta belli büyüklüğü geçmeyen yapılar tasarlamayı, sadece arazi değil, müşteri de seçmeyi bilinçli bir tercih olarak belirlediğini ifade etmektedir (Uçak, 2018). EPA’yı birlikte kurduğu ortaklarından ayrılmasından itibaren 1987 yılına dek çalışmalarını tek başına sürdüren Gürsel, yine bilinçli bir tercihle liberal ekonomi ve siyasetin etkisiyle oluşan post modern düşünce yapısının dışında kalmıştır. Gürsel, geçici bir moda olduğuna inandiğı post modern felsefesi etkisindeki mimarlığın düşüncesinin dışında kalarak Ege, Akdeniz, İstanbul üçgeninde proje üretimine devam etmiştir (Volkan, 2016)

Gürsel, mimarlığında, alıştığımız mimar egosunu geriye çeken, bulunduğu alanda zaten varmışçasına yerle ilişki kuran, kullanıcıyı sadece işveren olarak değil, yapının bulunduğu alandaki herkes olarak gören bir yaklaşımı kariyeri boyunca merkeze koymuştur. Sadece ortaklarıyla serbest mimarlık pratiğini kurduğu dönemde değil, yalnız başına ofisi devam ettirdiği dönemde de EPA (Etüd Planlama Araştırma) adıyla mimarlık hizmeti veren Gürsel, simgesel olarak ofisine dahi kendi ismini vermemiş, bu yaklaşımını pratiğinin her alanında tutarlılıkla sürdürmüştür. Mimarlık ve planlama alanında “ben”i geriye çekerek, işveren ve kullanıcıyla diyalog kuran, onların kendi yaşam alanları hakkında mimarla fikir üretmelerini destekleyen Gürsel, sadece 1980’ler için değil, bugün için dahi avant garde bir yaklaşım ortaya koymaktadır.

Mimarinin ne olduğunu farkına vardığımdan beri, mimarsız mimari beni etkilemiştir. Hiçbir zaman bunun mimarı kimdir, diye aramadım da. Bodrum'da eski yerleşim yerlerinde gördüğüm mimari elemanlar, çevre, beni her zaman çok heyecanlandırırdı, etkiledi. Yapı malzemesinden yapıyı oluşturan elemanlara varıncaya kadar, acaba ben buna yaklaşabilir miyim, ben de böyle mimarsız mimari çevre içinde yer alabilir miyim, diye hep bu hayalin peşinden koştum. Zaman zaman elime fırsat geçtiğinde bu hayalime yaklaştırmaya çalıştım².

² Gürsel, Ersen, 1990, Bodrum'da Bir Mimar: Ersen Gürsel, Arrademento Dekorasyon, Sayı:07-08, s112

4. DEĞERLENDİRME ve SONUÇ

Türkiye’de mimarlık pratiği, 50 yıldır, 20. yüzyılın en cazip ve en iddialaşmaya değer sorunsalı olan kentleşme süreçlerinde aktif ve iddialı bir aktör olarak katılma inisiyatifini ve şansını elde edememiş, deyim yerindeyse ona “kıyısından bakmakla” yetinmiştir (Bilgin, 2007). Tamamen patronaj ilişki örüntülerine ve küçük üretime dayalı olan ve Türkiye ekonomisi içinde kilit bir rol oynayan inşaat sektörünün bünyesi bir aktör olarak mimarı dışlanmış, kendi gerçekliğine dahil etmemiştir (Bilgin, 2007). Bu çalışmanın yapılmasının temel amacı, Türkiye’de mimarın günümüzde yaşadığı etki ve etkinlik alanı kaybını izlerini, 1980-1990 aralığında araştırmaktır. Mimarlık mesleğinin Türkiye’deki tarihsel perspektifinde kayıp olarak nitelenen bu durum aslında işveren, mimar ilişkisinin niteliğinin, “yapı”nın değerinin ve sürece etkiyen aktörlerinin artışının doğal bir sonucudur.

1980’lerle dünyada esen “Yeni Zamanlar” ın yerinden ettiği sınır değişimi, “nesnel” ve “öznel” boyutlar arasındaki sınırdır. Buna sözde “öznenin devrimi” denmektedir (Hal, Jacques, 1995). Ancak Kozanoğlu, 1980’li yıllarda sürekli bireye verilen önemden söz edilmesine rağmen, gerçekten bireylerin oluşmasının arzulanmadığını ve bu dönemin olanca çoğulcu görüntüsüne rağmen Türkiye’ye “daha çok birey” ortamını taşıyamadığını ifade eder (1994). Kapitalizm ancak kendini var edecek üretim sistemlerini destekleyecek kadar ve kontrollü bir çeşitliliğe izin verir (Fiske, 2010). Mimarlık mesleği de bu sınırlı çeşitlilik sorunsalından nasibini almıştır. Mimarların birey olarak tavırlarında ve inşa ettikleri yapılardaki görünür biçimsel farklar, mesleğin icra koşullarına gerçekte sınırlı ölçüde yansımıştır. Piyasanın oluşturduğu koşullar ya mimarın bu koşulları kendi bünyesinde içselleştirip araçsallaştırmasına, ya da kendi hareket alanını sınırlayarak, piyasada görece daha marjinal bir konumda kalmasına neden olmuştur. Bu araştırma kapsamında nitel örneklem grubu içinde yer alan üç mimari pratik bu iki olasılığın olanca açıklığıyla okunabildiği durumların dışında üçüncü bir yöntemin de var olabilme ihtimalini de ortaya koymuştur.

Mimarın Türkiye’de meslek insanı olarak rolü incelendiğinde, gerçekten de 1980’lerin özel ve önemli bir dönem olduğu görülmektedir. Tüm dünyada hüküm süren neoliberal ekonomi ve tüm sosyo-ekonomik araçları, Türkiye’de ne kültürel ne de ekonomik koşullar oluşmadan, bir askeri darbe aracılığı ile uygulandığı için neredeyse ülkenin tamamının ayağının altından “halı kaymıştır”. Mimar yine bu dönemin dinamiklerine hem her vatandaş gibi maruz kalmış, hem de bu dönüşümün fiziksel alanla kurduğu ilişkinin öznelerinden biri olmuştur.

Bu çalışma kapsamında nitel örneklem grubu içinde ele alınan mimarların tümü, Doğan Tekeli, Merih Karaaslan ve Ersen Gürsel; eğitim ve mesleki Pratiğe girişleri, serbest mimarlık organizasyonlarını kurma süreçleri, 1980’lerde ürettikleri yapılar, mimarlık üretimi dışında mesleğe ilişkin büründükleri farklı roller, ürettikleri yayınlar ve 1980’lerden nasıl etkilendiklerine göre değerlendirilmişlerdir.

Söz konusu mimarlardan Doğan Tekeli ve Merih Karaaslan yirmi yıl arayla İstanbul Teknik Üniversitesinden, Ersen Gürsel ise Devlet Güzel Sanatlar Akademisi’nden mezun olarak mesleğe atılmışlardır. İTÜ’nün teknik ağırlıklı, Alman ekolü etkisindeki modernist rasyonalist çizgisi Tekeli ve Karaaslan’ın mimarlık üretimini şekillendirirken, Beux Arts geleneğinden gelen Gürsel’in zanaata, sezgisel olana eğilimi üretimine yansımıştır.

10’ar yıl arayla mimar olarak mezun olup mesleğe atılan Tekeli (1952), Gürsel (1962) ve Karaaslan (1972)’in otuz yıla yayılan mimarlığa giriş serüvenleri ortak başlangıçlara sahiptir. Her üçü de mezun olmalarını takiben (muhtemelen genç bir mimara var olan bir ofis yapısı içinde talep olmadığı için) bir süre akademisyen olarak çalışmışlar, yarışmalara katılmışlar, yarışmalardaki başarıları sayesinde serbest mimarlık kariyerlerine atılmışlardır. Ersen Gürsel bu anlamda şehircilik kürsüsünde dokuz yıl sürdürdüğü asistanlık görevi ile Tekeli ve Karaaslan’dan ayrılmaktadır. “Konkurcu mimar” tanımına uyan Doğan Tekeli ve Merih Karaaslan, neredeyse kariyerlerinin ilk on yılında ofis pratiklerini ekonomik olarak sadece yarışmalarla ayakta tutabilmişler, yarışmalardaki bu yıpratıcı ancak sürdürülebilir başarılarını daha sonraki süreçlerde iş almak için referans olarak kullanmayı başarmışlardır. Ersen Gürsel ise meslek yaşamının hiçbir döneminde sürdürülebilir bir serbest mimarlık pratiği sahibi olmayı merkeze koymamış, Side Kentsel Planlaması, Datça ve Bodrum Aktur Tatil siteleri gibi başarılı ve görece büyük ölçekli projelere imza attıktan sonra

dahi neredeyse on yıllık bir sessizlik dönemi geçirerek, 1986'ya dek büyük ölçekli bir yapıya imza atmamıştır.

Doğan Tekeli (Tekeli-Sisa), 1980'lerde, sistemli mimarlık üretimi yapan, Türkiye'nin ilk monografik mimarlık yayınına imza atmış, işveren, üretim ilişkileri bugün bildiğimiz anlamda örgütlenmiş ilk serbest mimarlık pratiğinin ortağı olarak göze çarpmaktadır. Bu tecrübeleri neoliberal politikaların ülkeyi etkisi altına aldığı 1980'lerde devletin küçülmesi, özel teşebbüsün ve yabancı yatırımın güçlenmesi sonucu Doğan Tekeli'yi (Tekeli-Sisa Mimarlık) özel sektörün yabancı ortaklı sanayi ve finans kuruluşlarına hizmet vermesini mümkün kılarak kurumsallaşma sürecine sokmuştur. 1980'ler boyunca işverenleri Eczacıbaşı'lar, Sabancılar' dan oluşan "büyük sermaye" olan Tekeli-Sisa mimarlık pratiği, meslek yaşamlarının başındaki "konkurcu" kimliklerinden tamamen uzaklaşarak, Türkiye'nin ilk kurumsal serbest mimarlık pratiği haline gelmişlerdir (Uçak, EK A, 2018). 1980'lerden önce bir dönem Mimarlar Odası'na Başkanlık yapan Doğan Tekeli, 1980'lerde, Dalan Döneminde, İstanbul Büyükşehir Belediye'sinde Danışma Kurulu'nda görev yapmıştır. Tekeli 1980'lerde Tekeli-Sisa'nın kurumsal yapılanmasına paralel, mimarlık alanında bir "akıl adam" rolündedir. Tekeli-Sisa, 1980'lerde girdiği kurumsallaşma dönemecini, 2000'lerde tasarımlarının ölçeğini büyümesiyle bir üst ölçeğe taşımıştır. Tekeli-Sisa, değişen ortaklık yapısıyla halen Türkiye'nin tek kurumsallaşmış mimarlık ofisi olma özelliğini sürdürmektedir.

Meslek yaşamındaki bilinirliğini yarışmalarla kazanan Merih Karaaslan, 1980'lerde Ankara'da dönemin ünlü yap-sat apartmanlarına mimari bir yorum katarak ünlenmiş, binaların farklı cepheleri ve kişiliğinin de yardımıyla mimar olarak bir "popüler kültür" objesine dönüşmüştür. 1980'lerden önce mimarın ağırbaşlı, işvereni eğitme iddiasındaki, yalnızca işleriyle önce çıkan yaklaşımını dönemin ruhu ile kıran Karaaslan, mimarlığın popülerleşmesi konusunda da çaba göstermiştir. 1985-1990 yılları arasında Mimarlar Odası yayını mimarlık dergisinin genel yayın yönetmeni olan Karaaslan, derginin çehresini de mimarın kimliğini merkeze koyarak değiştirmiş, mimarların projeleriyle kapağa taşındığı dergiyi oda yayını olmaktan çıkartarak, herkesçe satın alınabilir bir dergi haline getirmiştir. Devletin organlarının yetkilerini merkezden periferiye devretmesi ve periferiye yapılan yatırımlar, daha önce mimardan hizmet talep etmeyen yeni bir profilin, merkez dışı coğrafyalarda oluşmasına neden olmuştur. Bu Anadolu merkezli profilin işveren olduğu projelerin mimarı Merih

Karaaslan, daha önce bir mimara işveren olmamış bu kesimle olumlu ilişkiler kurmuş, Türkiye'nin İslami geçmişi ve Batılılaşan çehresinin yarattığı ikiliği ailesinden getirdiği kültürel özellikleri sayesinde kolayca yönetmeyi başarmıştır. Karaaslan'ın ayrıca Anadolu medeniyetlerinden ilhamla, eklektik bir dille tasarladığı yapılar, o günde dek modernist biçimin ve tavrın muteber bulunduğu mimarlık camiası için de yeni ve farklı bir yaklaşımdır. Mesleki çevreler tarafından post-modern/modern tartışmalarının merkezinde yer alan Karaaslan mimarlığı her yönüyle 1980'leri temsil etmekte, bugünün mimarlık üretiminin öncülü sayılabilecek nüveleri barındırmaktadır. Bugün de mimar, farklı kesimlerden işverenlerle iletişim kurarak, popüler bir kimlik inşa ederek, göze çarpan imajlar üreterek çok daha kolay iş alabilmekte, geliştiricinin pazarlama dokümanlarını hazırlamasına destek olmaktadır. Merih Karaaslan öncülü olduğu bu profil, mimarın adıyla pazarlanan yapıların dünyasına giden yolun habercisi niteliğindedir.

1980'lerde neredeyse yirmi yıllık mimarlık diploması, 11 yıllık serbest mimar kariyeri ile giren Ersen Gürsel ise dönemin turizm politikalarının yarattığı işveren ve coğrafyalarda mimarlık mesleğini bugün kanunen mümkün olmayan biçimde planlama kimliği ile birlikte sürdürmüştür. Gürsel'in dili, ne Karaaslan'ın çarpıcı, eklektik diline, ne de Tekeli-Sisa'nın rasyonel kurumsal mimarlık üretim modeline hiç benzememektedir. Gürsel, dönemin gelişen rekabetçi iklimine, fırsat bolluğuna rağmen, kurumsal bir mimari pratik hedeflememiş, binalarının farklılaşarak dikkat çekmesi, pazarlanabilir bir imajı olmasıyla değil fark edilmeyecek derecede yere ait olmasını arzulamıştır. Bu amaçla, hep buna olanak verecek işveren ve arazi konusunda seçici olmuş, iş almak üzere bir girişimde bulunmamıştır. Tekeli-Sisa ve Merih Karaaslan'ın aksine, ofisine kendi adını vermekten dahi imtina eden Ersen Gürsel, mimarlık üretiminin merkezine kamusal fayda, mimarın toplumsal sorumluluğu kavramlarını koyarak tüm kariyerini şekillendirmiştir. Yerel yönetimlere ücretsiz mimarlık hizmeti veren Gürsel, ele aldığı projelerin tümünde katılımcı bir tasarım yaklaşımı belirlemiş, mimarın modernist, çözümü dikte eden rolünü kesinlikle benimsememiştir. Kentsel planlamadan, mimari ölçeğe, Türkiye'nin en pahalı ve lüks otellerinden, 35 metrekarelik özel konuta kadar farklı ölçeklerde proje üreten Gürsel mimarlığını butik olarak nitelendirmek mümkün değildir. Ayrıca, Türkiye'nin yaşadığı herhangi bir kırılma noktasının Gürsel mimarlığı üzerinden okunması da güçtür. Zira Gürsel'in kendi mimarlığının merkezine koyduğu değerler, bu

değişkenlerden bağımsız ve zamansız olarak varlıklarını ve geçerliliklerini sürdürürler. 1980'lerin ikinci yarısından itibaren daha kurumsal bir serbest mimarlık pratiği kuran Gürsel mimarlığının, bir model olarak bugünün ortamında yeşermesinin ne kadar mümkün olduğu bu nedenle önemli bir tartışma konusudur.

1980'li yılların farklı etkileriyle şekillenen mimarlık pratiklerinden Tekeli-Sisa ve Karaaslan mimarlığının bugünkü güçlenerek var olan temel eğilimleri simgelediğini olduğunu mümkündür.

Mimar bugün; yüksek arsa maliyetleri, mevzuata uygun maksimize edilmiş inşaat alanı yaratma mecburiyeti, mevzuatın belediyeden, belediye değişen koşulları, esnetilebilir gri alanları, malzeme sektörünün baskısı, her biri kendi çeperini ören, zaman zaman bir toplantı odasına sığmayacak kadar sayıca çok uzmanların olduğu bir dünyada mesleğini icra etmektedir. Tüm bu paydaşlar 1980'lerde Türkiye'yi etkisi altına alan, ışıltılı imaja sahip, çoğulcu ve fırsat vadeden bir dünyanın yan etkileri olarak mimarın mesleki etkinliğini ve prestijini farklılaştırdılar. Muhtemelen Türkiye'deki hemen her meslek alanı için belli ölçüde benzeşen durum, diğer mesleklerden farklı olarak kalıcı izini, fiziksel çevre ve kent üzerinde bırakmıştır. Bu tez, söz konusu derin izin ilk çentiğinin atıldığı dönemi anlamının bugünü yaşamaktan daha kolay ve güvenli olması nedeni ile yazılmıştır.

KAYNAKLAR

Aydınlı, H. İ., (Ocak 2003). 1980 Sonrası Türk Belediye Sisteminde Yeni Liberal ve Desentralist Eğilimler, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, s 75

Batur, A., (1984). Cumhuriyet Döneminde Türk Mimarlığı, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, s1379-1424

Batur, A., (2003). M. Vedat Tek: Kimliğinin İzinde Bir Mimar, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,

Batur, A., (2017). Ersen Gürsel Mimarlığında Yeri Aramak, Cengizkan N. M., Albayrak G.(ed.), *Yere Ait: Ersen Gürsel Mimarlığı*, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara, s 41-47

Belge, M., (1984). Türkiye’de Günlük Hayat, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, İletişim Yayınları, İstanbul, 836-850

Bilgin, İ., (2007). Evlerin Yalnızlığı, *2000’lerde Türkiye’de Mimarlık: Söylem ve Uygulama*, Korkmaz, T. (Ed.), TMOOB Mimarlar Odası, Ankara, s131-149

Ekincioglu, M., (2011). Tekeli-Sisa Architectural Practice From The 1960s to 2000, Doktora Tezi, İTU, Ankara, s 59-62

Evirgen, Özge, (2018). Süreli Yayınlarda Mimarlık Eleştirisi: Mimarlık Dergisi Örneği, Yüksek Lisans Tezi, İTU, İstanbul, s 51-57

Fiske, J., (2010). Understanding Popular Culture, Routledge, New York

Gürbilek, N., (2001). Vitrinde Yaşamak, 1980’lerin Kültürel İklimi, Metis Yayınları, 24-26, İstanbul

Gürkan, G., (1969). Mimarlıkta Devrim’e Doğru, Mimarlar Odası Toplum Hizmetinde Mimarlık Semineri, 15 Aralık 1969, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara

Güzer, A., (Mart ,1993). İki Merih Karaaslan, Arredamento Mimarlık Dergisi, İstanbul s.91-94

Hall, S., Jacques, M., (1995). Yeni Zamanlar “1990’larda Politikanın Değişen Çehresi”, (Abdullah Yılmaz, Çev.), Ayrıntı, İstanbul, s108-109: 207-210

Hasol, D., (2017). 20.yy. Türkiye Mimarlığı, Doğan Hasol, YEM Yayın, İstanbul

Karaaslan, M., (2001). “Yapıtlar Anılar 1”, Karaaslan Mimarlık Limited Şti., Ankara

Karaaslan, M., (1984). Mimarlık Dergisi, Söyleşi: Osmanlı'dan Bugüne Hükümet Konakları, TMMOB Mimarlar Odası, s10
<http://dergi.mo.org.tr/dergiler/4/504/7406.pdf> linkinden alınmıştır

Karabey, H., Özbay, A., (2017). “Bina Bu Yere Oturuyor Mu, Oturmuyor Mu? Hayatımı, çalışma alanımı belirleyen soru bu oldu, Söyleşi, Cengizkan N. M., Albayrak G.(ed.), *Yere Ait: Ersen Gürsel Mimarlığı*, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara, s 12-24

Kazgan, G., (2002). Tanzimat’tan 21. Yüzyıla Türkiye Ekonomisi, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 118

Keyder, Ç., (1983). “İktisadi Gelişmenin Evreleri”, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi-4, İletişim Yayınları, İstanbul

Kuban, D., Şubat (1986). “1980’lerde Türkiye’de Mimarlık: Genel Bir Değerlendirme”, Mimarlık Dergisi, 29-30, Ankara

Kuban, D., (1997). “2001’e Doğru”, 1950’ler Kuşağı Mimarlık Antolojisi Prof.Dr. Enis Kortan, YEM Yayın, İstanbul, s. 12-16

Kuban, D., (2002). Mimarlık Kavramları, YEM Yayın, İstanbul, s 93

Kartal, F., (Ocak, 2000). Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılanması Çerçevesinde Belediye Hizmetlerinin Özelleştirilmesi: Ankara’dan Örnekler, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, C.9, s.58-80

Kocagöz, Ş., (1992). Arrademento Dekorasyon 1992/3, Değişimin Peşinde, , s 102-103

Korkmaz, T., (2007). 80’ler ve 90’lar “Vitrinde Yaşamak”, *2000’lerde Türkiye’de Mimarlık: Söylem ve Uygulama*, Korkmaz, T. (Ed.), TMOOB Mimarlar Odası, Ankara, s1-7

Kozanoğlu, C., (1994). 1980’lerden 90’lara Türkiye ve Starları “Cilalı İmaj Devri”, İletişim, İstanbul, s122-125

Kümbetoğlu, B., (2005). Sosyoloji ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma, Bağlam Yayıncılık, İstanbul

Özbay, H., (1992). Arrademento Dekorasyon 1992/3, Merih Karaaslan’ın Mimari Kimliği Üzerine Notlar, s 98-101

Özkan, S., (1994). Tekeli-Sisa ve Mimarlığa Adanmış 40 yıl, *Projeler-Yapılar Doğan Tekeli-Sami Sisa*, YEM Yayın, İstanbul, s 9-18

Savaşır, G., (2017). Türkiye’de Turizm Mimarlığında Sistematik Tasarımdan “Yer” e Uzanan Bir Arayış, Cengizkan N. M., Albayrak G.(ed.), *Yere Ait: Ersen Gürsel Mimarlığı*, TMMOB Mimarlar Odası, Ankara, s 85-96

Şentek, A., (2010). “27 Mayıs 1960’ın 50. Yılında: Darbeler, 27 Mayıs, Mimarlar ve Mimarlar Odası, Mimarlık Dergisi, Ankara

Tanju, B., (1999). 1908-1946 Türkiye Mimarlığının Kavramsal Çerçevesi, Doktora Tezi, İTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tanyeli, U., (1992/3). Arrademento Dekorasyon, Karaslan’ı Suçlamalı Mı?, s 94-97, İstanbul

Tanyeli, U., (1994). Doğan Tekeli-Sami Sisa ile Söyleşi, *Projeler-Yapılar Doğan Tekeli-Sami Sisa*, YEM Yayın, İstanbul, s 19-49

Tanyeli, U., (2001). Çağdaş Türkiye Mimarları Dizisi Doğan Tekeli-Sami Sisa (Bir Kurumlaşma Öyküsü), Boyut Yayıncılık

Tanyeli, U., (2004). 1900-2000 Konutu ve Modernleşmeyi Metropol’den Okumak, Akın Nalça Yayınları, İstanbul

Tanyeli, U., (2007). Mimarlığın Aktörleri Türkiye 1900-2000, Garanti Galerisi, İstanbul

Tanyeli, U., (2017). Toplumsal Hafıza, Mimarlık, Tarih ve Kuram, (Berat Fındıklı ed.), Everest, İstanbul

Tekeli, D., (2012). Mimarlık Zor Zanaat, YKY Yayınları, İstanbul

Turizm Bakanlığı (1998). Turizm 98, Turizm Bakanlığı Yayını, Ankara, s57

Uçak, B., (2018).,Ersen Gürsel ile kişisel görüşme, 31 Mart, İstanbul

Uz, F., 2014-1, Kimlik ve Yer, Dosya 33, Mimarlar Odası, Ankara
Adresinden ulaşılmıştır <http://www.mimarlarodasiankara.org/dosya/dosya33.pdf> ,

Volkan, A., (2016 Mart). Söyleşi: Ersen Gürsel: Mimar Olmaya Hazırlık, XXI Mimarlık Dergisi, İstanbul

Volkan, A., (2016 Nisan). Söyleşi: Akademinin Kapısında, XXI Mimarlık Dergisi, İstanbul

Volkan, A., (2016 Mayıs). Söyleşi: Dönüşüm:Eğitim ve Pratik, XXI Mimarlık Dergisi, İstanbul

Volkan, A., (2016 Haziran). Söyleşi: Akdeniz Peyzajıyla BütünleşenAktur Tatil Siteleri, XXI Mimarlık Dergisi, İstanbul

Zizek, S., (2004). Yamuk Bakmak: Popüler Kültürden Jacques Lacan’a Giriş, (Tuncay Birkan, Çev.), Metis, İstanbul, s 99

EKLER

EK A: Doğan Tekeli Röportaj Deşifresi, Şubat 2018

B.U.- Sizin ofisiniz bildiğim kadarıyla Sami Bey'le birlikte 1953 yılında kurulmuş. Askerlikte biraz yakınlaşmışsınız, ondan önce okulda tanışıyormuşsunuz, ama askerlik sırasında birazcık bu ilişki ortaya çıkmış ve 50'ler, 60'lar boyunca 70'lere denk neredeyse çok yoğun yarışma projeleri yapmışsınız. Gördüğüm kadarıyla da 53'ten 70'e kadar tam 18 tane yapıyı yarışmalar yoluyla inşa etme fırsatı bulmuşsunuz. Sizin kitabınızda da bu süreçler böyle detaylı anlatılıyor. 72'den sonra da artık idareyle çalışma konusuna Karadeniz Teknik Üniversitesi sıkıntılı döneminden sonra da artık prensip olarak çalışmamaya karar vermişsiniz.

DOĞAN TEKELİ- Bayındırlık Bakanlığıyla özellikle, evet.

B.U.- Şimdi 60'larda ve 70'lerde toplam 13 tane endüstri yapısı görüyorum sizin yaptığınız çok yoğun bir biçimde endüstri yapısı uygulaması da yapmışsınız, o da herhalde yavaş yavaş Menderes'ten sonra bu yabancı sermayenin Türkiye'ye biraz da ucuz iş gücü olarak herhalde kullanmasının bir sonucu oldu, ama anladığım kadarıyla bunun tek sonucu fabrikaların açılması iş alanı değil, mimarlık açısından özellikle Renault örneğinde verdiğiniz gibi sizleri de çok geliştiren bir süreç olduğunu yabancı ülkeler...

DOĞAN TEKELİ- İş birlikleriyle tabi.

B.U.- Türkiye'de görmediğiniz bir statik yaklaşımı ya da ne bileyim oradaki bir uygulama yaklaşımı dolayısıyla hani 70'lerin sonuna kadar böyle devam eden bir süreç gerçekleşmiş.

DOĞAN TEKELİ- En azından dünya görgüsü efendim. New York'u görmek, Paris'i görmek, Londra'yı görmek her biri iş vesilesiyle oldu kendiliğimizden gitmediğimiz için.

B.U.- Ben hiç inanmadım yani pasaport almak dert, döviz almak dert birde keyfi bir şekilde o kadar değil bu kadar alsın efendim falan denmesi falan zor tabi. Şimdi 80 deyince hemen bir askeri darbe ve hemen arkasından alınan çok ağır ekonomik kararlar ve bir resesyon büyük bir devalüasyon görüyoruz Özal'ın seçimine kadar. Herhalde bu bir kriz ortamı da yarattı mimarlık üretiminin de birazcık sekteye uğramasına da neden oldu gibi görüyorum. Sizin yapılarınızın adedinde de bunu bir parça 80'ler boyunca biten yapılar var, ama bunların çok önemli bir kısmı da 70'lerin sonunda da başlamış gibi görüyorum. Birde 1984'te de bir toplu konut yasası var size çok yansımamış, ama onunla ilgili de birkaç tane sorum olacak. Ben aslında 1980'lerin başında Türkiye'nin bu askeri darbe nedeniyle biraz kamusal alanda var olabilme pratiğinin ortadan kalkması nedeniyle ilk önce içe kapandığını, sonra da Özal iktidarıyla birlikte toptan bir hani dışa açılış dönemi yaşadığını gözlemledim. Bunun da biraz mimarlık üretimine de etkisi olduğunu hissediyorum. Tüm üretim sürecini öngördüğünüzde siz 80'leri nasıl hatırlıyorsunuz? ... mesela 80-90 aralığındaki projelerden çok detaylı bahsedilmiyor, çok kayda değer bulmadığınızı hissettim. Ortamla ilgili hatırladığınız bir şey var mı bana aktarabileceğiniz onu danışmak istedim.

DOĞAN TEKELİ- Efendim, şöyle bir şey oldu: Bir defa bir küçük anı anlatayım bilmiyorum orada var mı? 1979'da Türkiye'de ekonomik ortam, toplumsal, sosyal ortam çok bozulmuştu. İşte benzin kuyukları, yağ kuyukları filan ekonomik ambargo olduğunun farkında değildi Türkiye resmen telaffuz edilmiyordu sıkıntı var deniyordu, ama meğer Kıbrıs'tan sonra konulan ekonomik ambargoymuş ve 79'da o ambargo kalktı deniyor. Ama 79'da Citibank'ın bir genç genel müdürü geldi bizi ziyaret etti. Citibank küçük bir bankaydı İstanbul'da. Dedi ki, biz bir şube yapmak istiyoruz biraz büyüyecek bir şey yapmak istiyoruz, genişlemek istiyoruz siz bize bunu yapar mısınız? Tabi dedik memnuniyetle. Burada Maçka'da Sedat Hakkı Bey'in binası var köşede o binanın 3 veya 4 dairesini tutmuşlar zemin katlar, üst katlar, yani banka yapılacak. İşte programları var, kitapları var falan yapıyoruz. Böyle 35 yaşlarında genç bir Amerikalı. Arkadaş da olduk yani, hatta bu binada birinci katta oturdu Avusturya Kültür Ofisinin çıktığı katta oturdu ki ev olarak. Bir gün yemeğe gittik beraber Sami, ben. Ben dedim ki, yahu Türkiye'den herkes kaçıyor 79 yılımda, Profilo kaçmış deniyor Nice'te yaşıyor filan hani bu kurumlar, insanlar bizim de aklımızdan geçiyor, çünkü buradan ... evimize giderken manav öldürüldü yolda filan yani böyle bir sokak...

B.U.- Anarşikti.

DOĞAN TEKELİ- Anarşik müthiş bir anarşik ortam Türkiye her gün 20-25 ölü haberi sağdan soldan. Tepebaşında birini kıstırdılar öldürdüler orada bir şey oldu öldürdüler böyle bir şey ve yaşanmaz halde Türkiye, burada Citibank büyüyor. Ne yapıyorsunuz dedim? Adam dedi ki, ya Türkiye önümüzdeki 10 sene çok iyi olacak dedi. Yapma ya nasıl olur filan? Göreceksiniz biz onun için geliyoruz dedi. Ve 80 ihtilali oldu oldu açıldı yani ne o anarşi kaldı, ne bir şey kaldı.

B.U.- Sanki bıçakla kesilmiş gibi memleket sakinleşti.

DOĞAN TEKELİ- Açıldı ne yağ kuyruğu ne benzin kuyruğu hiçbir şey kalmadı filan bir ferahlık, rahatlık oldu, sokak lambaları yandı yanmıyordu, vitrinler yandı filan. Dolayısıyla, 80 darbesi Türkiye’de büyük bir mutluluk uyandırdı halk arasında ve 1960 darbesinde olduğu gibi bizim işlerimize de tesir etmedi. Bizim o sırada büroda yoğun olarak Kozanoğlu, Çavuşoğlu’nun işleriyle meşguldür önemli bir müteahhitlik firması Kozanoğlu, Çavuşoğlu.

B.U.- O eski Hisarbank’ın.

DOĞAN TEKELİ- Hisarbank’ın sahipleri. Bu da şuradan kaynaklanan bir şey: Ömer Çavuşoğlu eski Bayındırlık Bakanı Muammer Çavuşoğlu’nun oğlu. Muammer Çavuşoğlu bizi methetmiş bu oğluna...

DOĞAN TEKELİ- Sen çalışacaksan demiş onlarla çalış yani hem dürüsttüler hem iyidirler filan. Geldi bana buraya oturdu dedi ki, Doğan Bey biz sizin açtığınız ihalelere girmeyiz müteahhit olarak, çünkü sizin projeler değiştirilemez. Değiştirilemeyince de kar edemiyor.

B.U.- Biz para kazanamıyoruz.

DOĞAN TEKELİ- Onu biliyorum, ama biz müteahhit olarak sizi yanımızda görmek isteriz bize danışmanlık eder misiniz dedi bizi işlerimizi filan. Eh Muammer Bey’den de böyle bir kompliman almışız filan ve biz onlarla başladık işe. Onlarla Hisarbank binasını yaptık, Akhisar’da bir büyük sigara fabrikası yaptık 110 bin metrekare. O zaman Demirel 5 kentte sigara fabrikası sözü vermiş 110 bin metrekare her biri muazzam lojmanları bilmem ne Bitlis, Samsun, İstanbul, Aksaray filan bir yer İzmir birde Karşıyaka’da. Bunlar yapılıyor, ama sigara fabrikasının içine nasıl makine koyacağımızı bilmiyoruz şey yok çünkü teknoloji veren firma yok, ama biz binayı yaptık bu ihtilal boyunca devam etti, yani o danışma meclisi ve ondan sonra seçimler olup da Özal iktidara gelinceye kadar bizim iş yoğunluğumuz devam etti. Mesela biz Akhisar sigara fabrikasını yaptığımız için Bağdat sigara fabrikasına Bağdat’ta bir iş aldılar Kozanoğlu, Çavuşoğlu onu biz hem projelerini yaptık hem yönetim

danışmanlığı yaptık ve bizim büromuzda 80 dolayısıyla ciddi bir kırılma olmadı birincisi bu ekonomik olarak iş akımı bakımından.

İkincisi, şöyle bir dönem daha var yani o dönem hemen bu Kozanoğlu, Çavuşoğlu'nun batmasından sonra da birtakım ufak tefek işler gelmekte devam etti. Biz benim meslek hayatımda bir tek iş peşinde koştum ben Lassa'nın.

B.U.- Onda da başarılı oldunuz.

DOĞAN TEKELİ- Allah'a şükür olduk, yani tesadüf oldu. Onun dışında biz 2012'ye kadar pazarlama yapmadık marketing hiç bilmiyoruz da yani, ama biz büroyu da büyütmedik, daima 8 kişiyle kaldık. Onun için birde ayrıca benim 80'le, 90 yılları arasındaki işlerle ilgili hafızam biraz zayıflamış. Onun için ben şimdi not defterlerimi buldum bakın burada mesela 84 ajandası burada hepsi var 80'den 90'na. Şimdi bunlara bakarak çok da ayrıntılı bir şey yok bunlarda, ama gene günlük notlardan neydi gündemim diye. Şimdi mesela 80'li yıllarda şimdi buldum buraya da yazdım mesela Akhisar sigara fabrikasını çok şey etmemiştim. Bir şey daha Eczacıbaşı'yla da biz o arada iyi durumdaydık. Lüleburgaz'daki büyük ilaç fabrikalarını yaptık ve belki birkaç bina daha var çıkacak bizde bu nevi bir kırılma olmadı. Sonra hemen yani 80'li yılları takip eden 83-84'ten itibaren Halk Bankası yarışması.

B.U.- O da ne bitmeyen bir yarışma olmuş ne büyük bir proje ne büyük bir emek.

DOĞAN TEKELİ- Tabi tabi. Halk Bankası teması üzerine varyasyonlar diyorum ona.

B.U.- Aynen bir klasik müzik eseri gibi.

DOĞAN TEKELİ- ... bir teması üzerine yahut işte öyle şeyler var kemancı meşhur. Vivaldi'nin list çeşitlemeleri var filan çok güzeldir onlar yani. Neyse piyanoya şey ediyor. Halk Bankası da öyle birinci Halk Bankası, ikinci Halk Bankası Metro City, üçüncü de İstanbul'da yapılacaktı bir Halk Bankası orada da AKP'li birine verdiler bizi sonuna kadar uğraştırdıktan sonra en son. Halk Bankası, Antalya Havalimanı gibi işler geldi bir kesinti hiç olmadı evet.

B.U.- Hiç olmadı. Ben web sitenizde de bu şeyi inceleyince ayrıca orada da proje listesini bir tek 80'lerde 7-8 tane dekorasyon ağırlıklı proje gördüm. Daha önce hiç görmediğim, daha sonra da devam etmediğiniz bir tipoloji gibi.

DOĞAN TEKELİ- Onlar işte bu Citibank'la başladı. Birde gene o senelerde Hüsnü Bey, Yapı Kredi Bankasından ayrılmış, beni oradan tanıyor o. Bir gün gene bana geldi Doğan Bey dedi, ben bir banka kurdum Hisarbank. Gümüşsuyu'nda iki apartman dairesi tuttuk üst üste iki daire buraları yani 1-2 ay içinde banka haline getirebilir miyiz nasıl yapacağız? Yani Citibank'tan da biliyor biz yapmışız diye.

B.U.- Bu konuları biliyorsunuz.

DOĞAN TEKELİ- Bir banka, vezne, resepsiyon, içeride çalışan adamlar falan iki ayda orasını yaptık biz. Ondan sonra Gümüşsuyu'nda bir başka bina yaptık ona. Sonra Amerikan bankaları Mitsui Bank, Boston Bank gibi.

B.U.- Bunların bazıları Türkiye'den çıktı ya da satın alındı.

DOĞAN TEKELİ- Çıktı veya satın alındı birkaç Amerikan bankası. Sonra gene Finansbank'ın Mecidiyeköy'deki bir binası metal kaplıdır o Hüsni Bey'le yaptık onları, onlar işte o boşlukları hep doldurdu bizde.

B.U.- Zaten 80'lerle, 90'ların ortasına kadar ciddi şekilde banka dekorasyonu projesi yapılmış. İşte Türkiye'nin tabi IMF politikalarıyla entegre olacağının bilgisini dediğiniz gibi herhalde onlar daha önceden almış olacaklar ki o hazırlıkları yapmışlar ve devam etmişler.

DOĞAN TEKELİ- Tabi.

B.U.- Bu arada yurt dışındaki işte Basra, Abu Dabi, Florida, El-Harc gibi yerlerde bazı yapılmış, ama uygulanmamış projeler var anladığım kadarıyla. Onlar da Kozanoğullarıyla mı?

DOĞAN TEKELİ- Şöyle: Kozanoğlu, Çavuşoğlu'yla bir projelerimiz var. Onların Libya'dakiler hemen hemen hiçbirini yapılmadı, ama çok gittim geldim Libya'ya, Tripoli'ye, sonra Bağdat'a çok gittim geldim. Bağdat biterken Kozanoğlu, Çavuşoğlu'da bitti ve Bağdat'ın sonunda inşaat bitmeden Hükümet batan Kozanoğlu, Çavuşoğlu'nun işini Enka'ya verdi onlar tamamlasınlar diye.

B.U.- Enteresan bir dönem.

DOĞAN TEKELİ- Onlar tamamladılar. Tabi ilginç bir şey oldu, Iraklı makamlar beni tanıyorlardı ben Kozanoğlu Çavuşoğlu'nun projecisi olarak tanıyorlar, ama birçok olay oldu aramızda, bana bir güven geldi onlara ve...

B.U.- Sizi tanıyan zaten haklı olarak güveniyor.

DOĞAN TEKELİ- Öyle şey demişle Enka'ya. Kozanoğlu Çavuşoğlu'ndan kimseyi istemiyoruz şantiyede yalnız Mister Tekeli projeye devam etsin. Onlar Kozanoğlu Çavuşoğlu'nun borçlarını üstlerine alarak bize karşı...

B.U.- Süreci devam ettirdi

DOĞAN TEKELİ- Ve o süreci devam ettiler biz bitirdik.

B.U.- Harika. Bir de tabi aslında simgesel önemi olduğunu düşündüğüm bir Anavatan Partisi Genel Merkez binası var.

DOĞAN TEKELİ- Evet, bu da işte 85...

B.U.- 87-90 arası galiba.

DOĞAN TEKELİ- 87-90 arası evet.

B.U.- Biraz önce siz Lassa'dan bahsettiniz, Lassa bir yandan da Turgut Özal'la ilk tanışıklığınız gerçekleşti anladığım kadarıyla.

DOĞAN TEKELİ- Aslında mektepten bir göz aşinalığımız var, yani Korkut bizim dönemin mezunu, aynı dönemdeyiz, ama ayrı kamplardayız.

B.U.- Tabi orası malum.

B.U.- Ve hatta hatırlıyorum Özal yabancı bir mimari ofis seçmek istiyormuş Lassa'yla ilgili. Siz çok kısa bir toplantı yapmışsınız ve ikna etmişsiniz deyim yerindeyse. Sonra Anavatan Partisi'nin Genel Merkez binasının projesinin size gelme süreci nasıl oldu?

DOĞAN TEKELİ- Şöyle oldu: Anavatan Partisi Genel Merkezi yapılacağı, yapılması söz konusu olunca bir mimar bakan var o zaman Ulaştırma Bakanı İbrahim Özdemir. Ve Ulaştırma Bakanı bu da Yıldız'dan, o zamanki adıyla Maçta Teknik'ten mezun, beni de uzaktan tanıyor. Ona vazife vermiş Turgut Özal bu binayla sen meşgul ol diye. Sonra demiş ki, gidin Doğan Bey'i bulun o yapsın Bizim Anavatan Partisini. İbrahim Bey bana işte Hocam filan diyor tabi genç bir adam. İşte Sayın Başbakan sizi tanıyor, rica etti, siz bunu yapar mısınız? Yaparız mecburen. İlk defa da bir parti binası yapılacak. Program, program pek bilmiyorlar yani.

B.U.- Kalabalıklar gelecek ama başkan olacak belli değil.

DOĞAN TEKELİ- Yani Genel Başkan yardımcılarını bir müze yapalım **Özal Müzesi, bir toplantı salonu yapalım 700-800 kişilik oranın alabileceği kadar. Tabi Genel Başkan odası yapalım filan filan öyle şeyler bu kadar.**

B.U.- Çok kaba taslak.

DOĞAN TEKELİ- Çok kabataslak. Fiyat verin dedi, ben de bir fiyat verdim dedi ki o zamana göre 50 bin lira, artık yalnız mimari miydi, betonarme tesisatta dahil miydi, hatırlayamıyorum. İbrahim Bey ay dedi Doğan Hocam dedi ben bunu dedi, yönetim kuruluna götüremem dedi, bu çok yüksek fiyat biz dedi bunu onu kuruş kuruş toplayıp yapacağız filan. Ne olacak? Ben dedim onu 30 bin lira diye götüreceğim dedi.

B.U.- Onu da 20 bin liraya onaylarlar.

DOĞAN TEKELİ- Ne yapayım gitti. Bir gün telefon geldi Doğan Bey ben Denizli Milletvekili Baha bilmem kim Doktor Baha. Ben partinin muhasebecisiyim sizin teklifi konuşuyoruz. Şimdi vallahi bak Doğan Bey bilmem ne şöyle böyle bize bunu 15 bin liraya yapacağız.

B.U.- 50 bin liralık işi.

DOĞAN TEKELİ- Ya Doktor Baha Bey yani deli misiniz, bu nedir yani hibe mi edelim istiyorsunuz? Valla ben karışmam 15 bin lira biz Sayın Başbakan'a öyle söyleyeceğiz dedi. Emri vaki.

B.U.- İnanılır gibi değil.

DOĞAN TEKELİ- Yarım saat geçmedi Turgut Özal aradı üçüncü...

B.U.- O 5 bin liraya mı yapacaktınız, ne istiyor?

DOĞAN TEKELİ- Doğan Bey, 2500 lira da benim hatırım için.

B.U.- İnanamıyorum.

DOĞAN TEKELİ- 12 bin 500 lira evet, aynen böyle hikaye.

B.U.- İnanamıyorum.

DOĞAN TEKELİ- Evet, aynen böyle hikâye.

DOĞAN TEKELİ- Evet Turgut Özal. Ondan sonra aldık baş başa projeyle kaldık Turgut Özal'la ben. Ne yapacağım? Bir şey de söylenemiyor, bu kadar da paramız kıt deniyor. Dört tane avan proje yaptım küçükten büyüğe doğru. En küçük orta boy, biraz daha bir de en büyük arsanın imkanlarına en iyi şekilde kullanın. Turgut Bey Harbiye'de orduvinde kalıyormuş. Çağırdılar beni işte Sayın Başbakan sizi görmek istiyor, projeleri görmek istiyor aldım gittim. Sabah kahvaltıdan çıkmış etrafı kalabalık filan. Hoş geldin Doğan Bey bir çay içer misin filan gayet ahbaptı. Görelim şunları bakalım açtık ayaktayız bir masanın etrafında açtık dört tane şu şu, bulu bulu. Valla en güzeli en büyüğü dedi en şeyi dedi zaten dedi parti gelişecek bilmem ne yapacak bunu yapalım Doğan Bey dedi.

DOĞAN TEKELİ- O proje işte kitaplarda olan proje o projedir. Ve sonra bunu Yüksel İnşaat yaptı ne şartlarla yaptı ne yaptı bilmiyorum ama...

DOĞAN TEKELİ-. Fakat işte Turgut Özal biz bittiğinde beni kürsüye çıkardı bir plaket verdi teşekkür etti filan, yani 2500 liralık onore etmiştir yani.

B.U.- Ama kitapta gördüğüm kadarıyla çok nadir bunca yıl yapılmasına rağmen yapı açılışında sizi onore edilmesi yani bir anda unutuluyor bütün emekler.

DOĞAN TEKELİ- Evet.

B.U.- Yıllarca süren koşuşturmalar.

DOĞAN TEKELİ- Tabi tabi.

B.U.- Hele böyle biraz politik bir tarafı varsa toptan.

DOĞAN TEKELİ- Tabi tabi canım.

DOĞAN TEKELİ- Ben Sabiha Gökçen'in açılışına gitmedim mesela.

B.U.- Nasıl olsa diyorsunuz gene aynı muamele.

DOĞAN TEKELİ- Tabi hüsrân.

B.U.- Peki monografinin özellikle ... çıkan monografinin de kapağında gördüğüm için söylüyorum, sizce ikonik değeri olan bir bina mıydı, yani ANAP Genel Merkezi? Çünkü dönemin ruhunu da çok iyi yansıttığını en azından tektonik olarak ben hissediyorum. Bir taraftan da yaptığınız binaların doğal çizgisinde de devam ediyor, yani aynı gelişimi hani farklılaşmış bambaşka bir şey değil.

DOĞAN TEKELİ- Hani değil en azından belki bizim belirli bir dilimiz yok, her hale göre biz projeyi yeniden ele alırız alıyoruz filan ama.

B.U.- Gene de bir hissedilen değil.

DOĞAN TEKELİ- Gene evet bir çizgi takip eden bir çizgi yapıya karşı tutum filan diyebiliriz ona yani.

B.U.- O günün Türkiye'si gene de ne olursa olsun mütevazı bir Türkiye'ymiş yani. Gene kendi içinde bir şey çizgisi var gibi. Tabi Türkiye'nin de çok önemli bir değişiminin dinamosu oldu Özal ve Partisi Anavatan Partisi. Şimdi tabi parti neredeyse yani ortadan kalkınca o Genel Merkez binasının simgesel değeri eskisi gibi hatırlanmıyor maalesef.

DOĞAN TEKELİ- Hayır, efendim bir yarısı yıkıldı zaten.

B.U.- Evet, biliyorum.

DOĞAN TEKELİ- O yarısının yıkılmasının da bir ilginç hikayesi var. Ertan Bey Ertan neydi Kültür Bakanı.

DOĞAN TEKELİ- Anavatan'ın Kültür Bakanıydı önemli bir adam bu Anavatan'ın Genel Başkanı oldu. Bir gün telefon etti bana Doğan Bey, işte parti çok sıkışık ben Genel Başkan oldum biliyorsunuz filan. Biz bu arsadan istifade etmek istiyoruz yıkmak istiyoruz binayı, fakat belediye yıktırmıyor. Sizden benim bir ricam var bu binanın mimari bakımdan değersiz olduğuna dair bir rapor rica ediyoruz sizden.

B.U.- Doğan Bey, yani inanamıyorum.

DOĞAN TEKELİ- Yahu dedim siz bunu nasıl bana teklif edersiniz bir mimar. Yani benim eserim değersizdir diye şey verebilir mi dedim bu ne demektir yani. Beni de Doğan Kuban zannediyor Doğan Tekeli, ama Hocam diyor sizinle Divriği gitmiştik ne güzel değil mi filan diyor. Ondan sonra olacak gidecek şey değil, işte parti batıyor siz B.U.mlu olmayın Hocam. Neticede pazarlık üç aşağı, beş yukarı alçak katlı blokun yıkılmasına razı oldum ben çaresiz yıkılmasına razı oldum. Onun bir yapıp satıcıya verecekler o oraya bir yüksek yapı yapacak. Ben razı olduktan 15- 20 dakika sonra bir avukat geldi elinde bir kağıtla hazır filanca mimarın yapmasına bu blokların

yıkılmasına muvafakat ediyorum yani değersiz demiyor da yıkılmasına muvafakat ediyorum. Ben de Allah belanızı versin dedim, imzaladım kağıdı yıktılar.

B.U.- Çok acayip iş. Yani bu dünyanın bir tek burasında herhalde mimarlar kendi yapılarından daha uzun yaşıyorlar çok ilginç yani, genelde tam tersi olur. Yapı ömrü insan ömründen uzun oluyor yani.

DOĞAN TEKELİ- Danıştay'ı yıktılar karar şu Danıştay binasını yıktılar.

B.U.- Yıktılar.

DOĞAN TEKELİ- Ve o Ankara Mimarlar Odası uğraştı onun yıkılmaması için. Yıkılmaya durdurma kararı çıkmış Danıştay'dan, kararın çıktığı günü akşamı kepçeyi vurdular.

B.U.- dönem için gene önemli bir figür ve sizin de birlikte bir mesainiz var gördüğüm kadarıyla Dalan. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Başkanlığı döneminde Danışma Kurulunda üyelik yapmışsınız ve aslında epey de emek vermişsiniz bu Boğaziçi imar kanunun yenilenmesi için ve tasarıya emek vermişsiniz düzenli olarak çalışmalara gitmişsiniz, ama Türkiye'deki politik içerikli işlerin çoğu gibi...

DOĞAN TEKELİ- Birinci yılında istifa ettim. Dalan bir yemek verdi karı kocalar falan artık beni kucakladı tebrik etti bir yıl daha kaldım, ikinci yıl gene ayrıldım.

B.U.- Çünkü size verdiği sözleri tutmamış ve sonuçta çalışmalarınızın da sonucunu görememişsiniz. Bu dönemde Dalan'la ilgili birkaç şey sormak istiyorum. Aslında çok Türkiye'de gene yıkarak yenileme konusunda ve sonuçta arsaları da biraz imara açma konusunda epeyce girişken biri olmasına rağmen neredeyse akademya tarafından da bugünün şeyine aksine desteklenen de bir belediye başkanlık dönemi olmuş gibi hissediyorum geriye kaynaklara bakınca, yani olumsuz anılan bir belediye başkanı değil. Birtakım olumsuz sonuçları olsa da şeylerinin, ben mesela 86'da Doğan Kuban'ın Mimarlık Dergisindeki bir yazısını okudum ki korumacı bir hoca olmasına rağmen Dalan'ın da ciddi yıkımlar hele tarihi Yarımada da söz konusu olduğunda yapmasına rağmen aslında potansiyel olarak Haliç'in bütün olarak ele alması olumlu değerlendirilebilir. Hani olumlu görülebilecek sonuçları olan mimar hareketleri yapıldı gibi bir saptaması vardı, siz ne düşünürseniz o dönemle ilgili?

DOĞAN TEKELİ- Efendim şimdi şöyle: Dalan mümkün olabildiği kadar siyasi baskı görmedikçe bizim sözümüzü dinlerdi. Ve kurduğu danışma kurulunda üç tane üniversite rektörü vardı. Ergün Toğrol Boğaziçi'nin, Süha Toner Yıldız'ın, Muhteşem Mimar Sinan'ı üç tane rektör var Semavi Eyice var, Yılmaz Sanlı var, ben varım. Şimdi bu danışma kurulu ve bunun da şeyini yapıyor satışını yapıyor bu danışma

kurulu benim hocalarım kurulum filan. Şimdi bu danışma kurulu bir defa en azından ilişkileri yumuşatıyor.

B.U.- Tabi.

DOĞAN TEKELİ- Yani böyle bir varlık var ve dinliyor da çoğu defa. Mesela ilk günü oturduk Dalan Dolmabahçe'nin ilk tanışıyoruz daha hocalar yahu dedi dedi şu Dolmabahçe'nin duvarlarını yıksak dedi. Ben dedim ki hiç çekinmedim ben dedim, aman Sayın Dalan bunu bir daha söylemeyin dedim. Şimdi hani neyse şimdi Dalan böyle bir ilişkiler düzeni içinde yaptı, ama mesela **Süzer binası, Park Otel Binası bizim önümüze geldi biz reddettik**. Bizim arkamızdan imzaladı onları siyasi baskı altında kalıyor ama yani partisinden...

B.U.- Birtakım gerçeklikler var siyaset açısından.

DOĞAN TEKELİ- Evet evet. Şimdi geçenler de bu sürgünden geldikten sonra ben bir ziyaret ettim onu, sürgünden geldi 7 sene sonra bir hoş geldiniz diyeyim dedim. Gittiğinde Yeditepe Üniversitesi'nden randevu aldım. Beni görür görmez Dalan ayağa kalktı bir kucakladı. Yanındakine, ben hocamın dediğinin dışında bir çizgi çizmedim bak, bir çizgi yapmamışım bak sor kendisine.

B.U.- Enteresan bir dönem. Bir de 80'lerin ortasından sonra yerel yönetimleri güçlendiren bazı yasalar çıkmış.

DOĞAN TEKELİ- Evet.

B.U.- Bayındırlık Bakanlığı'nın yetkileri bir parça yerel yönetimlere dağıtılmış dolayısıyla, aslında yarışma politikaları zaten değişmiş, yani Bayındırlık Bakanlığı dışında yerel yönetimlerin kendisi de kendi binaları hakkında söz sahibi olmuş. Bu tabi sizin kariyerinize başladığınız dönemde İstanbul merkezli, hatta biraz Ankara ve İzmir'i çok az katarsak İzmir yok gibi, ama yapı üretim sürecini Anadolu'nun genelinde de biraz hızlandıran bir süreç başlatmış diyebilir miyiz? Çünkü orada özellikle işte Merih Karaaslan falan gibi isimlerin yerel yönetimlere yaptığı binaları görüyoruz. Yeni mimarlık pratiklerine başlayan çeşitli insanlar da hiç büyük şehirlerde çok daha az söz sahibi olup oralarda birtakım yollara doğru gittiler. Eskiden sanki yani 80 öncesinde hükümetin ya da Bayındırlık Bakanlığı'nın yarışmalarıyla yapılan yapı elde etme sürecinde bir tür dil birliği oluşuyordu herhalde kamu yapılarında. Tektonik olarak bunu görmesek de program, yarışmaların açılış biçimi, istenen mekanlar imalatla ilgili verilen şartnameler.

DOĞAN TEKELİ- Efendim hayır orada.

B.U.- Nasıl görürsünüz, yanlış mıdır saptamam?

DOĞAN TEKELİ- Orada hayır şöyle bir süreç oluyor: Şimdi jürilerin bu kompozisyonu ve yetişme tarzlarına bağlı olarak bir böyle basit bir modern anlayış var yalın çizme filan demek. O gibi projeler bazen öne çıkıyor ve bu öne çıkış yarışma aleyhine ülkede bir şey yaratıyor. Bayındırlık Bakanlığı'nın yarışmaları kutu kutu olur, şöyle olur böyle olur diye. Halbuki gene jüriyle bağlı olarak Bayındırlık Bakanlığı'ndan bizim kazandığımız yarışmalar Ankara Yüksek Öğretmen Okulu, Antalya Müzesi, Adıyaman Hükümet Konağı filan bunların hiç biri o tanıma uymaz özellikle Antalya Müzesi filan.

B.U.- Evet.

DOĞAN TEKELİ- Şimdi Karadeniz Teknik Üniversitesi gene Bayındırlık Bakanlığı'ndan akademik merkezi hepsi ne kutu kutu tarifine uyar.

B.U.- Ne de aşırı yalın modernist bir çizgisi.

DOĞAN TEKELİ- Değildir. Yani yerine ve konumuna uygun, programına uygun son derece rasyonel akılcı binalardır. O dereceye kadar ki ben makine elektrik fakülteleri yapılırken arsayı görmeye gittim yapılmadan evvel yani ... hemen sonra. Baktım 3 sene evvel yapılmış mimarlık fakültesi Nihat neydi vefat etti genç yaşta ünlü bir arkadaşımızdı. Neyse cam bir cephesi var ahşap cam üç senede çürümüş ahşaplar dökülmek üzere böyle deforme olmuş büyükçe bir camekan iki, üç kat kaplıyor mimarlık fakültesinin önünde. Ben bunları görünce dedim ki, biz buraya öyle bir bina yapalım ki Laz kalfalar İstanbul'da nasıl yapıyorsa öyle olsun. Tarak sıva, ahşap doğrama, ama yatay ahşap pencereler işte kitaplarda var onların. Ve ben sonra 20 sene sonra oraya gittim onlar yapıldıktan sonra olduğu gibi duruyor onlar.

B.U.- Çok oranın iklimi gerçekten çok sert ve sizin yaptığınız binalar duruyor.

DOĞAN TEKELİ- Şimdi biz doğru bina, doğru bina diye yırtınırken, bunları düşünürken efendim bunlar 80'lerde kalmış mimarileri diyenler var.

B.U.- Doğru doğru.

DOĞAN TEKELİ- Neyse yani Türkiye'nin gerçekleri var hep bunları anlatmaya çalışıyoruz. Neyse Karadeniz Üniversitesi'nde böyle hikayesi. Diyeceğim bizim yarışmalar aslında gençler için bir öğrenci öğrenme süreci, tanınma süreci deneyim imkanı yapıyı yaptıkça. Ama Bayındırlık Bakanlığı'nın mesleki kontrolü vermediği binalar Bayındırlık Bakanlığı diliyle yapılıyor gibi oluyor.

B.U.- Anlıyorum.

DOĞAN TEKELİ- Örneğin, bizim Danıştay binası şurada maketi var brüt beton dikmeleri şusu, busu da iyi detaye edildi aylarca çizdik yani kapı planları şunlar bunlar.

10 santim pencere arası dikmeleri var o boyuta göre zarif. Bunlar çarpuk çarpuk betonarme yapıldı ondan sonra bunu sıvayalım dediler o benim 10 santimlik dikmeler 25 santim oldu ve...

B.U.- Tabi eskiyor sıvı boya o da ayrı bir sorun.

DOĞAN TEKELİ- O ayrı bir de proporsiyonları kalmadı.

B.U.- Tabi.

DOĞAN TEKELİ- Bir de yapının üstüne ufka çıkan dikmeleri var silüette filan bir de onları kestiler çatı oturttular üstüne. O da bir dönem çatılı yapı yapma hastalığı geldi Bayındırlık Bakanlığı'na.

B.U.- Çatı akıyor diye anladığım kadarıyla?

DOĞAN TEKELİ- Evet, ben de diyordum ki bir arkadaşımız bir bizden bir sınıf büyük teknik üniversiteden müsteşar yardımcısı oldu Bayındırlık Bakanlığı'na Bedi Görkem diye bir arkadaş mimar. Yarışma şartnamesine koyduruyor çatı kırma çatı kiremit olacaktır diye. Ya böyle yarışma olur mu şundan yani hatta bir yarışmada Erzurum Üniversitesi Makine Fakültesi atölyeleri genişleyebilir olsun, bilmem ne olsun. Düz çatı yapıyoruz büyük açıklıklarda ne olacağı belli değil hiç değilse 12'ye 12 filan. Bu kiremit olsun diye tutturdu, biz girmeyiz o zaman bu jüriye filan dedik. Siz istediğiniz gibi seçin ben onu sonra şey yaptırırım dedi. Çağırılmış birinci olanı yapmıyorsan kiremidi çevirmiyorsan çatıyı işi vermiyoruz demiş, yani Bayındırlık Bakanlığı tipolojisi böyle çıkıyor.

B.U.- Nihai üründen değil onların üretim tekniğinden kaynaklanıyor.

DOĞAN TEKELİ- Kaynaklı. Bizim Ankara'daki yüksek öğretmen okulu işte İngiliz kampuslarından filan tuğla kaplayalım böyle bir hava olsun. İşte Eskişehir'e gittik Kılıçoğlu tuğlalarını öğrendik ne oluyor, nasıl uygulanıyor, nasıl kireç kusmuyor filan falan kapladık ettik. Bina dıştan çizdiğimiz gibi duruyor, içine girince ben tanıyamadım o kadar ruhsuz olmuş ki. Yani sıvalar, kolonlar, kapılar yahu detaylar

DOĞAN TEKELİ- İşte kültürümüz bu.

B.U.- Dolayısıyla, tabi geldiğimiz noktada onu sunsanız da tüketicisi de onu kabul etmiyor, Kullanmıyor boyamıyor.

DOĞAN TEKELİ- Halk Bankası birinci Halk Bankası'nı binasını yaptık. 15-20 gün sonra inşaat müdürü telefon etti. Gerçi şey taşınmış Hazinecilere taşınmış, ama oradaki inşaat. Hocam tuvaletler tıkanıyor hayrola ya...

B.U.- Nasıl olur diye mi?

DOĞAN TEKELİ- ... sonra keşfedildi onlar takip etmişler kadınlar çizmeleriyle geliyorlar binaya halı kaplı, mermer kaplı filan ama çizmelerin altı şu kadar çamur lavabolarda yıkıyorlar. Bir çizme, iki çizme, üçüncü çizmede lavabo kir.

B.U.- Şimdi bunları öngörmek tabi mümkün değil. Fakat aslında tabi hepimiz bu politikaların sonucunda kötü binalarda yaşamaya mahkûm ediyoruz ve bu insan psikolojisini de çok etkileyen bir şey.

Biraz da, son olarak şeyi sormak isterim; sizin ofisiniz dışında o dönemki mimarlık ortamını, 80'leri düşünecek olursak, yavaş yavaş Türkiye'ye yabancı yapı malzemesinin geldiğini, daha çok yapı malzemesi bulunmaya başladığı bir dönemin başladığı bir dönemin başladığını düşünecek olursak ve biraz da tabii sermayenin Türkiye'de birikmeye başladığı o dönem, yani artık tekil, devletin ana işveren olmaktan çıkıp müteşebbis insanın işveren olmaya döndüğü bir döneme...

DOĞAN TEKELİ- Büyük sermaye, Eczacıbaşı'lar, Sabancılar işte bizim müşterilerimiz.

B.U.- Dolayısıyla aslında binaların ölçeği kadar yapı yapma teknolojisi de paralel bir şekilde değişti sanıyorum. Bir bu konuyla ilgili yorumunuzu soracağım.

Bir de, onun arkasından site kavramı. Sizin o dönem yaptığınız sanıyorum iki tane, biri Anadolu Hisarı'nda olması lazım, birisi de Çamlıca'da mıydı?

DOĞAN TEKELİ- Ortaköy'de.

B.U.- Ortaköy'de iki tane lüks bugüne göre sayılabilecek konut sitesi var. O dönem bu içe kapanma etkisiyle mi, sermayenin çoğalmasıyla mı, kooperatif kavramıyla mı açıklanır bilmiyorum bunlar, ama siteler hayatımıza biraz 80'lerin ortasından sonra girmeye başladı herhalde diye düşünüyorum.

DOĞAN TEKELİ- 83-84 filan.

B.U.- Siz ondan sonra daha fazla bu tip yapı yapmaya devam etmemişsiniz.

DOĞAN TEKELİ- Bir tane pek yayınlamadığımız bir konut sitesi var, Kentplus. Kentplus benim için yine iyi bir uygulamadır emsali içinde ve inanılmaz bir rantabilitesi oldu alanlar açısından da. 90 bin liraya aldıkları daireler mesela 600 bin lira ediyor. Ve halen gerek kiralık gerek satın almak için büyük talep cezbediyor bu kadar arzı olan bir yerde. Hoş bir şey bizim açımızdan.

B.U.- Tabii, demek ki doğru da...

DOĞAN TEKELİ- Yani planlaması, şehirciliği kendi içinde, kısa ölçeğin içinde.

Şimdi ilk örnekler kooperatifler, yani 8-10 müteşebbis biraraya geliyor, arkadaşlar, onlar bir site yapalım, kat mülkiyeti esasıyla. Dolayısıyla arsa tek mülkiyet içinde, daireler yerine villalar bağımsız bölüm gibi, kat-kat beraber malik oluyorlar. Öyle olunca kendiliğinden bir bütünlük teşekkül ediyor ve bir kapı konuyor. İlk örneklerde izolasyon şeysi yok pek.

B.U.- İçer dönme isteğinden değil...

DOĞAN TEKELİ- İsteğinden kaynaklanmıyor da...

B.U.- Kat mülkiyeti kanununun avantajlarından kaynaklanıyor.

DOĞAN TEKELİ- Avantajlarından ve teşebbüsün büyüklüklerinden. Yani 8-10 villa var hepi topu ve arkadaşlar beraber, yani bir havuz yapalım, havuza senin çocuk ve arkadaşlar hep beraber falan, öyle bir şey. 83, 84, 85, o yapılanlar böyle. Ondan sonra yapıp satmak için yapılan büyük siteler ve kendilerine güvenliğin azalması, ikisi beraber.

B.U.- Ama mesela 70'lerde o kadar anarşi ortamı varken böyle bir şey yoktu da, 80'lerde teşebbüsle birlikte tabii...

DOĞAN TEKELİ- Teşebbüsle tabii. 80'den sonra Özal'ın ekonomisi, Citibank'ın buraya gelmesi gibi bir açılma var ekonomide. Dolayısıyla büyüme var. Yani ben şöyle bakıyorum, böyle bir örnek veriyorum: 1950'lerde biz öğrenciyken, yeni mezun oluyoruz, 52 filan. Beyoğlu'nda muhallebici furyası vardı... Neredeyse 30 tane, 40 tane Beyoğlu boyunca muhallebici vardı. Çünkü bizim sermayemiz ona yetiyordu ve her gören; ulan bu muhallebici çok kazanıyor, muhallebici açalım. Arkasından banka geldi, muhallebiciler kapandı banka şubeleri açıldı. Sermaye biraz daha paraya döndü filan. Arkasından toplu konut ve alışveriş merkezi. Sermaye daha büyüdü, kredi alınıyor, bilmem ne ediyor. Şu alışveriş merkezlerinin miktarına bakın.

B.U.- Aynı aks üzerinde işte sizin yapınız, yanında Kanyon, onun yanında Özdilek, neredeyse bütün cadde boyunca alışveriş merkezi.

DOĞAN TEKELİ- Biraz öbür tarafta da Akmerkez var, çok yakınında.

B.U.- Zorlu hemen orada.

DOĞAN TEKELİ- Evet, yani bunu nasıl kaldırır bu kent. Herkes de istiyor ki 3-5 tane mağaza var, Beymen gelsin, Vakko gelsin diyor.

DOĞAN TEKELİ- Şimdi MetroCity'de bugün gelenlerden duyduğum, yani anlattıkları; iki büyük ortak vardı, biri Gümüşsuyu Halılarının sahibi, biri de bir iplik firması Bursa'da BİSAŞ diye, önemli bir firma. Bu iki ortak, iki aile MetroCity arsasını

almışlar eskiden, Philips fabrikasıydı orası. Yap-sat yapacaklar, Yüksek inşaata verdiler kat karşılığı, fakat gerekli bütün parayı, Yüksek İnşaat'la pazarlıklarında kendi ödemeleri gereken bütün parayı ceplerinden 5 kuruş koymadan bu iki aile krediyle yapmışlar. Şimdi aldıkları kiralarla, 12-13. senesi oldu, borçlar bitmiyor birader diyorlar, çünkü banka faizi katlanarak geliyor, borçlar bitmiyor birader. Sen MetroCity gibi 250 bin metrekare bir binayı bedavadan yap, cebine koy; var mı dünyada böyle bir şey?

B.U.- Zaten bu emsali maksimize ederek kullanmanın kendilerine maliyetini o sırada müteahhitler çok düşünmüyorlar. Zaten emsal dışı alanlarda yarattıkları şeyi bağımsız bölüm problemleri yüzünden de satamıyorlar, mecburen kiraya vermek zorunda kalıyorlar, o yüzden de inanılmaz bir açmaz içinde. Yani sanki milyonlarca metrekaresi olsa hemen kapıda insanlar onu bekliyormuş gibi. Çok daha öyle bir dünya yok.

DOĞAN TEKELİ- Bir de, MetroCity manifaturacılar çarşısının benim için şöyle bir özelliği var; en şanslı ve en şanssız yapımız diyorum. Şansızlığı halinden dolayı, şanslılığı da en çok gündemde kalan yapı, çok konuşuluyor. Yani her yıl 3-4 defa konuşmaya çağırılıyorum rica minnet üniversiteler filan.

B.U.- Bir de, çok fazla ilki barındırıyor aslında. Yani mesela Türkiye'de mimarlıkla sanatın bu kadar iç içe geçtiği, bu ölçekte bir bina daha önce bu kadar zarafetle yapılamadı.

DOĞAN TEKELİ- Bir de şey var, yani kentsel tasarım açısından bulvar ölçeğiyle arkadaki kent ölçeği arasında bir geçiş ölçeği falan filan.

B.U.- Çok iyi bir geçiş.

Bir de tabii, şimdi her ne kadar hunharca o sirkülasyonu katlettilerse de o avluların kullanımı, yani her açıdan çok özel bir yapı. Hatırlar mısınız, bu bienalde mekanlardan biriydi yıllar önce.

DOĞAN TEKELİ- Tabi tabi.

Çizelge A1 Doğan Tekeli-Sami Sisa Tüm Projeler Listesi.

Tarih	Yapı	Yer	İşlev
1951	İzmir Merkez Bankası	İzmir	Ticaret Turizm
1953	Avusturalya Yün İplik Fabrikası	"	Endüstri
1953	Çok Katlı Konut Binası -Karantina Apartmanı	İzmir	Konut
1955	Konak Sitesi Kentsel Tasarımı (Tekin aydın ile birlikte)	İzmir	Eğitim Kültür Rekr.
1956	Çok Katlı Konut Binası, Bomonti	İstanbul	Konut
1956	Belediye Binası (Metin Hepgüler ile Birlikte)	Konya	Yönetim
1958	Hükümet Konağı (Metin Hepgüler ile Birlikte)	Adıyaman	Yönetim
1958	Hükümet Konağı (Metin Hepgüler ile Birlikte)	Kırşehir	Yönetim
1958	Rumelihisarı İç ve Çevre Düzenlemesi (Metin Hepgüler ile Birlikte)	İstanbul	Eğitim Kültür Rekr.
1959	İstanbul Manifaturacılar Çarşısı (Metin Hepgüler ile Birlikte)	İstanbul	Ticaret Turizm
1959	Atatürk Yüksek Öğrenim Yurdu (Metin Hepgüler ile Birlikte)	Ankara	Eğitim Kültür Rekr.
1959	D.S.I 1. Bölge Tesisleri (Metin Hepgüler ile Birlikte)	Bursa	Yönetim
1959	Apartman, Kadıköy Yoğurtçu	İstanbul	Konut
1960	Çok Katlı Çarşı (Sion), (Metin Hepgüler ile Birlikte)	İstanbul	Ticaret Turizm
1961	Yüksel Öğretmen Okulu, Baçelievler (Metin Hepgüler ile Birlikte)	Ankara	Eğitim Kültür Rekr.
1961	Şeker Araştırma Enstitüsü (Metin Hepgüler ile Birlikte)	Ankara	Eğitim Kültür Rekr.
1961	Çok Katlı Konut Binası (Metin Hepgüler ile Birlikte)	İstanbul	Konut
1962	T.C. Büyükelçilik Kompleksi (Metin Hepgüler ile Birlikte)	Yeni Delhi	Yönetim
1962	Zafer Alanı Anıtı, Dumlupınar	Afyon	Eğitim Kültür Rekr.
1963	Neyir Trikotaj ve Konfeksiyon Fabrikası (Metin Hepgüler ile Birlikte)	İstanbul	Endüstri
1963	Chrysler Kamyon Montaj Fabrikası (Metin Hepgüler ile Birlikte)	İstanbul	Endüstri
1963	Ege Üniversitesi Fen Fakültesi (Metin Hepgüler ile Birlikte)	İzmir	Eğitim Kültür Rekr.
1963	Yüksel Öğrenim Yurdu, (Metin Hepgüler ile Birlikte)	İstanbul	Eğitim Kültür Rekr.
1964	Stad Oteli, (Metin Hepgüler ile Birlikte)	Ankara	Ticaret Turizm
1964	Serozan Villası, (Metin Hepgüler ile Birlikte)	İstanbul	Konut
1964	Antalya Bölge Arkeoloji Müzesi (Metin Hepgüler ile Birlikte)	Antalya	Eğitim Kültür Rekr.
1965	K.T.Ü Makine ve Elektrik Fakülteleri (Metin Hepgüler ile Birlikte) (1. Ödül)	Trabzon	Endüstri
1966	Mezar Düzenlemesi- Emin Onat, (1. Ödül)	İstanbul	Ticaret Turizm
1966	Apa Ofset Basımevi	İstanbul	Endüstri
1966	Danıştay Binası	Ankara	Yönetim
1966	Samo Mürekkep Fabrikası, Topkapı	İstanbul	Endüstri
1966	Netaş Telekomünikasyon Fabrikası	İstanbul	Endüstri
1967	Pamukbank Binası, (1. Ödül)	İstanbul	Ticaret Turizm

Çizelge A1(devam): Doğan Tekeli-Sami Sisa Tüm Projeler Listesi.

Tarih	Yapı	Yer	İşlev
1967	Devlet Hastanesi Kadın Doğum Servisleri, (1. Ödül)	Erzurum	Sağlık
1967	Birleşik Alman İlaç Fabrikası, Topkapı	İstanbul	Endüstri
1968	K.T.Ü. Akademik Merkezi, (1. Ödül)	Trabzon	Eğitim Kültür Rekr.
1968	Oluklu Mukavva Fabrikası, Gebze	Kocaeli	Endüstri
1969	Atlas Copco, Kompresör Montaj	İstanbul	Endüstri
1970	Traktör Fabrikası, Tuzla	İstanbul	Endüstri
1970	Çok Katlı Konut Binası, Fenerbahçe	İstanbul	Konut
1971	Ziraat Bankası Şube Binası, Haymana	Ankara	Ticaret Turizm
1971	Ziraat Bankası Şube Binası, Kilis	Kilis	Ticaret Turizm
1971	Güven Sigorta Genel Müdürlük Binası, (1. Ödül)	İstanbul	Yönetim
1971	Tül Fabrikası, Bomonti	İstanbul	Endüstri
1971	Oyak-Renault Otomobil Fabrikası	Bursa	Endüstri
1972	Y.K Bankası Apartmanı, (1. Ödül)	İstanbul	Konut
1972	Kazlı Deri Fabrikası	İzmit	Endüstri
1972	Bagfaş Gübre Fabrikası, Bandırma	Balıkesir	Endüstri
1973	Mezar Düzenlemesi - Fahri Korutürk'ün Babası, Eyüp	İstanbul	Eğitim Kültür Rekr.
1973	Yapay Elyaf ve İplik Fabrikası	Edirne	Endüstri
1973	Y.K Bankası Şube Binası, Üsküdar	İstanbul	Ticaret Turizm
1973	İş Merkezi, Karaköy (Hektaş)	İstanbul	Ticaret Turizm
1973	Yapay Elyaf ve İplik Fabrikası	Yalova	Endüstri
1973	Y.K Bankası Dinlenme Tesisleri, Bayramoğlu	İstanbul	Ticaret Turizm
1974	Kağıt Fabrikası	Edirne	Endüstri
1975	Lassa Lastik Fabrikası	İzmit	Endüstri
1975	Gimsan Pamuk İpliği Fabrikası, Gediz	Kütahya	Endüstri
1975	Y.K Bankası Şube ve Büro Binası, Aksaray	İstanbul	Ticaret Turizm
1975	Pamuk İpliği Binası	Edirne	Endüstri
1975	Tarım Aletleri Fabrikası, Düzce	Adapazarı	Endüstri
1976	Banka ve Büro Binası - Hisarbank	İstanbul	Yönetim
1976	UFİ Katlı Mağaza, Aksaray	İstanbul	Ticaret Turizm
1977	Aydın Tatil Sitesi (Behruz Çinici ile birlikte)	Yalova	Konut
1977	Büro Binası, Esentepe (Behruz Çinici ile birlikte)	İstanbul	Yönetim
1978	İğsaş Sitesi, Tütünçiftlik	Kocaeli	Konut
1978	Seferağa Sanayi Çarşısı, Topkapı	İstanbul	Ticaret Turizm
1979	Eczacıbaşı Serum Fabrikası, Ayazağa	İstanbul	Endüstri
1980	Eczacıbaşı Gentamisin Fabrikası, Ayazağa	İstanbul	Endüstri
1980	Gazioğlu İş Hanı, Harbiye	İstanbul	Ticaret Turizm
1980	Şirket Yönetim Binası (AEA), Şişli	İstanbul	Yönetim
1980	Taşımacılık Şirketi Merkez Binası - Türksped	İstanbul	Yönetim
1981	Banka Dekorasyonu - Citibank, Maçka	İstanbul	Dekorasyon
1982	Ülker Bisküvi ve Çikolata Fabrikası, Topkapı	İstanbul	Endüstri
1982	Birleşik Alman İlaç Fabrikası, Ek Blokları	İstanbul	Endüstri
1983	İslam Ekonomi Araştırma Enstitüsü	Cidde	Eğitim Kültür Rekr.
1983	Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı (1. Ödül)	Ankara	Yönetim
1983	Toplu Konut Projesi	Misurata	Konut

Çizelge A1(devam): Doğan Tekeli-Sami Sisa Tüm Projeler Listesi.

Tarih	Yapı	Yer	İşlev
1984	Banka Dekorasyonu - Bostonbank, Gayrettepe	İstanbul	Dekorasyon
1984	Konut Sitesi - Büyükhaneli, Etiler	İstanbul	Konut
1985	İş Merkezi, Mecidiyeköy	İstanbul	Ticaret Turizm
1985	Huzur Konut Sitesi, Ortaköy	İstanbul	Konut
1985	Banka Dekorasyonu Chemical Mitsui, Esentepe	İstanbul	Dekorasyon
1985	Enka İş Hanı	İstanbul	Ticaret Turizm
1985	Çok Katlı Konut Binası, Etiler	İstanbul	Konut
1985	Citibank Bankacılık Okulu, Dragos	İstanbul	Dekorasyon
1986	Konut Sitesi, Anadoluhisari	İstanbul	Konut
1986	Anavatan Partisi Genel Merkezi	Ankara	Yönetim
1987	Dusa Endüstriyel İplik Fabrikası	İzmit	Endüstri
1987	Çok Katlı Konut Binası, Bakırköy	İstanbul	Konut
1987	Banka Dekorasyonu - Finansbank, Gümüşsuyu	İstanbul	Dekorasyon
1987	Çok Katlı Konut - İ. Kantaşı, Mecidiyeköy	İstanbul	Konut
1988	Banka Dekorasyonu - Finansbank, Gayrettepe	İstanbul	Dekorasyon
1989	Eczacıbaşı İlaç Fabrikası, Lüleburgaz	Kırklareli	Endüstri
1990	Y.K Bankası Kızılay Şubesi Cephe Yenilemesi	Ankara	Dekorasyon
1991	Antalya Havalimanı Dış Hatlar Terminal 1, (1. Ödül)	Antalya	Ulaşım
1991	Bufer-Legrand Elektrik Gereçleri Fabrikası	İstanbul	Endüstri
1992	Netaş Spor Tesisleri, Ümraniye	İstanbul	Eğitim Kültür Rekr.
1993	Halk Bankası Genel Müdürlüğü	Ankara	Yönetim
1993	Gasprom Şirketi Yönetim Tesisleri (V.Haven ile birlikte)	Moskova	Yönetim
1993	İş Bankası Genel Müdürlüğü	İstanbul	Yönetim
1994	GOSB Yönetim Merkezi, Gebze	Kocaeli	Yönetim
1994	Metrocity Alışveriş, Büro ve Konut Kompleksi , (1. Ödül)	İstanbul	Ticaret Turizm Konut
1996	Show TV Büro ve Televizyon Stüdyoları	İstanbul	Yönetim
1997	Sakosa Endüstriyel İplik ve Elyaf Fabrikası	İzmit	Endüstri
1997	Logo Yazılım Şirketi Binası, Gebze	Kocaeli	Ticaret Turizm
1999	Eczacıbaşı Spor Salonu, Ayazağa	İstanbul	Eğitim Kültür Rekr.
1999	Belediye Evlendirme Dairesi ve İş Merkezi	İzmit	Eğitim Kültür Rekr.
2000	Nural Köşkü Konutları, Göztepe	İstanbul	Konut
2000	Kapital Atak İş Merkezi	İstanbul	Yönetim
2001	Selenium Residence	İstanbul	Konut
2001	Sanovel İlaç Fabrikası, Silivri	İstanbul	Endüstri
2002	Fransız Anadolu araştırma Enstitüsü	İstanbul	Eğitim Kültür Rekr.
2002	Etik Konutları, Erenköy	İstanbul	Konut
2003	Eczacıbaşı Sefalosporin Üretim Tesisi, Lüleburgaz	Kırklareli	Endüstri
2003	GOSB Teknopark 1, Gebze	Kocaeli	Yönetim
2004	Dereli İlköğretim Okulu ve Lisesi	İzmit	Eğitim Kültür Rekr.
2004	Uğur Plaza Alışveriş ve Büro Kompleksi	Gaziantep	Ticaret Turizm
2004	Antalya Havalimanı Dış Hatlar Terminali 2	Antalya	Ulaşım
2005	Kentplus Toplu Konut Yerleşimi, Ataşehir	İstanbul	Konut

Çizelge A1(devam): Doğan Tekeli-Sami Sisa Tüm Projeler Listesi

Tarih	Yapı	Yer	İşlev
2005	Alışveriş Kompleksi, Majidi Mall Çevresindeki Çarşı	Erbil	Ticaret Turizm
2005	Medya Merkez Binası, Talimhane	İstanbul	Yönetim
2006	Sabiha Gökçen Havalimanı Dış Hatlar Terminal Binası, (1. Ödül)	İstanbul	Ulaşım
2006	Avrupa Konutları — TEM	İstanbul	Konut
2007	GOSB Teknopark 2, Hibrit Binalar, Gebze	Kocaeli	Yönetim
2007	Kentplus Toplu Konut Yerleşimi, Kartal	İstanbul	Konut
2007	Majidi Mall Alışveriş Merkezi 1	Erbil	Ticaret Turizm
2007	Sanovel İlaç Fabrikası Ek Tesisleri, Silivri	İstanbul	Endüstri
2008	Kapital -2 İş Merkezi, Maslak	İstanbul	Yönetim
2009	Konut Yerleşimi	Erbil	Konut
2010	Priştine Havalimanı Terminal Binası, (1. Ödül)	Priştine	Ulaşım
2011	Ciner İş Merkezi Projesi, Esentepe	İstanbul	Yönetim
2011	Unilever Algida Dondurma Fabrikası	Konya	Endüstri
2012	Vinero Şarap Fabrikası, Eceabat	Çanakkale	Endüstri
2012	Nazmiye - Ömer Sözer İlk ve Ortaokulu	İzmit	Eğitim Kültür Rekr.
2013	M. Sinan Dereli Okulu	İzmit	Eğitim Kültür Rekr.
2013	Sanset Gıda Ürünleri Fabrikası	Kırklareli	Endüstri
2013	Arven Yüksek Teknoloji Ürünleri İlaç Fabrikası	Kırklareli	Endüstri
2013	Unilever Kişisel Bakım ve Temizlik Ürünleri Üretim Tesisi	Konya	Endüstri
2014	Aşkabat Havalimanı	Aşkabat	Ulaşım
2015	Tr - Pharm İlaç Fabrikası	İstanbul	Endüstri

EK B: İlker Aksu Yazılı Röportaj, Mart 2018

Merih Karaaslan Mimarlığı

1. Merih Karaaslan'ın ofisinde 80'lerde kaç kişi çalışıyordu. Siz bu pratiğin içinde hangi görevle yer alıyordunuz?

80'ler uzun bir süre. Dönem dönem çalışan sayılarının arttığı, bazen da azaldığı bir dönem, ama zaman içinde yavaş da olsa sayımız hep artmıştı. En az olduğumuz dönem 3 kişi (Merih bey ve eşi Nuran hanım hariç), daha sonraları 10 kişiye kadar çıkmıştır. Ben ise 80'lerde “Büro Şefi” olarak çalışmaktaydım.

2.Bu dönemde ofiste ortalama kaç kadar kişi çalışıyordu?

Ortalama 6-7 kişi diyebiliriz.

3. Merih Karaaslan'ın yarışmalar modeliyle yaptığı tasarımlar dışında özel sektördeki işveren profilinden bahseder misiniz? Bu işlerin almak için kendisinin bir çabası olur muydu, yoksa işler tavsiye yolu ile mi gelirdi?

Elbette ki özel sektörde iş alıp yapabilmek için çabası olurdu. Tavsiye ile gelenler de olurdu tabii, ama bundan daha da önemlisi, hatta en önemlisi; Yarışmacı kimliği olan Merih beyin “ Üretilen yapılarını görüp, beğenip, mimarını öğrenip, Merih beye proje yaptırmak için gelmeleri idi.”

Asıl irdelemek istediğiniz konu ise biraz geniş çerçeveli... Dönem dışı mimarların iş alma, iş yapma yarışında oldukları bir gerçek. Biz de bu süreçte var olduk... Belki onu diğerlerinden ayıran şey “İkna kabiliyeti, İşverenin isteklerini anlama, işverenin isteklerinin tam karşılığını zihninde oluşturarak, çizerek, inşa edilmiş yapıları dolaştırarak, düşündüğü yapıyı işverene büyük bir arzu ve heyecanla anlatarak işvereni heyecanlandırma, ” diyebilirim.

4. Merih Bey projelerinin pazarlanması için özel bir çaba içinde olur muydu? Bu konuda tavrı nasıldı?

Ayrıca Teras Evler projesinden bahsederken, kendisinin de bu projede oturacağını ifade ettiğini ve bunun evlerin satışı için de olumlu bir algı oluşturacağına inandığını öğrendim eski bir çalışanından. Bu da mimarın ve mimarlığın pazarlama süreçleri içindeki gücünü hissettiğini düşündürüyor. Fikrinizi almak isterim.

Merih beyin projelerinin pazarlanması için özel bir çaba içinde olduğunu sanmıyorum, hiç duymadım, şahit te olmadım. Onun için bence en önemli şey binanın mimarisi idi. Mimarisi güçlü, özgün olan, zihinlerde iz bırakan bir bina elbette ki “satış ve pazarlamada” avantajlı durumda oluyordu.

Gaziosmanpaşa’da projesini yaptığımız bir bina vardı, aynı anda hemen yanındaki bir parselde de bir apartman inşaatı yapılmaktaydı. İkisi de konuttu, benzer metrekareler ve imar durumları vardı. Binaların ince işleri zamanında alıcılar gelmeye başlamıştı. Yandaki binaya değil bizim projesini ve inşaatının kontrolluğunu yaptığımız binaya çok fazla talep oluyordu. Alıcılar 2 misli fiyat verip buradan daire almak istiyorlardı. İşte o zaman mimarinin gücünü anlamıştım.

Teras Evler projesi ödül almış, mimarlık dergilerinde yer almış, emsallerinden farklı, özgün bir projeydi. Kendisi de bu binada oturmuştu, “kendisinin de burada oturmasının evlerin satışı için olumlu bir algı oluşturacağına inandığını” sanmıyorum. Mimarın ve mimarlığın pazarlama süreçleri içindeki gücünü hissetmiş olabilir, ama böyle bir çaba içinde olduğunu hiç görmedim.

5. Merih Karaaslan 1980'lerde başlayan yerel seçmecî üslubunun farklılığı nedeni ile hem beğenilen hem de eleştirilen bir isim olmuş. Ancak kendisinin bu eleştirileri açıklıkla karşıladığı yönünde bir gözlemim oldu. İçine kapanmak yerine kendini hem STK'larda hem de yayınlarla ifade etmeye çalışmış, bu konuda gözleminiz nedir? Evet Merih Bey açık fikirli bir insandı; eleştirileri dinler, okur, onlardan işine yarayan, sonraki tasarımlarında kullanabileceği noktaları dikkate alırdı. Mimarisinin esin kaynağı Anadolu idi. Yaptığı projelerde Anadolu’nun yorumları hep ön planda olmuştu. Eserlerini de STK’larla ve yayınlarıyla topluma mal ‘etmeye, anlatmaya çalışması da, Mimarın toplum için var olmasının bir göstergesi olduğunu düşünüyorum.

6. Merih Karaaslan'ın ofisinde o yıllara kadar ağırlıklı yapı üretilen üç büyük şehir olan; Ankara, İzmir, İstanbul illeri dışında Anadolu’nun pek çok şehrinde çok yoğun yapı üretimi süreci söz konusu olmuş. Bu yapıların inşaatlarının denetlenmesi konusunda ofisin genel bir yaklaşımı var mıydı?

Anadolu'nun pek çok şehrinde yapı üretimi süreci söz konusu oldu. İnşaatların denetlenmesi konusunda Ofisin genel bir yaklaşımının olup olmadığını soruyorsunuz.

Seksenli yıllarda henüz bilgisayar hayatımıza girmemişti, Mühendislik alanlarında kullanılmasına başlandığı halde özellikle mimarlık alanında bilgisayar kullanımı çok sınırlı, hatta yok gibi bir şeydi. İlk bilgisayarımız 1989 yılının aralık ayında ofise alındı. Her şeyin elde çizildiği, cep telefonlarının olmadığı, faks makinelerinin yeni yeni hayatımıza girdiği, yoğun bir proje üretim faaliyetinin olduğu ofisten bahsediyoruz.

İnşaatların denetlenmesi konusu sizin de bildiğiniz üzere, resmi yapılarda idarenin inisiyatifinde olmuştur. Özel yapılarda ise işverenin isteğiyle olmasına rağmen, Merih bey kendi çabalarıyla, inşaat sırasında o inşaatların bulunduğu şehirlere gider, inşaatlarda gerekli gördüğü yerlere müdahale eder, yönlendirirdi. “Binalar bizim, hatalı imalatlar olursa geri dönüşü olmaz” derdi. Ofise döndüğünde aldığı notları, yaptığı krokileri bize verirdi, gerekirse projeyi tadil eder, gerekli çözümleri üretir, şantiyeye yollardık.

7. Ekleyecekleriniz var mıdır?

1976 Kasım ayında ODTÜ Mimarlık Fakültesi Mimarlık bölümünde öğrenciyken Merih beyin bürosunda çalışmaya başladım. 1979 yılında mezun olduktan sonrada devam ettim. Birlikte çalışmamız 2002 yılı Ocak ayında aramızdan ayrıldığı tarihe kadar kesintisiz sürdü.

EK C: İlker Aksu Röportaj, Nisan 2018

Merih Karaaslan Mimarlığı

B.U- Şu noktadan itibaren de konuşmalarımızı bir kayıt cihazıyla kaydedeceğim, size de göndereceğim zaten elinizde de bulunsun isterseniz diye. Çalışmalarım için, bu sözlü tarih çalışmaları kapsamında bu tip bir uygulama sizinle görüşmemin etik olarak hani doğru aktarılması açısından önemli olduğu için kaydetmeyi zorunlu kılıyor. O yüzden izninizi almam lazım öncelikle.

İLKER AKSU- Tabii ki.

B.U- Çok teşekkür ediyorum.

Ben vaktinizi çok almamak için hızlıca konuya odaklanmak istiyorum sakıncası yoksa.

İLKER AKSU-- Tabii ki.

B.U- Sizin gönderdiğiniz cevapları inceledim. Aslında ben size bu soruları yöneltmeden önce Merih Beyin kariyeri ve yapı üretimiyle ilgili genişçe bir araştırma yapmıştım dönemin kaynakları, monografiyi, bildiri notlarını inceledim. Ve çok etkileyici bir mimari figürle karşı karşıya kaldım. Çok ciddi sayıda yapı üretimi olan kısaca bir zamanda ve kendi döneminde oldukça farklı tartışma alanlarına da vesile olmuş bir isim gördüğüm kadarıyla Merih Karaaslan. 80'leri incelemek için de önemli bir figür.

Size de sorum, Merih Karaaslan'ın ofisinde 80'lerde kaç kişi çalışıyor diye başlıyordu. Yaklaşık ortalama siz 6-7 kişi olarak yanıtlamışsınız bunu. Siz hangi dönemden itibaren Merih Beyle çalışmaya başlamıştınız?

İLKER AKSU-- Dönem derken yılı kastediyorsunuz.

B.U- Evet.

İLKER AKSU-- 1976 Kasım'ında tanıştık ve o tarihte çalışmaya başladım.

B.U- Dolayısıyla birlikte yarışma projeleri sürecinde de bir miktar bir arada çalıştığınızı tahmin ediyorum.

İLKER AKSU-- Elbette, tümünde aşağı yukarı.

B.U- Benim gördüğüm kadarıyla Merih Bey, öncelikli olarak yarışmalarda kazandığı başarılarla adından söz ettiren bir mimar olmuş, ciddi sayıda yarışma kazanmış, 1980'lerde de bunların bir kısmı devam etmiş. Ve belli bir bilinirliğe ulaştıktan sonra da yarışmalar dışında da ofise projeler gelmeye başlamış gördüğüm kadarıyla. Eğer bir yanlışım varsa lütfen düzeltin. Benim yaptığım incelemelere göre, 2002 yılına dek

70'lerden 131 projeye imza atmış ve bunların neredeyse yüzde 65'i Ankara dışındaki iller için tasarlanmış projeler.

İLKER AKSU-- Evet.

B.U- Bu aslında benim o dönem için ilginç gördüğüm bir konu, öncelikle bu konuyu size danışmak isterim. Genellikle mimarlık üretimi İstanbul, Ankara, İzmir ağırlıklı, zaten en büyük işveren de uzunca bir süre kamu olarak kalmış, onun Anadolu şehirlerinde açtığı yarışmalar dışında çok fazla Anadolu şehrinde ticari yapı yaptıracak, mimara proje sipariş eden bir sermaye, bir yapıdan bahsetmek mümkün değil.

Merih Beyin bu projeleri nasıl aldığı konusunu biraz daha açabilir misiniz? Oralarda kazandığı yarışmalardan sonra mı geldi Büyükşehirler dışındaki projeler.

İLKER AKSU-- İstanbul'da fazla binamız yok, İzmir'de de az, Ankara'da ve Anadolu'da daha çok var. Merih Beyin siz Ankara dışında, Anadolu'daki aldığı projelerin nasıl olduğunu merak ediyorsunuz.

B.U- Evet evet.

İLKER AKSU- Vallahi şimdi birincisi yarışma sonucunda müteahhitlerin Merih Beyin adını duyması, onu yapmak istedikleri binalarda Merih Beye gelmeleri, tavsiye etmeleri şeklinde bir gelişme oldu. Kayseri'de yaptığı bazı binalarda, özellerden bahsediyoruz, hani akraba olabilir, tanıdık olabilir, müteahhit olabilir, bu şekilde bir isim yapmış oldu. Ayrıca, bu Kayseri Hükümet Konağını yapmıştık, orada bir tanınma oldu. Yani hep inşa ve yarışmalar sanki birlikte gitti oldu.

B.U.- Birbirini getirdi, birlikte gitti gibi oldu. O dönem söz konusu olduğunda kaynaklarda özellikle bu apartman tipolojisi, yap-sat denilebilecek ticari ünitelerin mimarların birazcık ilgi alanının dışında o döneme kaldığı, fakat Merih Beyin bu işleri, müteahhitlere yapılan bu yap-sat işlerini mimarca ele alışını oldukça önemli sayılabilecek sonuçları olduğuna dair notlar görüyorum. Sizin bu konuda yorumunuz nedir? Gerçekten bu apartmanlar işte normalde belli bir tipte yapılan ve yap-sat nitelendirilebilecek, hızlı tüketim, hızlı satmak için yapılan bu apartmanlarda Merih Beyin mimarlıkla olan ilgisi ve sevgisiyle biraraya geldiğinde bu apartmanlara bir kimlik verme, burada da mimarlığın bir söz sahibi olmasına çalışma çabası ilgi gördü diyebilir miyiz özellikle Ankara'daki apartmanlar için?

İLKER AKSU- Tabii ki, yani binayı yap-sat olarak hiçbir zaman görmedi, özellikle konut binaları veya diğer binalar olsun. **Yani binayı bir heykel gibi, sanat eseri gibi ele**

aldığı için her bina özgün oldu ve kendi düşündüğü, kendi fikirleri, kendi mimarisini yansıtmış oldu. Bu da hemen bir fark yaratıyor tabi diğer yap-sat binalarıyla arasında.

B.U- Tabi. Benim gene satır aralarında hissettiğim, sizin de notlarınızda ilettiğiniz Merih Beyin mesleğine yönelik büyük bir sevgisi ve tutkusu olduğunu hissediyorum. Yani bina yapmak onun için çok önemli, mimarlığı çok seviyor ve bu duygusunu bir biçimde işverenlerine de geçirdiğine dair, yani o insanları da heyecanlandırıp bu projelerin içine katma, bir fikri karşı tarafa ikna etme süreçlerinde de bu mesleğe olan sevgisi ve tutkusunun, yapı yapma tutkusunun çok etkin olduğuna dair bir izlenim edindim. Sizce doğru mudur?

İLKER AKSU- Doğru, tabii ki, yani mesleğini çok seviyordu. Sanki yani mesleğine aşıktı. Bir şey yapmış olmak için yapmazdı, mümkün değil.

B.U- Bu süreçte de böyle bütün yapılar 70'lerden 2002'ye kadar, kendisini kaybettiğimiz döneme kadar bütün yapılara genel olarak baktığımızda hep bir arayış ve dönemsel değişiklikler var. Merih Beyin kendi notlarında aslında Bayındırlık Bakanlığı'nın getirdiği çok ağır kuralların içinde mimarlık mesleğine atılmış olmanın epeyce bir güçlük yarattığı ve 80'lerin ortalarından itibaren Merih Beyin bu Anadolu uygarlıkları ve yere dair bir mimarlık üretme çabasının biçimsel sonuçlarını da projelerde görmeye başladığımız bir döneme evrilmiş yapılar. Ama bu arada hep bir deneme, hep bir farklılaşma çabası var. Bu çaba dönem söz konusu olduğunda diğer yapılan işlerden farklılaşma mıdır, yoksa Merih Beyin şahsi bir arayışı, kişisel bir arayışı mıdır? Sizin bu anlamda yanındaki kişi olarak yorumunuz nedir?

İLKER AKSU- Bence şahsi bir arayışı, kendi mimari dilini ve düşüncesini iyi geliştirme arayışıdır. Başkalarından farklı olmak için bir şey yaptığını sanmıyorum, hayır.

B.U- Peki, ofis içindeki iş birliği süreci nasıl ilerler? Bu kadar mesleğine tutkun...

İLKER AKSU- Anlayamadım?

B.U.- Ofis içindeki iş birliği, yani ofisteki iş paylaşımı, görev paylaşımı konusunu biraz aktarır mısınız? Bu kadar böyle hani baskın tasarımcı bir karakterin ofiste tasarım süreçlerine diğer çalışanları dahil etmesi ne kapsamda oluyordu? Tasarımın başından sonuna kadar her aşamasında içinde miydi? Ofiste bir proje geldiğinde nasıl ele alıyordunuz? Çünkü görüyorum ki en yoğun dönemlerde yılda 8-10 tane uygulama projesi çiziliyor olması lazım. Epey yoğun bir tempodan bahsediliyor.

İLKER AKSU- Evet. Şimdi tabii mimari biraz insanın kafasının içinde oluşup bitiyor. Merih Bey de işi işverenle görüşürken zaten arsayı, imar durumunu, işveren isteklerini

alırken kafasında zaten bir şeyler oluştururdu. Büroya geldiği zaman bazen kendi oturup çalışırdı, bazen de gel İlker şöyle bir işimiz var gel bakalım derdi, birlikte otururduk ve başlardı işte çizmeye. Şöyle yapacağız, böyle yapacağız falan filan, saatlerce birlikte çalıştığımız olurdu. Sonra sen bunu bir gerçekleştir derdi. Ben ondan aldığım fikirlerle, talimatlarla diyelim bir şeyler çıkarırdım, sonra yine gelir, yine otururduk, yine çalışırdık birlikte, yani böyle bir sıkı çalışmamız olurdu.

B.U.- Peki, bu projeler özellikle özel sektör söz konusu olduğunda çok yoğun değişikliklere uğrar mıydı müşterinin taleplerinin geri bildirimleri çok ciddi değişiklikler yaratır mıydı, yoksa Merih Bey bir biçimde müşteriyi ikna eder miydi süreç içinde?

İLKER AKSU- Doğru tahmin ettiniz yani müşteriyi ikna ederdi, çünkü baştan olması gerektiğini rasyonel bir şekilde düşünüp karar verip kağıda geçirdiği zaman hatta ben sorardım Merih Ağabey nasıl kabul ettireceğiz bunu diye, sen merak etme derdi. Hakikaten müşteriyle konuştuktan sonra müşteri de bu fikirleri kabul ederdi çok aykırı gelmediği sürece onları ikna ederdi.

B.U- Yıllar boyu özel sektörden artarak iş alması aslında bir parça şunu da gösteriyor: Binalar mimari olmasının dışında ticari olarak da çoğu başarılı olmuş olmalılar. Çünkü özel sektör özellikle ticari ünite, çarşı ya da yap-sat diyebileceğimiz konut yaptığında bunların satılabilir olması da gerekiyor bir yanda. Dolayısıyla, ticaret erbabları sadece tasarım kalitesi tarafında değil, ticari olarak da bu işin sürdürülebilirliğine de bakıyorlardır diye düşünüyorum. Anladığım kadarıyla Merih Bey'in binalarının ticari olarak da başarılı olduğu söylenebilir ki artarda benzer tipolojilerde iş gelmiş hani o da bir biçimde kulaktan kulağa yayılan bir şeydir diye tahmin ediyorum. Sizin bu konuda bir gözleminiz, bir duyumunuz var mıdır?

İLKER AKSU-Yani haklısınız nasıl açabilirim bilmiyorum, ama doğru tabi ki yani yaptığı binalar ticari olarak da başarılı olduğu için birbirine eklenerek devam edegeldi bu süreç.

B.U- Biraz da şeyi size danışmak istiyorum, bu Merih Bey'in sivil toplum örgütlerinde aktif rol alma süreçlerini. Çünkü Mimarlar Odasında bir süre aktif rol almış, dergide bildiğim kadarıyla yönetiminde aktif rol almış. Bir taraftan da Türkiye'de postmodernizm, modernizm tartışmalarının da kıyasıya yapıldığı bir dönem. Türkiye'nin cumhuriyet döneminden başlayarak kabul görmüş kamu tarafından biraz da desteklenmiş bir mimari formel dili var. Merih Bey'in mimarlık üretimi bunun biraz da dışında. Dolayısıyla, eleştirenler var bunu, özgürleştirici bulanlar var, bunu

biçimcilikle yorumlayanlar var. Ama Merih Bey bu süreçte yani bu tartışmaların dışında kalmak yerine bu süreçlerin içine dahil olmuş, kendisinin eleştirildiği toplantılarda konuşmacı olmuş, bu mecralarda yazı yazmış dolayısıyla, kendini hiç de geri çekmemiş, bu tartışmalardan da kaygı duymamış, bunların içinde olmayı tercih etmiş gibi görüyorum. Bunlardan rahatsız oluyor muydu ya da bunları boşa çıkarmak yönünde bir çabası var mıydı, yoksa bunları besleyici mi bulurdu? Siz buna biraz cevap vermişsiniz, ama biraz açabilir misiniz ikili görüşmeleriniz.

İLKER AKSU- Dedikleriniz doğru, ama bu tartışmalar bu şeyler hep besleyici olurdu dediğim gibi yazıda da bahsettim. Yani hep bunlardan bir ders çıkartırdı, bir fikir çıkartırdı ve bunları yadsımazdı, kenara atmazdı böyle bir yapısı vardı zaten hep bir adım daha ileriye gidebilmek, hep daha iyisini yapabilmek. Hatta dizayn konusunda o kadar uç şeyler düşünür ve konuşurduk ki uçan bina yapacağım derdi. Biz derdik nasıl yapacağız bunu? Bak şöyle yapacağız derdi otururdu büyük bir heyecanla beni ikna ederdi. Yani bana derdi ki, imkansız istedi, olabilece razı ol derdi. Hep böyle bir adım daha ileri, daha iyisi, daha güzeli düşüncesi bu olduğu zaman bu eleştirileri hep yapıcı olarak algıladı.

B.U- Yaklaşık meslek hayatının 20'nci, 25'nci yıllarında bir monografi yapı endüstri merkezi yayınlarından çıkan sizin de bahsettiğiniz bir monografi kitabı çıkmış. Biz Türkiye'de genel olarak mimarlık ofislerine baktığımız zaman hatta bugün de arkadaşlarımız aynı şeyden kendi ofis sahipleri olarak şikayetçiler. Ya biz yapıyoruz, ediyoruz da malzeme hiç biriktirmiyoruz, arşiv hiç yapmıyoruz, kendi yaptığımız şeylere sahip çıkmıyoruz. Yarın öbür gün bir yayın yapmaya kalktığımız zaman elimizde doküman olmuyor ki bugünün dijital olanaklarında. Fakat Merih Bey'in bir biçimde kendi yapı kronolojisine ilişkin belli belgeleri tuttuğunu, bunların her biriyle ilgili notlar tuttuğunu ya da geriye dönük bu çalışmayı yapmaya çalıştığını görüyorum. Ofisinin bir arşiv düzeni var mıydı, bu konuda özenli bir çalışmanız var mıydı, yoksa sonradan mı bunlar toparlandı bu kitap sürecinde? Bunu merak ediyordum ben.

İLKER AKSU- Şimdi ciddi bir arşivimiz vardı bu konuda çok titizdi 15-20 tane çelik dolabımız vardı bunlara yaptığımız projelerin dokümanlarını, kayıtlarını, projeleri hepsini sistematik olarak yıllara göre biz oraya arşivlerdik. Herhangi bir şekilde ihtiyaç olduğunda buradan elde ederdik. Tabi ki biz kitap, kütüphane arşivimiz de vardı, kendisinin özel doküman, belge tuttuğu kendi arşivi de vardı, ama proje arşivimiz bayağı bir ciddiydi. Dolayısıyla, bu kitap için hazırlık yaparken kendisi bütün bunlardan kolaylıkla yararlanabiliyordu.

B.U- Ben bunu çok önemli bir şey olarak görüyorum o yüzden de özellikle sordum. Şimdi mimarın kendi rolünü kendisinin öncelikli tanınması ve kendinin bir üretken yaratıcı, özgün bir figür olarak kendinin farkına vardığının en önemli göstergeleri aslında biraz yaptığını arşivlemesinden geçiyor. Merih Bey'in bu anlamda kendini bir mimar ve sanatçı kişilik olarak en başından beri bilinçli adımlarla inşa ettiği izlenimindeyim o yüzden bu arşiv konusunu önemseydiğim için size sormak istedim. Bir diğer danışmak istediğim konu da yapı malzemesi konusu. 80'lerin ortalarından itibaren Türkiye'de ciddi bir ithal malzeme ya da malzeme çeşitliliğinde bir bolluk gözlenmeye başladı Özal iktidarından sonra. Sizin yapı üretimi ve tasarım süreçlerinde gözleminiz Merih Bey'in malzeme konusunu tasarımın öncelikli girdilerinden biri olarak kabul ettiği yönünde midir? Yoksa önce tasarımı yapar ve artık hani buna uygun malzeme konusunu sonraki aşamaya mı bırakırdı? Yani bu malzemenin bollaşması Merih Bey'in tasarım sürecinde bir değişikliğe neden oldu mu daha doğru ifade etmem gerekirse?

İLKER AKSU- Sanki at başı gitti gibi geliyor şu anda ki sorunuz. Yani ilk önce bina yapayım sonra malzeme seçerimden öte sanki birlikte yürüdü diye düşünüyordum.

B.U- Yani 70'lerle atıyorum mesela 90'lar arasında bu anlamda tasarımda malzemenin getirdiği rahatlamadan ya da üretim tekniklerinin getirdiği bir rahatlamadan bahsedebilir miyiz sizin gözleminiz, genel kronolojiye baktığımızda?

İLKER AKSU-80'li yıllar için pek bunu söylemek mümkün değil benim gözlemime göre.

B.U- Peki, bunun dışında kendini mimarlık dışında beslediği sanata ilişkin ya da meraklı olduğu şeyler var mıydı mesela tarihe meraklı olduğunu hissediyorum bu tarihsel formlar ve çevreye verdiği önem ve yere özel tasarım yapma gibi konulardaki özeniyle ilgili. Bunun dışında beslendiği alanlar konusunda bir fikir verebilir misiniz, var mıdır böyle çok özel bir hobisi, mimarlık yapma biçimini besleyen özel ilgi alanları?

İLKER AKSU- Valla özel ilgi alanı deyince şimdi mesela futbol oynamayı severdi ama... Bilemiyorum, ama şeyden bahsetmediniz Merih Bey'in bir eğitimci kişiliği vardı.

B.U- Evet, ona da geleceğim doğru eğitimci kişiliği doğru.

İLKER AKSU- Edirne'de akademisin kurulduğu zamanlardan hep hocalık yaptı orada.

B.U.- Uzunca bir süre evet.

İLKER AKSU-Sonra Gazi Üniversitesine bir dönem hocalık yaptı uzun sürmedi, ama gitti geldi bu okullarda yaptığı eğitimci kişiliği. Ama ofiste de bir öğretmen gibi çalışanlara anlatırdı, konuşurdu, tecrübelerini aktardı, başına gelen hikâyeleri anlatırdı. Yani büroda çalışan kişiler, elemanlar işçi değil de bir nevi eğitilen öğrencilermiş gibi davranırdı.

B.U- Peki, genellikle uzun yıllar aynı ekiple mi çalışılırdı? Yani sizin çekirdek kadro çoğunlukla aynı kalmış gibi görüyorum. Diğer bu çalışan 8-10 kişide önemli değişiklikler olur muydu, yoksa genel anlamda çok büyük ölçüde aynı ekiple mi devam edilirdi?

İLKER AKSU-Yok ekip devamlı değişirdi.

B.U- Devamlı değişirdi.

İLKER AKSU-Değişmeyen ben kaldım orada. Ekip değişirdi, tabi ekibin değişmesi nedeniyle devamlı bir eğitime, öğretme, büro düzenini anlatma onları işte o rutine sokma gibi şeyler hep benim üzerimde kalırdı, ekip hep değişirdi Banu Hanım.

B.U- Peki, mesela 2000'lere geldiğimizde artık epeyce yapısı, inşa edilmiş binası bulunan ve kabul görmüş bir mimarlık ofisinden bahsediyoruz gene sayılar 8-10 kişi mertebesinde miydi, yani 80'leri böyle geçirdiniz, sayı arttı mı çalışan sayısı, yoksa hep bu sayıyı koruma prensibiyle mi hareket edildi?

İLKER AKSU- Sayı arttı, yani 12'ye kadar çıktı.

B.U- Çıktı en kalabalık olduğunuz hali.

İLKER AKSU-Evet en kalabalık 12 kişiydik artı tabi Merih Bey falan. Şimdi Merih Bey büyümek yani şöyle söyleyelim: Ülkenin konjonktürü biraz dalgalı olduğu için bir ara işleri yoğunlaşabiliyor, daha sonra işler seyrekleşebiliyordu dolayısıyla, büroyu gereksiz büyütmekten yana değildi, yani belli bir sayıda götürmekten yanaydı. O nedenle 12 sayısını geçmedik o civarda kaldı en fazla.

B.U- Demek ki Türkiye'de bu anlamda çok fazla bir şey değişmemiş bugün hala mimarlar aynı kaygıyı yaşıyorlar.

İLKER AKSU- Doğru.

B.U- Çok kalabalıklaşırsak sonra yetişemeyiz, insan çıkarmak zorunda kalırız diye çok da fazla insan almayı tercih etmiyorlar memleket halleri demek ki çok değişmemiş.

Benim genel olarak sorularım bu kadar, sizin eklemek istediğiniz bir not var mı döneme ilişkin? Bir şey daha soracağım, Merih Bey'in o dönem rekabet olarak söylemiyorum ilgiyle izlediği kendisiyle aynı dönemde üretim yapan, takdir ettiği,

beğendiği mimarlar var mıydı paylaştığı sizinle, bunu biliyor musunuz? Yani aynı dönemin oyuncularını içinde ben şu kişinin yapılarını beğeniyorum ya da ya ne iyi yapmış dediği hiç hatırlanmazda kalan böyle bir şey var mı? Yakın dostları var biliyorum çünkü mimarlık camiasından zaten.

İLKER AKSU- Şimdi en yakın mesela ... vardı duymuşsunuzdur ismin, Nesrin Hanım var eşi, sonra Haldun Sunal vardı o da dönemdaşı onunla da söyleyebilirim.

B.U- Mimari olarak da sadece dostluk olarak değil, mimari olarak sevdiği, beğendiği isimler diye düşünüyorum bunlar da doğru anlıyorum değil mi?

İLKER AKSU- Evet evet. Tanju Kaptanoğlu vardı, ama bilmiyorum onlar biraz daha eskidir yetişebildiniz mi?

B.U- Yok onu hiç bilmiyorum, ama araştırdım.

İLKER AKSU- Yani Ankara'daki bu TRT binasının...

B.U- Mimarı.

İLKER AKSU- Yani bunları söyleyebilirim.

B.U- Tamam tamam.

İlker Bey, çok teşekkür ediyorum bana vakit ayırdığınız için. Çalışmamı tamamladığımda size de mutlaka bir kopyasını iletceğim, genel kapsamda ilgili bilgi verirsem.

İLKER AKSU- Memnun olurum.

B.U- Ben aslında 1979 doğumluyum, 80'leri çocuk yaşımda hatırlıyorum. Ama şu anda 20 yıldır mimarım ve uzun yıllardır projecilik yapmıyorum. Şu an bir gayrimenkul sektöründe Ferko İnşaat'ta Genel Müdür olarak çalışıyorum.

CEVAP- Evet.

B.U- Ve şöyle bir tespitim oldu bu çalışmaya başlarken: Maalesef mimar ve işveren ilişkileri çok mimarın aleyhine bir değişiklik göstermiş uzun zaman sonra. Bugün aynı masada danışmanlık verdiği müteahhittin karşısında mimarın gücü, pozisyonu, bazı durumlarda saygınlığı biraz erozyona uğramış gibi görüyorum. Ve bunun aslında sürecin geriye doğru baktığımızda nereden itibaren bu şeyin olduğunu araştırmak için cumhuriyetin başından bu yana mimarlık mesleğinin gelişimine ilişkin bir araştırma yaptım ve bir kırılma noktası olarak 80'leri gördüm. 80'lerde de üç tane çok özgün figür inceledim. Biri Doğan Tekeli, Sami Sisa onlar 80'lere zaten kurumsallaşmış bir ofis olarak daha da kurumsallaşarak yakalanmışlar.

Merih Bey'in kariyeri neredeyse 80'lerin bu çoğulculuk ve özgürleşme ortamıyla başat aynı çizgide. Yani farklı seslerin, farklı sözlerin daha rahat söylenebildiği,

merkeziyetçi değil çok daha desantralize olmuş bir mimarlık üretimi ve burada büyüyen bir kariyer.

Birde açıkçası Ersan Grsel'i izledim. Ersan Bey'in ki de en başından bugüne kadar neredeyse hiç değişmemiş bir mimari dil. Daha çok turizm yapıları ve planlama ölçeğinde dönemin ruhundan neredeyse hiç etkilenmemiş hep aynı sözü söyleyen bir tavır. Bu üç tavır üzerinden dönemin mimarlığını okumaya çalıştım. En son bir makalemde de o gün öyle olabilen şey bugün neden böyle değil gibi bir bitirişle bitirmeye çalışıyorum. O yüzden de döneme tanıklık eden insanların da bir parça izlenimlerini, kitaplarda yazmayan kişisel izlenimlerini de edinmek için bu görüşmeleri yapıyorum. Bana ayırdığınız vakit için de çok çok teşekkür ediyorum, nezaketiniz için bir Pazar günü.

İLKER AKSU- Rica ederim.

Çizelge C1: Merih Karaaslan'ın Kronolojik Yapı Listesi (İllere Göre)

Yıl	Yapı	İl	Tür
1974	Antalya Hükümet Konağı (Yarışma, 1.Ödül /M.Tuna İle).	Antalya	Hükümet Konağı
1975	Çankırı Hükümet Konağı (Yarışma, 1.Ödül/N.Karaaslan İle).	Çankırı	Hükümet Konağı
1976	İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi (Yarışma 1.Ödül).	İstanbul	Eğitim
1977	Nazilli Sümerbank Binası (N.Karaaslan İle). A.D.M.M.A Müh.Mim.Fak.Ek Binaları	Nazilli	Yönetim
1979	(N.Karaaslan İle).	Ankara	Eğitim
1980	Aksa Apartmanı	Ankara	Apartman
1980	Peker Apartmanı	Ankara	Apartman
1980	Evin İdare Binası/Ankara	Ankara	Yönetim
1981	Gaziantep S.S.K Hastanesi (N.Karaaslan İle).	Gaziantep	Sağlık
1982	Kayseri Çetinbulut Villası.	Kayseri	Tek Ev
1983	Ankara Ertuğ Pasajı (E.Ergin İle).	Ankara	Alışveriş/Çarşı 1
1983	Nevşehir Kemerli Çarşı.	Nevşehir	Alışveriş/Çarşı 1
1984	Petlas Binası	Ankara	Yönetim
1984	Özmen Apt	Ankara	Apartman
1984	Age Apt.	Ankara	Apartman
1984	Sav Apt.	Ankara	Apartman
1984	Tarman işhanı	Ankara	Ofis/ İş Hanı
1984	Tangün İşhanı	Ankara	Ofis/ İş Hanı
1984	Erzurum Etibank Binası.	Erzurum	Yönetim
1984	Aliğa Hükümet Konağı (Yarışma, 1.Ödül/Karaaslan İle).	İzmir	Hükümet Konağı
1985	Zonguldak Hükümet Konağı (Yarışma, 1.Ödül/N.Karaaslan İle).	Zonguldak	Hükümet Konağı
1985	Tokat Sümerbank Binası (N.Karaaslan İle).	Tokat	Yönetim
1985	Ankara Örnek Otel (N.Karaaslan İle).	Ankara	Otel
1986	Tip İlçe Hükümet Konağı (Yarışma, 1.Ödül/N.Karaaslan, İ.Aksu İle).	Tip	Hükümet Konağı
1986	Meriç, Belediye Rant Tesisleri.	Edirne	Alışveriş/Çarşı 1
1986	Afyon Şehir Çarşısı (N.Karaaslan İle).	Afyon	Alışveriş/Çarşı 1
1986	Göreme Ataman Turizm Tesisleri (E.Ergin İle).	Nevşehir	Otel

Çizelge C1 (devam): Merih Karaaslan'ın Kronolojik Yapı Listesi (İllere Göre).

Yıl	Yapı	İl	Tür
1986	İskenderun Belediye Sarayı (S.Erbora İle).	Hatay	Belediye Sarayı
1986	İskenderun İşhanı (S.Erbora İle).	Hatay	Ofis/ İş Hanı
1987	Ankara Altındağ Belediye Sarayı Ve Kent Merkezi Düzenlemesi (Yarışma 1.Ödül/N.Karaaslan İle).	Ankara	Belediye Sarayı
1987	Side, Otel Arinna (N.Karaaslan İle).	Antalya	Otel
1987	Ankara Polis Akademisi Kampüsü (Yarışma,1.Ödül/E.Us.İle).	Ankara	Eğitim
1988	Tip Huzurevi (Yarışma, 1.Ödül/N.Karaaslan İle).	Tip	Sağlık
1988	Köyceğiz Hükümet Konağı (N.Karaaslan, İ.Aksu İle).	Muğla	Hükümet Konağı
1988	Dalaman Hükümet Konağı (N.Karaaslan,İ.Aksu İle).	Muğla	Hükümet Konağı
1988	Özden Apt., Ankara.	Ankara	Apartman
1988	Ankara, Ostim 220 Konutluk Site.	Ankara	Konut Sitesi
1988	Alanya Nadir Otel.	Alanya	Otel
1988	Kuşadası Göçay Otel.	Aydın	Otel
1988	Çankırı Petrol İstasyonu ve Otel.	Çankırı	Otel
1988	Çorum Ölçek İşhanı.	Çorum	Ofis/ İş Hanı
1988	Bursa Şehirlerarası Otobüs Terminali (Yarışma, 1.Ödül/ C. Açikkol İle).	Bursa	Ulaşım
1989	Nevşehir Peri Tower Otel (N. Karaaslan İle).	Nevşehir	Otel
1989	Kayseri Ticaret Odası (E.Ergin ile).	Kayseri	Yönetim
1989	Kayseri Birlik Mensucat 2 Fabrikası.	Kayseri	Endüstri
1989	Çorum Kültür Ve İş Merkezi (Yarışma, 1.Ödül).	Çorum	Ofis/ İş Hanı
1989	Sürücüler Terasvler Sitesi (N. Karaaslan İle, M.Günday İle).	Ankara	Konut Sitesi
1989	Kayseri Maliye Binası (İ. Aksu İle).	Kayseri	Yönetim
1989	Balıkesir Maliye Binası.	Balıkesir	Yönetim
1989	Nevşehir Kubbeli Çarşı.	Nevşehir	Alışveriş/Çarşı
1990	Ankara Ostim 5 İş Hanı	Ankara	Ofis/ İş Hanı
1990	Antalya 2500 Kişilik Kapalı Yüzme Havuzu (N.Karaaslan İle).	Antalya	Spor

Çizelge C1 (devam): Merih Karaaslan'ın Kronolojik Yapı Listesi (İllere Göre).

Yıl	Yapı	İl	Tür
1990	İstanbul Bakırköy 2500 Kişilik Açık Yüzme Havuzu (N.Karaaslan İle).	İstanbul	Spor
1990	Kozaklı Özel İdare Oteli (N.Karaaslan İle).	Nevşehir	Otel
1990	Ankara Batı 89 Konut Sitesi (M. Günday İle).	Ankara	Konut Sitesi
1990	Kayseri Hükümet Konağı (N. Karaaslan İle).	Kayseri	Hükümet Konağı
1990	Batıkent Andaş Çarşısı (N. Karaaslan İle).	Ankara	Alışveriş/Çarşı
1990	Bağ-Kur Gn.Md. Sitesi (Yarışma, 1.Ödül/M.Günday İle).	Tip	Konut Sitesi
1990	İzmir Uluslararası Fuar Ve Kültürpark (Yarışma, 1.Ödül/Ş. Kocagöz, M.Günday İle).	İzmir	Kültür
1991	Hacıbektaş Açık hava Tiyatrosu.	Nevşehir	Kültür
1991	Aksaray Şehirlerarası Otobüs Terminali (N. Karaaslan İle).	Aksaray	Ulaşım
1991	Aksaray Belediye Rant Tesisleri (N. Karaaslan İle).	Aksaray	Alışveriş/Çarşı
1991	Kozaklı Belediye Oteli.	Nevşehir	Otel
1991	Şefik Gül Villası.	Ankara	Tek Ev
1991	Kayseri Kaysu Gn.Md. Binası.	Kayseri	Yönetim
1992	Tarsus Kültür Merkezi (M. Günday İle).	Mersin	Kültür
1992	Ankara, Ensa Konut Sitesi.	Ankara	Konut Sitesi
1992	Nevşehir, Tonozlu Çarşı.	Nevşehir	Alışveriş/Çarşı
1992	Beğendik Oteli, Erciyes.	Kayseri	Otel
1992	Tarman Apt.I, Tarman Apt .II, Ankara.	Ankara	Apartman
1992	Ankara Dikmen Bastaş Konut Sitesi.	Ankara	Konut Sitesi
1992	Ankara Koçoğlu İdare Binası.	Ankara	Yönetim
1992	Batıkent Hülya Çarşısı, Özen Çarşısı, Girişim Çarşısı, Başkent Çarşısı, Erdem Çarşısı, Dilek Çarşısı.	Ankara	Alışveriş/Çarşı
1992	Batıkent 1 Nolu Semt Merkezi.	Ankara	Kentsel Tasarım
1992	Hacıbektaş Kültür Merkezi (Yarışma, 1.Ödül/M.Günday İle).	Nevşehir	Kültür
1992	Ostim Ticaret Merkezi, Ankara.	Ankara	Yönetim
1992	Tarsus Cumhuriyet Meydanı, Çarşı Ve Katlı Otopark.	Tarsus	Karma İşlev

Çizelge C1 (devam): Merih Karaaslan'ın Kronolojik Yapı Listesi (İllere Göre).

Yıl	Yapı	İl	Tür
1992	Ankara Hükümet Meydanı Ve İşmerkezi (M. Günday İle).	Ankara	Karma İşlev
1993	Urfa Balıklıgöl Çevresi Ve Kent Merkezi (Yarışma, 1.Ödül).	Şanlıurfa	Kentsel Tasarım
1993	Safranbolu Belediye Rant Tesisleri.	Safranbolu	Alışveriş/Çarşı
1994	Batman, Karaman, Marmaris Hükümet Konakları.	Batman	Hükümet Konağı
1994	Ankara Yamaçevler Sitesi (İ. Aksu İle).	Ankara	Konut Sitesi
1994	Ankara O.E.C.D Eğitim Tesisleri.	Ankara	Eğitim
1994	Tip Çok Programlı Lise.	Ankara	Eğitim
1995	Adana Konser Salonu Ve Kültür Merkezi (M. Günday İle).	Tip	Kültür
1995	Mersin Kongre Ve Kültür Merkezi (M. Günday İle).	Mersin	Kültür
1995	Çorum Otopark/Çarşı.	Çorum	Alışveriş/Çarşı
1995	Çorum Leyla Mecnun Sitesi.	Çorum	Konut Sitesi
1995	Gölbaşı Akfen Konutları.	Ankara	Konut Sitesi
1995	Bursa İş Merkezi.	Bursa	Ofis/ İş Hanı
1995	Afyon Belediye Çarşısı 2.	Afyon	Alışveriş/Çarşı
1995	Batıkent Merkez 1200 Konut (C. Erkal, Y.Sepkin İle).	Ankara	Konut Sitesi
1995	Edirne Belediye Sarayı.	Edirne	Belediye Sarayı
1996	Batıkent Asmalıevler Sitesi.	Ankara	Konut Sitesi
1996	Ankara Yeşilkent Evleri.	Ankara	Konut Sitesi
1996	Gaziantep İş Merkezi.	Gaziantep	Ofis/ İş Hanı
1996	Antalya Aloha Dekorasyonu.	Antalya	İç Mimari
1996	Şanlıurfa Karakoyun İş Merkezi (M. Akman İle).	Şanlıurfa	Ofis/ İş Hanı
1996	Kayseri Tedaş Sitesi (Yarışma, 1.Ödül, A. Çağıl İle).	Kayseri	Konut Sitesi
1996	Edirne Şehirlerarası Otobüs Terminali (E. Akin İle).	Edirne	Ulaşım

Yıl	Yapı	İl	Tür
1997	Fethiye Devlet Hastanesi (İ. Aksu ile).	Muğla	Sağlık
1997	Bursa Kültür Ve Kongre Merkezi (Yarışma 1.Ödül / T. Korucuoğlu ile)	Bursa	Kültür
1997	Ankara Çayyolu M. Gençler Villaları (T. Korucuoğlu ile)	Ankara	Konut Sitesi
1997	Konya Kulu Benzin İstasyonu (T. Korucuoğlu ile)	Konya	Alışveriş/Çarşı
1998	Konya Selahattin Eyyubi Parkı (G. Irmak ve S. Öztekin ile)	Konya	Kentsel Tasarım
1998	Rize, 400 Yataklı Devlet Hastanesi (İ. Aksu ile)	Rize	Sağlık
1998	Rize Üniversitesi Kampusu (Ü. Aksu ile)	Rize	Eğitim
1998	Trabzon KTU Yabancı Diller Yüksek Okulu (P. Özen ile)	Trabzon	Eğitim
1998	GAP Uluslararası Havalimanı	Şanlıurfa	Ulaşım
1998	Tepeevler	Samsun	Konut Sitesi
1998	Piramitler Kent Merkezi (T. Korucuoğlu ile)	Ankara	Kentsel Tasarım
1998	Varşova Büro Kompleksi (T. Korucuoğlu ile)	Varşova	Ofis/ İş Hanı
1998	Eyüp Peygamber Dergâhı Çevre Düzenleme	Şanlıurfa	Kentsel Tasarım
1998	Belko İş Merkezi (T.Korucuoğlu ile)	Ankara	Ofis/ İş Hanı
1999	Zafer Koçak Villası	Ankara	Tek Ev
1999	Erciyes Faruk Güler Oteli	Kayseri	Otel
1999	Şevket Küçük Otel Projesi (G. Irmak ile)	Şanlıurfa	Otel
1999	Oğuzbey Restoran Dekorasyonu (Ş. Meriç ile)	Ankara	İç Mimari
2000	Hacıbektas Veli Külliyesi Peyzaj Çalışması ve Çevre Planlaması (İ. Aksu, S. Öztekin ile)	Nevşehir	Kentsel Tasarım
2000	Sakarya Deprem Anıtı ve Müze Binası (F. Aymaz ile)	Sakarya	Kültür
2000	Osmaniye 250 Yataklı Devlet Hastanesi (İ Aksu ile)	Osmaniye	Sağlık
2000	Belediye İş Hanı	Zonguldak	Ofis/ İş Hanı
2000	Hacıbayram ve Çevresi Koruma Geliştirme Projesi (T. Korucuoğlu ile)	Ankara	Kentsel Tasarım
2000	Halil Şener Villası (Ş. Meriç ile)	Ankara	Tek Ev
2000	Riva Villaları (E. Gündoğdu ile)	İstanbul	Konut Sitesi
2000	Peker İdare Binası Yeni Düzenleme (Ş. Meriç ile)	Ankara	Yönetim

Yıl	Yapı	İl	Tür
2000	Yeni Kent Merkezi (T. Korucuoğlu ile)	Konya	Kentsel Tasarım
2000	Bilkent Konutları	Ankara	Konut Sitesi
2000	Gümüşhan Yapı Kooperatifi (P. Özen ile)	Ankara	Konut Sitesi
2000	Marmaris Hükümet Konağı (P. Özen ile)	Muğla	Hükümet Konağı
2000	Kırıkkale Devlet Hastanesi 250 Yataklı (Ü. Aksu ile)	Kırıkkale	Sağlık

EK F (devam): Ersen Gürsel – Tüm Projeler Listesi.

Yıl	Yapı	Tipoloji	Şehir	Ülke
1965	Yalova İmar Planı	Kentsel Planlama	Yalova	Türkiye
1966	Atatürk ve Devrimler Anıtı	Anıt	Ankara	Türkiye
1967	Madrid Üniversitesi Filoloji Fakültesi	Eğitim	Madrid	İspanya
1967	Kastamonu – Devrekani Kasabası İmar Planı Çalışması	Kentsel Planlama	Kastamonu	Türkiye
1969	Side ve Çevresi Turistik Düzenleme Projesi	Kentsel Planlama	Side	Türkiye
1973	Aktur Datça Turizm Yerleşme Projesi	Turizm	Bodrum	Türkiye
1977	Haliç ve Çevresi Master Planı	Kentsel Planlama	İstanbul	Türkiye
1978	Çapa Tatil Köyü	Turizm	Bodrum	Türkiye
1980	Sultanahmet ve Çevresi Düzenleme Projesi	Kentsel Planlama	İstanbul	Türkiye
1981	İffet Evin Yalısı Restorasyon Projesi	Restorasyon	İstanbul	Türkiye
1984	Yılmaz Aksu Evi	Konut	Bodrum	Türkiye
1985	Cezayir Bastion Merkezi Düzenleme Projesi	Kentsel Planlama	Bastion	Cezayir
1986	Bodrum; Bitez, Yahşi, Ortakent Yalıları İmar Planları ve Kıyı Düzenlemesi	Kentsel Planlama	Bodrum	Türkiye
1986	Manastır Otel	Turizm	Bodrum	Türkiye
1987	Darka Tatil Sitesi	Turizm	İznik	Türkiye
1976	Aktur Bodrum Turizm Yerleşme Projesi	Turizm	Bodrum	Türkiye
1988	Torba 83 Tatil Evleri	Turizm	Bodrum	Türkiye
1988	Şarköy Şarap Evi Ek Üniteleri	Turizm	Şarköy	Türkiye
1988	Kemal Beskengül Evi	Konut	Bodrum	Türkiye
1998	Hasan Yörük Evi	Konut	Bodrum	Türkiye
1988	Erderler Evi	Konut	İstanbul	Türkiye
1989	Yula Evi	Konut	Bodrum	Türkiye
1989	Okalıptüs Oteli	Turizm	Bodrum	Türkiye
1989	K. Arıkan Evi	Konut	Bodrum	Türkiye
1989	Galeri Benadam	Kültür	İstanbul	Türkiye
1990	Torba Evleri	Turizm	Bodrum	Türkiye

EK F (devam): Ersen Gürsel – Tüm Projeler Listesi.

Yıl	Yapı	Tipoloji	Şehir	Ülke
1990	Torba Evleri	Turizm	Bodrum	Türkiye
	Pitsunda'da 750 Yatak Kapasiteli Sağlık Turizm			
1990	Tesis	Turizm	Pitsunda	Rusya
1990	Bodrum Natür Oteli	Turizm	Bodrum	Türkiye
1990	Akın Balkan Evi	Konut	Bodrum	Türkiye
1992	Kirli Bar	Rekreasyon	Bodrum	Türkiye
	Robinson Club Maris Personel Lojmanları			
1993	Robinson Club Maris Otel ve Çevre Düzenlemesi	Turizm	Marmaris	Türkiye
1993	Pamukspor Spor Kompleksi	Spor	İstanbul	Türkiye
1995	Oktay Haksal Evi	Konut	Bodrum	Türkiye
1996	Mahmut Naibi Evi	Konut	İstanbul	Türkiye
	Gülör Şarap Fabrikası			
1996	Misafirhanesi	Turizm	Şarköy	Türkiye
1996	Balcılar Evleri	Konut	Bodrum	Türkiye
1997	Taç Spor Kompleksi	Spor	İstanbul	Türkiye
1997	İlimbey Dağ Evleri	Turizm	Sapanca	Türkiye
1998	Turquoise Otel Etap	Turizm	Bodrum	Türkiye
	Sinai Kalkınma Bankası			
1998	Sosyal Tesisleri	Rekreasyon	İstanbul	Türkiye
1998	Park Kaloma Evleri	Turizm	Bodrum	Türkiye
1998	Otel Queen Ada	Turizm	Bodrum	Türkiye
1998	Güler-Haldun Oksar Evi	Konut	Bodrum	Türkiye
1998	Divan Palmira Oteli	Turizm	Bodrum	Türkiye
	Darüşşafaka Çetin			
1998	Berkmen Spor Tesisleri	Spor	İstanbul	Türkiye
1999	Feride Köşkü Villaları	Konut	İstanbul	Türkiye
2000	The Marmara, Bodrum	Turizm	Bodrum	Türkiye
2000	Seraçe Villaları	Konut	İzmit	Türkiye
	Darüşşafaka Site Sineması			
2000	ve Otopark	Kültür	İstanbul	Türkiye
2000	Can Evi	Kültür	Datça	Türkiye
2002	TE Sağlam Evi	Konut	İstanbul	Türkiye
2002	Metin Acar Evi	Konut	İstanbul	Türkiye
	İzmir Cumhuriyet			
2002	Meşaleleri	Anıt	İzmir	Türkiye
	Darüşşafaka Şenesenevler			
2002	Yaşlılar Evi	Yaşlılar Evi	İstanbul	Türkiye

EK F (devam): Ersen Gürsel – Tüm Projeler Listesi.

Yıl	Yapı	Tipoloji	Şehir	Ülke
2002	Darüşşafaka Müzesi	Kültür	İstanbul	Türkiye
2002	Darüşşafaka Maltepe Yaşlılar Evi	Yaşlılar Evi	İstanbul	Türkiye
2003	Konak ve Çevresi Düzenleme Projesi	Kentsel Planlama	İzmir	Türkiye
2003	Barut Hotels Lara Resort Spa And Suits	Turizm	Antalya	Türkiye
2004	Turquoise Otel Etap II	Turizm	Antalya	Türkiye
2004	Mehmet Başaran Evi	Konut	Bodrum	Türkiye
2005	Sunwing Resort	Turizm	Antalya	Türkiye
2005	Mutlu Evi	Konut	Bodrum	Türkiye
2005	Enis Bariç Evi	Konut	Bodrum	Türkiye
2006	Havelsan Sosyal Tesis	Rekreasyon	Ankara	Türkiye
2006	Yalova Fatih Caddesi Düzenlemesi	Kentsel Planlama	Yalova	Türkiye
2006	Göcek Merkez Meydan Düzenlemesi	Kentsel Planlama	Göcek	Türkiye
2006	Baytur Stargate Konutları	Konut	İstanbul	Türkiye
2007	Volgograd Alışveriş Merkezi II	AVM	Volgograd	Rusya
2007	Adana Sabancı İş Merkezi Yenileme Projesi	Ofis	Adana	Türkiye
2008	SE Evi2008	Konut	Bodrum	Türkiye
2009	İstanbul Yaya Üst Geçitleri Fikir Projesi Yarışması	Kentsel Planlama	İstanbul	Türkiye
2009	Antalya Kunda Turizm Yolu Kavşak Düzenleme Projesi	Kentsel Planlama	Antalya	Türkiye
2010	Küçükköy Doku Analiz Çalışması	Kentsel Planlama	Asos	Türkiye
2010	Sunwing Resort II	Turizm	Antalya	Türkiye
2010	Bodrum Gümbet Çevre Düzenlenmesi	Kentsel Planlama	Bodrum	Türkiye
2011	Güler Sabancı Evi	Konut	Ayvalık	Türkiye
2011	Turquoise Otel Etap III	Turizm	Antalya	Türkiye
2011	Side Belediye Başkanlığı Binası	Yönetim	Side	Türkiye
2011	Sevil Sabancı Evi	Konut	Ayvalık	Türkiye
2011	Ayışığı Manastırı (Agios Dimitrios Ta Salina)	Restorasyon	Ayvalık	Türkiye

EK F (devam): Ersen Gürsel – Tüm Projeler Listesi.

Yıl	Yapı	Tipoloji	Şehir	Ülke
2011	Ayışığı Manastırı (Agios Dimitrios Ta Salina)	Restorasyon	Ayvalık	Türkiye
2012	M. Kazım İnan Ormana Yaşlılar Evi	Konut	Antalya	Türkiye
2012	Cezmi Mutlu Evi Tadilat Projesi	Konut	Bodrum	Türkiye
2012	Bodrum Çevre Düzenlemesi	Kentsel Planlama	Bodrum	Türkiye
2012	Antriva Konutları	Eğitim	İstanbul	Türkiye
2013	Kadıköy Kent Kütüphanesi	Kültür	İstanbul	Türkiye
2013	Side Selimiye Köyü Kent Arşivi Restorasyon Projesi	Restorasyon	Side	Türkiye
2013	Side Andız Resort	Turizm	Side	Türkiye
2013	Ören Yat Limanı	Ulaşım	Ören	Türkiye
2013	Barut – Sensatori Sorgun Oteli	Turizm	Antalya	Türkiye
2014	Metin Acar Çiftlik Evi	Konut	İstanbul	Türkiye
1989	Yeşilyurt-Yeşilköy Sahil Düzenlemesi	Kentsel Planlama	İstanbul	Türkiye

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Banu Uçak
Doğum Tarihi ve Yeri : 27.08.1979, İstanbul
E-posta : ucakbanu@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

- **Lisans** : 2001, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLER:

- 2001-2015 arasında çalıştığı Yapı-Endüstri Merkezi'nden Stratejik Pazarlama ve İş Geliştirme Koordinatörü olarak ayrıldı.
- 2015-2017 yılları arasında Seranit Granit AŞ'de Genel Müdür Yardımcısı olarak görev yaptı.
- 2017'den bu yana Ferko İnşaat'ta Koordinatör olarak çalışıyor.
- 2017 yılında TRT Belgesel için dünyadaki sanat akımlarının Türkiye'deki izdüşümlerine odaklanan İz düşüm belgeselinin Modern Mimarlık (Ankara), Art Nouveau (İstanbul) bölümlerini hazırladı ve sundu.
- 2009 yılından bu yana Ağa Han Mimarlık ödüllerinde nominatör, 2016 yılından bu yana ise World Architecture Festival'de jüri üyesi olarak görev yapıyor.